

ELİF YILMAZ	MÜDDESİR SURESİ'NİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN YORUMU	FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI / DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI	İstanbul, 2009
TC. MARMARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI MÜDDESİR SURESİ'NİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN YORUMU Yüksek Lisan Tezi Elif YILMAZ İstanbul, 2009			

ELİF YILMAZ	MÜDDESİR SURESİ'NİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN YORUMU	FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI /DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI	İstanbul,2009
TC. MARMARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ FELSEFE VE DİN BİLİMLER ANA BİLİM DALI DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI MÜDDESİR SURESİ'NİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN YORUMU Yüksek Lisan Tezi Elif YILMAZ İstanbul, 2009			

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

MÜDDESİR SURESİ’NİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN YORUMU

Yüksek Lisans Tezi

Elif YILMAZ
192223082006008

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Bayraktar BAYRAKLI

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı DİN EĞİTİMİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi
ELİF YILMAZ'ın MÜDDESİR SURESİ'NİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN YORUMU adlı tez
çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 29.01.2009 tarih ve 2009/02-23 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak
kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi

: 19.02.2009

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. BAYRAKTAR BAYRAKLI

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. MUSTAFA USTA

3) Jüri Üyesi : PROF. DR. VECDİ AKYÜZ

ÖZET

MÜDDESİR SURESİ'NİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN YORUMU

ELİF YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi: Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bayraktar BAYRAKLI

Şubat 2009, 106 Sayfa

Bu tezin konusu, insanların rehber kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in bir ayeti olan Müddesir Suresi'nin din eğitimi açısından yorumlanmasıdır. Amacımız, söz konusu surede eğitime dair çıkarımları tespit ederek din eğitimine katkıda bulunabilmektir.

Tezimiz bir giriş, üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş kısmında tezin konusu, amacı ve metoduna değinilmiştir. Birinci bölümde bir eğitimci olarak Hz. Peygamber'in surede geçen görevleri ortaya konulmuş olup, ikinci bölümde kâfir örneğinde yanlış düşünen ve Allah'a inanmayan insanın psikolojisine dikkat çekilerek eğitim açısından yorumlanmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise; şefaât, öğüt ve meşîet gibi din eğitiminin önemli konularına değinilmiştir.

Çalışmamızın sonuç bölümünde Müddesir Suresi'nde eğitim açısından bizi aydınlatan neticeler ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kur'an-ı Kerim, Müddesir, din eğitimi, insan.

ABSTRACT

SURE OF MUDDESİR EXPLANATION IN TERMS OF THE RELİGİON EDUCATION

Elif YILMAZ

Master Degree Thesis, the Department of the Philosophic and Religiou Sciences

Supervisor: Prof. Dr. Bayraktar BAYRAKLI

February 2009, 106 Pages

Subject of this thesis is from the point of religious interpretation of Müddesir Sura, which is in Kur'an-ı Kerim. Our aim is to, the way that education inference to set and to contribute to religious education.

This thesis consists of an entry part, three sections and a conclusion part. The entrance part, subject, the purpose and method of the thesis was mentioned along. First part are about duties, which are on Müddesir Sure, of the prophet as an educator. The second section, people who wrong thinking on mad chap example and don't believe the God, pay attention psychology retreat and the study is try to interpret in educational. Last section, the important subjects, which are intercession, advice and meşiet in religious education was mentioned.

In conclusion part of the study, good results in educational in Müddesir Sure were shown.

KEY WORDS: Kur'an-ı Kerim, Müddesir, Religious Education, Human Being

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1
1. TEZİN KONUSU	1
2. TEZİN AMACI	3
3. TEZİN METODU	3

I. BÖLÜM

MÜDDESİR SURESİ'NDE BİR EĞİTİMCİ OLARAK HZ. PEYGAMBER'İN GÖREVLERİ

1. YÜCE ALLAH'IN PEYGAMBERE HİTABI VE VERDİĞİ İLK GÖREV	6
2. BİR EĞİTİMCİ OLARAK HZ. PEYGAMBER'İN ŞAHSINDA ORTAYA KONULAN AHLAKİ İLKELER	12
2.1. Sadece Rabbini Yüceltmek	13
2.2. Öz Benliğini Temiz Tutmak	14
2.3. Manevi Kirlerden Kaçınmak	19
2.4. Başa Kakmamak	23
2.5. Sabır	27
2.5.1. Eğitim- Öğretimde Sabır	32

II. BÖLÜM

MÜDDESİR SURESİ'NDE KIYAMET, AHİRET VE KÂFİRİN DURUMU

1. KIYAMETİN KOPUŞU	35
1.1. Nakur Kavramı	35
1.2. Sur'a Üfürülme	35
1.3. Kıyamet Gününde İnanmayanın Durumu	37
2. MÜDDESİR SURESİ'NDE KAFİR ÖZELİNDE İNSANIN ÖZELLİKLERİ	38
Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
2.1. Tek Olarak Yaratılması	38
2.2. Geniş Servet Ve Nimetler Verilmesi	40
2.3. Oğullar Verilmesi	41
3. İNANMAYANIN VERİLEN NİMETLERE KARŞI TAVRI	41
3.1. Ebedilik Duygusu/ Mal Hırsı	41
3.2. İnatçılık	44
3.3. Tarafli Düşünme Ve Sübjektif Değerlendirme	46
3.4. İnkâr Psikolojisinin Dışa Yansıması	49

3.5.	Kibir	51
3.6.	Eğitimde Düşünme	54
4.	KÂFİRİN KUR'AN'I DEĞERLENDİRMESİ	55
5.	ALLAH'IN NİMETLERİ KARŞISINDA YANLIŞ DÜŞÜNÜP YANLIŞ DEĞERLENDİRME YAPANA VERİLECEK CEZA	57
5.1.	Sekar Cehennemi Ve Özellikleri	57
5.2.	Sekar Cehennemine Sürükleyen Ameller	64
5.2.1.	<i>İnanıp Kulluk Etmemek</i>	64
5.2.2.	<i>Yoksulu Doyurmamak</i>	65
5.2.3.	<i>Batıla Dalmak</i>	65
5.2.4.	<i>Ceza Gününü Yalanlamak</i>	65

III. BÖLÜM

MÜDDESİR SURESİ'NDE ŞEFAAT, ÖĞÜT VE MEŞİET KAVRAMLARI

1.	ŞEFAAT	69
1.1.	Kim Şefaate Edecektir?	69
1.2.	Kimlere Şefaate Edilecektir?	71
1.3.	Din Eğitimi Açısından Şefaate Kavramı	72
2.	ÖĞÜT	75
2.1.	Öğüt Kimlere Verilmelidir?	76
2.2.	Öğüt Kimlere Fayda Verir?	77
2.3.	İnanmayanların Öğütten (Kur'an'dan) Kaçışları	78
2.4.	İnanmayanların Öğütten (Kur'an'dan) Yüz Çevirme Nedenleri	81
2.4.1.	<i>Kendisine Kitap Verilmesini İstemek</i>	81
2.4.2.	<i>Ahiretten Korkmamak</i>	82
2.4.2.1.	<i>Din Eğitimi Açısından Ahirete İman</i>	83
3.	MEŞİET	85
3.1.	İnsanın Hür İradesi.....	86
3.2.	İnsanın İnanç Özgürlüğü.....	89
	SONUÇ	92
	KAYNAKÇA	98

ÖNSÖZ

İnsan merkezli olan, gerek kendisine gerekse topluma faydalı insan yetiştirmeyi amaçlayan eğitim, insan hayatında büyük ölçüde yer almakta, fayda ve zararını her asır ve zamanda göstermekte ve bu sebeple üzerinde çok çalışılması gereken önemli bir sistem olmaktadır. Bu önemi nedeni ile doğru bir eğitimin nasıl olması gerektiği eğitimcilerin üzerinde durdukları bir gerçektir.

Genelde eğitim, özelde ise din eğitimi insanların mutluluğunu gaye edinmektedir. Din eğitiminde bu gayenin nasıl gerçeğe dönüşebileceğini gösteren ana kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an, bir eğitim ve öğretim kitabıdır. Ferdi manada insanı ele almaktadır. Genel manada eğitim de insanı geliştirmeyi ve şekillendirmeyi amaç edinmektedir. Kur'an, insanın yetenek ve kabiliyetlerini geliştirebilmek için eğitim ve öğretim faaliyetine önem vermektedir. İnsanı bütün boyutlarıyla ele alan Kur'an, onun doğasından hareket edip, onun bu doğasının olgun hale getirilmesinin yollarını öğretmekte ve ihtiyaçlarının giderilip doyuma ulaşmasını temin edecek fikri ve ameli oluşumların yollarını göstermekte ve bu sebeple de en önemli rehber kitap olmaktadır.

Kur'an, bilmeyi, öğrenmeyi ve öğretmeyi teşvik eden ayetlerle doludur. Bunun delili, daha ilk vahiyde oku emrinin verilmesidir. Kur'an okumayı, aklını kullanabilmeyi tavsiye etmekte ve bunun neticesinde doğru değerlendirme yapmanın yolunu göstermektedir.

Kur'an'ın günümüzde sadece indirildiği asra değil, her asra hitap eden önemli bir rehber kitap olduğunun unutulması, duvarlarda ve raflarda tozlanmaya bırakılması, insanların, beşeri düşünceleri dikkate alarak hal ve hareketlerine yön vermeleri ve en önemlisi de Kur'an eksenli yaşanıldığını zannederek aslında onun yaşanmaması, Kur'an üzerinde yeniden çalışılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Söz konusu gerekliliğin farkında olduğumuz ve bir nebze de olsa din eğitime katkıda bulunabilmek için Kur'an üzerinde Müddesir Suresi örneğini çalışmayı uygun gördük. Tez konusu olarak Müddesir Suresi'nin ele alınmasının bir başka nedeni ise, insanların yapması gerekenlerin Hz. Peygamber örneğinde, yapmaması gerekenleri ise kâfir örneğinde insana sunması, bunun yanında kişinin hür iradesi ve şefaât kavramı gibi, günümüzde insanlığa çok yararlı olabilecek konuları ihtiva etmesidir.

Bu tezin konusunun tespitinden tamamlanmasına kadar geçen süre boyunca yardımını ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Bayraktar Bayraklı'ya; tavsiyeleriyle çalışmama yön veren sayın hocam H. Mahmut Çamdibi'ne teşekkür ederim.

Elif YILMAZ

İstanbul 2009

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı Geçen Eser
a.y.	Aynı Yer
Bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
Dr.	Doktor
Haz.	Hazırlayan
Hds.	Hadis
Hız.	Hazreti
İ.F.A.V.	İlahiyat Fakültesi Vakfı
İst.	İstanbul
İ.Ü.E.F.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Md.	Maddesi
M.E. B.	Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ü. İ.F.	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Nşr.	Neşreden
s.	Sayfa
sad.	Sadeleştiren

sy.	Sayı
T.D.K.	Türk Dil Kurumu
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	Tercüme Eden
Ty.	Tarihi yok
Vb.	Ve Benzeri
Yay.	Yayın Evi

GİRİŞ

1. TEZİN KONUSU

Eğitimin gayesi, insana zarar veren, onu kötüye, yanlış sevk eden düşünce ve hareketlerden uzaklaştırmak, onun iç ve dış hayatındaki olgunluğu sağlayarak mutluluğunu temin etmek, böylelikle kendisine ve topluma yararlı bir insan kılmaktır. Tüm bu gaye, eğitim gibi insanı merkeze alan ve tüm insanlık için indirilen Kur'an-ı Kerim'in de gayesidir. Nitekim Kur'an'ın eğitim ve öğretim üslubunda göze çarpan en önemli nokta, izlediği yol ve koyduğu kurallarda insan psikolojisini ve biyolojik varlığını daima göz önünde bulundurmasıdır. Kur'an'ın muhatabı insan; hedefi ise insan hayatının, amacına uygun olarak düzenlenmesidir.

İnsanı yaratan Allah, Rabb ismiyle, insanın psikolojisini, yaratılışını ve temel özelliklerini bilmekte ve insanın eğiticisi olmaktadır. Hz. Peygamber Allah'ın eğiticiliğini *“Rabbim beni ne güzel terbiye edip yetiştirdi”*¹ sözleriyle vurgulamaktadır. Kur'an ise; insanı yaratan, en büyük terbiyeci ve eğitimeci olan Allah'ın kitabıdır. Aynı zamanda, insana neyin doğru, neyin yanlış olduğunu gösteren, onun mutluluğunu temin eden ilkeleri içinde barındıran bir eğitim kitabıdır.

İslamiyet'in ilk günlerinden itibaren ana kaynak olan ve müslümanların hayatlarındaki yapı taşlarını belirleyen Kur'an; eğitim açısından da, özellikle din eğitimi açısından vazgeçilmez ve de vazgeçilemeyecek bir kaynaktır. Çünkü O, evrensel bir kitap olma özelliğine sahiptir. Sadece indiği çağa değil, her çağa hitap eden Kur'an'ın, gerek toplumsal gerekse bireysel hayata getirdiği ilkelerle her zaman da evrenselliği devam edecektir. Kur'an, sadece bir din kitabı değil, aynı zamanda bir hukuk, iktisat, ahlak ve eğitim kitabıdır. Bunun yanında her türlü dünyevi meseleye cevap veren bir kitaptır.

¹ Acluni, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ*, c. 1, s. 70, Hds.164. Beyrut, ty.

Eğitim, insanın düşük ve zayıf yönlerini ıslah etme görevini yerine getirmediği zaman, insanın dünya ve ahiret hayatı helak ve hüsrandır. Kur'an, insanı bütün yönleriyle tanıtırken, tedavi yollarını ve kurtuluş çarelerini kendisine öğretmektedir.²

İnsan yapısı, kötüye ve iyiye yönelebilecek temayül ve zihni yeteneklerle donatılmıştır. Kur'an insanı eğitirken prensip, gaye ve metotlarını bu yapıya göre ayarlamakta ve temellendirmektedir.³

Kur'an'ın yukarıda belirttiğimiz gaye ve önemi, eğitim açısından yorumlanması ve çalışılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kur'an'daki surelerin her biri başlı başına eğitim ilkeleri ve metotlarını içermektedir. Nitekim bu, son zamanlarda akademik çalışmalara yansımış ve üzerlerinde çalışmalar yapılmıştır. Sureleri eğitim açısından gün yüzüne çıkarmak, bu sayede Kur'an'ı yaşatarak din eğitimine bu çalışmamız ile katkıda bulunmak istedik.

Mekke'de nazil olan ve 56 ayetten oluşan, Kur'an'da 74. sırada olan, adını ilk ayetindeki örtüsüne bürünen, sarıyan anlamındaki Müddesir kelimesinden alan Müddesir Suresi, Hz. Peygamber'in uyarı görevini yerine getirmesi ile başlamakta, bunun akabinde yapması gerekenler anlatılmaktadır. Devamında Kur'an'a tepki gösterenlerin durumları ve varacakları cehennem, Kur'an'dan yüz çevirenlerin değerlendirilmesi ve ahiret inancının etkinliği ile beraber öğüt almada insanın özgürlüğü gündeme getirilmektedir.

Bugünün İslam toplumlarının başındaki gerek sosyal, gerekse eğitimsel birçok sıkıntının kaynağında ilahi vahiyden sapmanın, beşeri görüşlerin onun önüne geçirilmiş olduğu gerçeği bu tezin doğmasını sağlamaktadır.

² Muhammed Fazıl Cemali, *Kur'an'a Göre Eğitim Felsefesi*, çev. Ahmet Serdaroglu, Rahmi Özer, Özdemir Basımevi, İst. 1990, s. 89.

³ Bayraktar Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, M.Ü.İ.F. Vakfı, İst. 1989, s. 128.

2. TEZİN AMACI

Çalışmamızın konusunun bir surenin din eğitimi açısından yorumlanması şeklinde alınması yukarıda bahsettiğimiz eğitim kitabının sadece raflarda değil, okunup geçilecek bir kitap olmadığını insanlara anlatmak, içindeki hayata ve insanlara faydalı olacak bilgilerin gün ışığına çıkmasına bir nebze katkıda bulunabilmektir. Yüce Allah'ın kullarını ayetleri ile eğittiğini insanlara hatırlatmaktır. Her sure bünyesinde eğitime katkıda bulunacak ilke ve metotlarla bezelidir. Biz sadece bunlardan daha önce hakkında bu tarz bir çalışmanın yapılmadığı Müddesir Suresi'ni çalışmayı uygun gördük. Tezimizin amaçlarını şu şekilde belirtebiliriz:

—Din eğitimi açısından Müddesir Suresi'ni yorumlamak. Bu genel amaç doğrultusunda Müddesir Suresi'nde geçen;

— Hz. Peygamber'in ahlaki görev ve ilkelerini eğitim açısından yorumlamak,

—Kıyamet sahnelerini ve kâfirlerin durumunu dikkate alarak eğitim ile ilişkisini kurmak,

—Meşiet ve şefaet kavramlarını Kur'an bağlamında açıklayarak eğitim açısından yorumlamak,

—Öğüt kavramını din eğitimi açısından yorumlamak,

—Müddesir Suresi'nde geçen eğitim ilkelerini ortaya koyarak din eğitimi çalışmalarına katkıda bulunmak.

3. TEZİN METODU

Bu tezde ana kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Çünkü din eğitiminin esasları Kur'an'daki esaslardan beslenmektedir. Tefsir, hadis, İslam tarihi ve ilahiyat bilimlerinin diğer kaynakları, ayetlerin anlaşılmasını, olgu ve olayların açıklanmasını ve yorumlanmasını destekleyen diğer materyallerdir.

Tezimizde dökümantasyon metodu kullanılmıştır. Özelde din eğitimi genelde eğitim ile ilgili yazılı kaynakların yanında Müddesir Suresi ile ilgili tefsir ve diğer yazılı

yayınlar da incelenerek yorumların sentezi yapılmakta ve onlara çalışmamızda bu şekilde yer verilmektedir. Bir eğitim çalışması olması hasebiyle eğitim kitaplarından da araştırmalar yapılmıştır.

Tezimizin ilk bölümünde bir eğitimci olarak Hz Peygamber'in görev ve ahlaki ilkeleri üzerinde durulup, çalışmamıza konu olan surede geçen görevler ve ahlakla ilgili noktalara değinilmektedir. İkinci bölümde, kıyametin kopuşu, kâfirin özellik ve durumu analiz edilmeye çalışılarak din eğitimi açısından değerlendirilmektedir. Ayrıca aynı bölümde Kur'an'a aşırı derecede tepki gösterenin varacağı sekar cehennemi ve bu cehenneme gidecek olan insanların davranışları ele alınmaktadır. Son bölümde ise, şefaât kavramı ele alınmakta, şefaatin kime ait olduğu vurgulanarak eğitim açısından önemi belirtilmektedir. Aynı zamanda meşiet kavramı başlığı altında öğüt almada insanın özgürlüğü gündeme getirilmekte ve Kur'an'dan yüz çevirenlerin davranışlarının değerlendirilmesi yapılmaktadır.

I. BÖLÜM

MÜDDESİR SURESİ'NDE BİR EĞİTİMCİ OLARAK HZ. PEYGAMBER'İN GÖREVLERİ

Müddesir Suresi'nin ilk ayetleri Hz. Peygamber'in bir takım görevlerini ve ahlaki ilkelerini içermektedir. Bu bölümde, bir eğitimci olarak Hz. Peygamber'in görevleri ve ahlaki ilkeleri eğitim ile ilişkilendirilerek genelde eğitim, özelde din eğitimi açısından yorumlanmaya çalışılacaktır.

Peygamberlik ilahi bir görevlendirmedir. Kur'an'da Peygamber'in yapması gereken görevler hemen hemen her surede belirtilmektedir. Nitekim onun görevlerini çok açık bir şekilde şu ayet özetlemektedir: **“Andolsun ki, içlerinden, kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyip kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Hâlbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içindeydiler.”**⁴

Hz. Peygamber'in görevlerini açıklamak için Kur'an'ı iyi taramak, anlamak ve anlatmak gerekmektedir. Allah ona pek çok görev yüklemekte ve bunları nasıl yerine getireceğinin metotlarını da öğretmektedir. Bu görevler daha sonra peygamberin eğittiği insanlara kısmen de olsa intikal etmektedir.

1. YÜCE ALLAH'IN PEYGAMBERE HİTABI VE VERDİĞİ İLK GÖREV

“Ey bürünen!”⁵

Müddesir kelimesinin kökü, “entari, cübbe, kaftan, gömlek, ihram gibi vücuda değen iç çamaşır” anlamına gelen disar'dır.⁶

Bazı müfessirlere göre “müddesir” kelimesi, Hz. Peygamber'in büründüğü herhangi bir örtü ya da battaniye değil; manevi bir mana içermektedir. Söz konusu kelimeyi manevi manasıyla alanların görüşleri genellikle şu şekildedir;

a) “Bu kelime ile Hz. Muhammed'in, nübüvvet ve risalet elbisesine bürünmesi kastedilmiş olabilir. Bu mana, Arapların, “Allah ona takva elbisesini giydirdi ve ilim

⁴ Âl-i İmrân, 3/164.

⁵ Müddesir, 74/1.

⁶ İbn Manzûr, *Lisan'ul arab, d-s-r md.* Beyrut, ty.

ridası (cübbesi) ile süsledi” şeklindeki deyimlerine varıp dayanır. Yine Arapçada, “Falanca şu emri, kendisine elbise edindi (yani iyice üzerine aldı)” denilir. Dolayısıyla ayetteki bu ifade ile “Ey nübüvvet elbisesine bürünen, kalk ve insanları uyar” manası kastedilmiştir.”

b) “Elbisesine bürünen, sanki onun içinde saklanmış gibi olur. Hz. Peygamber de, Hira Dağı'nda sanki insanlardan gizlenip saklanmış gibi idi. Buna göre sanki “Ey adı-sanı anılmaz bir biçimde bürünüp, saklanan-gizlenen, şu işin gereğini yerine getir. Sessizlik köşesinden çık. Halkı uyar ve onları hakkı tanımaya davet işiyle meşgul ol.”

c) “Allah Teâlâ, onu âlemlere bir rahmet (vesilesi) olsun diye yaratmıştır. Buna göre ona sanki “Ey şerefli ilim, güzel ahlâk ve mükemmel rahmet elbiselerine bürünen, kalk ve Rabbinin azabı hususunda insanları uyar” denilmektedir.⁷

Râzi ise buradaki bürünmenin elbiseye bürünme olarak alınmaması gerektiğini, bunun nübüvvet ve risalet elbisesine bürünmek olduğunu belirtmiştir.⁸

“Ey (yalnızlıklara) bürünmüş olan” şeklindeki bir yorumda ise Müddesir kavramı yine manevi yönüyle kullanılmakta ve yalnızlık örtüsünden sıyrılıp halkı uyar denmektedir.⁹

İkrime'nin açıklamasına göre, “Peygamberlik ve nefsi olgunluklara bürünüp giyinmiş olan” demektir. Bu manalarla bu hitap, Müzzemmil gibi Peygamberliğin ilk duyurulmasında şöyle bir kinaye ile uyanık olmaya daveti hissettirir: “Ey o bürünen, ey o kendisine verilmiş olan hakikati halkın bakış ve görüşünden gizlemeye çalışan Muhammed! O bürünmek, uyumak, rahat etmek zamanı geçti. Uyanmak, görünmek, o hakikati açıklamak, zahmetler çekmek, sıkıntılara katlanmak, halka doğruyu göstermek, etrafı temizlemek için yükümlülükler ve ağır yükler yüklenerек büyük bir kararlılıkla kalkıp hareket etmek zamanı geldi.”¹⁰

⁷ Fahrüddin Er-Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, Akçağ yay. Ankara, 1988, 22/239.

⁸ Râzi, *a.g.e.*, s. 240.

⁹ Mustafa İslamoğlu, *Üç Muhammed*, Denge Yay. İst. 2003, s. 251.

¹⁰ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Muhsin Demirci, İbrahim Tüfekçi, Ravza yay. İst. 1992, s. 3195.

Müddesir Suresi'nden önceki Müzzemmil Suresi'nde de Hz. Peygamber'e buna benzer bir hitap ile seslenilmektedir. "Müzzemmil", örtüye bürünen demektir. Burada da söz konusu örtünün müfessirlerce maddi değil, manevi yönüyle yorumlandığı görülmektedir. Söz konusu ayetlerdeki bürünme "içine kapanan, içine kıvrılan, vahyin, nübüvvetin örtüsüne bürünen, kendi içini okuyan, kendisine yönelen ve yalnızlığı tercih eden" şeklinde yorumlanabilmektedir. Hira mağarasında Hz. Peygamber'e insanın yaratılışını okuması emredilmişti. Bunun anlamı kendi doğasına, fitratına yönelip onu okuması emredilmişti demektir.¹¹"Hz. Peygamber de vahyin örtüsüne bürünüp kendine yönelmiş, kendini okumuştur. Artık şahsi olgunluğuna ulaşmış bir vaziyetteydi ve nübüvvet örtüsünü kavramıştı. Bundan sonra kalkıp insanlık için yapacağını yapma zamanı gelmiş bulunmaktaydı. Şimdi o vahyin örtüsünü insanlığa örtmeli, onların da yapabilecekleri ölçüde ona bürünmelerini temin etmeliydi."¹²

Hz. Peygamber aldığı peygamberlik görevi ile vahyin örtüsüne bürünmüş ve içine yönelip gerekli olan ruhi olgunluğu elde etmişti. Yani, vahyin getirdiği olgunluğu önce kendi içinde yaşamış, onu içsel bir örtü olarak şahsiyetinde örtünmüştü. Bundan sonra onu insanlara kazandırma faaliyetine girecekti. Kendisi olgunlaşmayan insan başkasını olgunlaştıramaz.¹³

Bütün bu yorumlardan çıkarılan netice, Müddesir kelimesinin manevi örtü, nübüvvet örtüsü manasında alınması gerektiğidir. Allah, Hz. Peygamber'e okuma görevini verirken, öncelikle vahye bürünmüş duruma gelmesini ön görmektedir. Onun için vahyin örtüsüne bürünüp içine kıvrılıp yönelmiş anlamında "ey bürünen!" şeklinde hitap etmektedir. Peygamberlik, vahiy örtüsüne bürünen Hz. Peygamber'e kalkmasını, artık eğitim ve öğretim faaliyetine başlamasını emretmektedir. Kur'an'ı doğru okuyup, doğru anlamak ve doğru bir şekilde insanlara anlatmak zamanı gelmiş bulunmaktadır.

Hz. Peygamber özelinde tüm insanlara söz konusu olan bu hitap, şahsiyetteki olgunluğun ve bilgi donanımının gerçekleştirilmesinden sonra bürünülen bu manevi örtüyü, nübüvvet örtüsünü başkalarına ulaştırma, kendisinin yaşadığı bu bilinci başkalarına kazandırmak, onları eğitmek gerektiğidir. Kısacası başkasına yararlı olmak,

¹¹ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yay. İst. 2002. c. 20. s. 92.

¹² Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, a.y.

¹³ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, s. 93.

başkasını olgunlaştırmak, önce kişinin kendisini olgunlaştırmasından geçmektedir. Bilgi, önce eğitimcide özümsemeli ve yaşanmalıdır. Ancak bundan sonra gerçek, doğru ve etkili bir eğitim vermeye hazır olunmaktadır.

Eğitimci kendi alanında geniş bilgi sahibi olmalıdır. Bu bilgiyi içinde sindirdikten sonra harekete geçmeli ve çevresine bu bilgiyi aktarmalıdır. Gerek öğrencilere gerekse kendisine yararlı bir eğitimci olabilmenin yolu, mesleğini sevmek ve bu sevgi neticesinde bilgi donanımına sahip olmak, bu bilgiyi yaşamak ve yaşatmaktır. “Nitekim öğrenciler, mesleğini seven, dersinin ehli, branşında otorite olan öğretmenlere saygı duymaktadırlar ve bu öğretmenler öğrencileri üzerinde etkili olabilmektedirler. Ancak böyle eğitimcilerin eğittiği bir nesil, bir sonraki nesile faydalı olacaktır.”¹⁴

“Kalk ve uyar”¹⁵

Hız. Peygamber’in ilk görevi ilahi vahye bürünmek için onu okuyup içine sindirmektir. Hız. Peygamber ilk olarak oku emri ile tanışmaktadır. “Bu emir bir bakıma Kur’an eğitim faaliyetinde en köklü devrimdir.”¹⁶ Bu ona verilen ilk görevin okumak olduğunu göstermektedir. Hız. Peygamber’in okuma görevi kendisi ile sınırlı kalmamakta, özelde bütün mü’minleri genelde ise bütün insanlığı ilgilendirmektedir. Okumak, akli harekete geçiren ve de onu düşünmeye sevk eden bir güç olmaktadır. Bu görev sadece gözle değil, beyin ve gönlü de harekete geçirerek gerçekleşmelidir.

Okuma safhasını bitirdikten sonra okuduğunu aktarmak yani ayağa kalkmak eğitim faaliyetine başlamaktır. Kalkmak, hareketi temsil etmektedir. Söz konusu ayette, hareketsizlikten sıyrılıp kalkmak, hareketin zamanının geldiği bildirilmektedir. Bu hareket belirli bir olgunluğu, şahsiyeti geliştirdikten sonra ilahi görevi yani tevhide çağırma görevini insanlara duyurmakla ve onları inanmadıkları takdirde ne ile karşılaşacaklarını bildirmekle gerçekleşmektedir. Bu sebeple “kalk ve hemen uyar” denerek uyarı görevi kalkıştan sonra verilmektedir. Bu ayette kalkmak, yani harekete geçmek önemlidir.

¹⁴ M. Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri*, İ.F.A.V. İst. 2007, s. 162.

¹⁵ Müddesir, 74/2.

¹⁶ Bayraktar Bayraklı, *Kur’an’da Hız. Peygamber*, Bayraklı yay. İst. 2008, s. 42.

İlahi vahye büründükten ve harekete geçtikten sonra uyarı görevi Hz. Peygamber'e verilmektedir. Uyarmak, bütün peygamberlerin görevleri arasında yer almaktadır. Hz. Peygamber'in bu görevini Müddesir Suresi'nin ilk iki ayeti gündeme getirmektedir.

“Ey bürünen! Kalk ve uyar!”¹⁷

Uyarıcı olabilmek için öncelikle ilahi vahye bürünmek gerekmektedir. Vahyin elbisesine bürünen, böylece içsel olgunluğa ulaşan kişi, Kur'an'ı okuma emrinin ardından onu duyurmak emri ile görevlendirilmektedir.

Uyarmak, caydırıcılığı, tehdidi ve tehlikeyi haber verici amaçlıdır. Uyarı görevi Hz. Peygamber'e Kur'an'da birçok yerde verilmektedir. Örneğin A'raf Suresi'nde, **“Deki: Ey insanlar! Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım.”¹⁸** Ayeti bunlardan biridir. Bunun gibi Kur'an'da yine Peygamber'in müjdeleyici ve uyarıcı olduğu kendisine devamlı olarak hatırlatılmaktadır.¹⁹

Uyarıcılık görevi Allah'ın yolundan gitmeyip, bu yoldan çıkanları nasıl olumsuz bir hayat ve cezanın beklediğini haber vermekle yerine getirilmekte; onların önündeki tehlikeyi haber vermekle gerçekleşmektedir. İnsanların yanlış seçenekleri ile girdikleri yolun bir çıkmaz olduğunu, ateşe doğru gittiklerini bildirmektir.²⁰

Müddesir Suresi'ndeki “uyar”, davet et, duyur, çağır şeklindedir. Müddesir Suresi'nin bu ayeti Alak Suresi'nin devamı olarak algılanıp Zerkeşi ve Suyuti gibi Kur'an ilimlerinde otorite olan âlimler Alak Suresi'nin ilk ayetlerini Hz. Peygamber'in nübüvvetinin başlangıcı, Müddesir Suresi'nin ilk ayetlerini ise risaletinin başlangıcı olarak görmüşlerdir.²¹ Muallim Mahir İz de söz konusu ayeti Hz. Muhammed'in peygamberliğinin başlangıcı kabul etmektedir.²² Müfessirlerin çoğu bu noktada ittifak halindedir.

¹⁷ Müddesir, 74/1–2.

¹⁸ A'raf, 7/184.

¹⁹ Furkan, 25/56., Ahzâb, 33/45., Sebe', 34/28., Bakara, 2/119., Nisa, 4/165., İsrâ, 17/105., Şuarâ, 26/15.

²⁰ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 18, s. 106.

²¹ İslamoğlu, *a.g.e.*, s. 242.

²² Ahmet Cevdet Paşa, *Peygamber Efendimiz*, Trc. M. Ertuğrul Düzdağ, Hediye yay. İst. 2006, s. 56.

Mevdudi bu ayeti “Ey elbisesine bürünüp, sarınan kalk ve etrafındaki gaflet ve delalet içinde olan insanları uyar. Eğer gafletlerinde ısrar ederlerse kendilerini korkunç bir azabın beklediği konusunda onları uyar” şeklinde yorumlamaktadır.²³

Seyyid Kutup ise, Allah’ın Müddesir Suresi’ne Hz. Peygamber’i ağır ve son derece önemli bir görevi üstlenmeye çağıran yüce bir seslenişle söze girdiğini belirtmektedir. İnsanlığı uyarma görevi onu dünyada kötülükten, ahirette cehennemden kurtarma, henüz fırsat elde iken onu doğru yola iletme görevidir.²⁴

Bir önceki ayetle bağlantılı olarak yorumlandığında, kendi iç olgunluğunu oluşturduktan sonra kendine gelip insanları uyarma zamanı gelmiştir. Kendi iç olgunluğu, huzuru için uğraş veren peygamberin kendine gelip kalkması ve insanlara ilahi vahyi duyurması peygamberlik görevinin başlangıç noktasını belirlemektedir. Hareketin ilk kademesi yanlış ve batıl yolda yürüyenleri ziyan edici tehlikeye karşı uyarmak ve böylece doğru yolu gösterip selamete açılan kapılara yönlendirmektir.

İlahi vahye bürünemeyen, onu iyice anlayıp hayatına geçiremeyen kişilerin uyarıda bulunamayacakları ayetler ışığında gündeme getirilmektedir. Kendi içine kıvrılıp, kendini duyan, ilahi vahiy ile aklını buluşturan, onu içselleştiren peygamberin bu görevi aynı zamanda din âlimlerinin de görevidir.

Hz. Peygamber’in uyarıcılığının kendi dönemi ile sınırlı olup olmadığına bakınca, onun, evrensel manada bir uyarıcı olduğu söylenebilmektedir. Çünkü getirdiği ilahi vahiy evrensellik özelliği taşımaktadır. İnkârın, şirkin, kötülere ve Allah’ın düşmanlarına destek çıkmanın, nankörlüğün ve aklı devre dışı bırakmanın nelere mâl olacağını, bu tip insanların geleceğinin nasıl kararacağını haber vermek uyarı görevini yerine getirmektir.²⁵ Aynı zamanda yanlışta ısrar eden insanları nelerin beklediğini onlara bildirmek ve onları uyarmak peygamberin görevidir.²⁶ Kısacası ilahi azaba götüren her şeyden sakınmanın gerekliliğini belirtmek ve uyarmak peygamberin en önemli görevlerindendir.

²³ Ebul ala Mevdudi, *Tefhimu’l Kur’an*, Bengisu yay. İst. 2007, c. 7. s. 113.

²⁴ Seyyid Kutup, *Fi Zilali’l Kur’an*, trc. M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler, Bekir Karlıağa, Dünya yay. İst. 1991, c.10. s. 262.

²⁵ Fetih, 48/8.

²⁶ Nisâ, 4/165.

“Uyar!” emri ayrıca bir eğitim metodu olmakta ve insanların yanlışlarını hatırlatarak yanlışlıkların varacağı neticeyi bildirme faaliyeti olmaktadır. Din eğitiminin en etkili boyutu, yanlış inanç ve yanlış davranışların varacağı neticelerle insanları bilgilendirmektir. Doğruyu, güzeli, iyiyi öğretmek, kişinin kendisine ve içinde bulunduğu topluma faydalı insan yetiştirmek olan eğitimin amacı, aynı zamanda görüldüğü gibi Kur’an’ın da amaçlarındandır. Nasıl ki “iyiliği emret, kötülükten menet!”²⁷ Emri ve yapılan kötü davranışların nelere mal olacağını ve varacağı neticeleri göstererek onları uyarmak Hz. Peygamber’in görevi ise yanlış hareketlerin neticelerini görmeden öğrenciyi uyarmak da eğitimcinin görevlerindendir.

Ayrıca “müddesir” hitabıyla sureye başlanması hakkındaki yorumlardan şu netice çıkmaktadır: “Peygamber’e Rabbinden latife ve yumuşaklık hissetmesi için böyle hitap edildi. Bu hitap tarzının faydası sonra gelecek ayetler ile benzeşmesidir.”²⁸ Burada Kur’an, bir eğitim metodu sunmaktadır. Eğitimci hitaba başlarken güzel, yumuşak ve konunun önemini ön plana çıkaran bir hitabın daha etkili olacağını düşünmeli ve her zaman böyle bir hitabı tercih etmelidir. Yumuşak bir hitap, insanı psikolojik olarak rahatlatmakta ve verilmek istenen bilginin daha rahat ve etkili verilmesini sağlamaktadır. Öğrencilerin dikkati, konunun başlangıcındaki hitap ile çekilecektir.

2. BİR EĞİTİMCİ OLARAK HZ. PEYGAMBER’İN ŞAHSINDA ORTAYA KONULAN AHLAKİ İLKELER

Hiz. Peygamber’in ahlakı Kur’an’dır. “**Sen kesinlikle evrensel bir ahlak üzereşin**”²⁹ ayetine göre Hiz. Peygamber bir boyutuyla doğuştan evrensel bir karaktere sahiptir. “Onun peygamberliği ve sonradan kazandığı sosyal ahlakı bu sağlam karakter üzerine oturmaktadır. Evrensel karakteri üzerine evrensel ahlakı inşa edilmektedir. Allah’ın takdirinden çıkan bu sağlam karakter ve evrensel ahlak, Kur’an’da İslam ahlakına bürünmektedir. Doğuştan güvenilir bir insan olması güvenilir bir devlet adamlığına, eğitimciliğine ve peygamberliğine dönüşmektedir. Bir bakıma Kur’an’dan

²⁷ Âl-i İmrân, 3/110.

²⁸ İ. Hakkı Bursevi, *Ruhu’l Beyan*, trc. Abdullah Öz, Ali Rıza Temel, Cüneyt Gökçe, Harun Ünal, Damla Yay. İst. 1995; Mevdudi, *a.g.e.* Muhammed Ali Sabuni, *Safvetu-t’tefasir*, Kahire, 1976, İz yay. İst. 2003, s. 103.

²⁹ Kalem, 68/4.

aldığı ahlaki özellikler ile doğuştan getirdiği özellikler birbiri ile örtüşmektedir.”³⁰ Kur’an’da Hz. Peygamber’in genel manada birkaç tane ahlaki özelliği şu şekilde sunulabilmektedir: Başkasının arzusuna uymamak, kibirli olmamak, bilmediğinin ardına düşmemek, kötülüğe iyilikle karşılık vermek, kıskanç olmamak, cömert olmak, yumuşak kalpli olmak ve sabırlı olmak.

Şimdi ise suremize dönüp Hz. Peygamber’in Müddesir Suresi’nde ahlakının gereği olarak yapması gereken ahlaki emirleri şu şekilde sıralayabiliriz:

2.1. Sadece Rabbini Yüceltmek

Tevhid inancının en önemli unsuru olan ve Hz. Peygamber’e görev olarak verilen Rabbini yüceltme görevi Müddesir Suresi’nde şu şekilde yer almaktadır: **“Sadece Rabbini yücelt!”**³¹

Bu görev ilahi eğitimin amaçlarından biridir. Peygamberin diğer insanlardan ayrı olarak özel nitelikleri olmasına rağmen beşer olarak diğer insanlarla pek çok ortak özellikler taşıdığı ve daha da önemlisi diğer insanlara örnek olması için Hz. Muhammed’in şahsiyetinin inşasında ve yaratıcı ile ilişkilerini düzenleyen bu husus, Kur’an’da birçok ayette dile getirilmektedir. Bunlardan biri de Müddesir Suresi’ndeki **“sadece rabbini yücelt”** emridir. “Bu ayette, büyüklüğün ancak Allah’a ait olduğunu ve O’na karşı her şeyin küçük bulunduğunu kalben tanıdığın gibi dilinle ve davranışlarınla da açıkla emri verilmektedir.”³²

Müddesir Suresi’ndeki “sadece” ibaresi başka hiçbir varlık adına tekbir getirilemeyeceğini yani başka hiçbir varlığın yüceltilemeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca bu emir, tevhit inancının temel direklerinden birini teşkil etmektedir.³³ Tevhitte esas olan, kişinin kendisini müstağni görerek haddi aşmamasını sağlamaktır. Bu sebeple birçok ayette devamlı surette Allah’ın birliği ifade edilmektedir.

³⁰ Bayraklı, *Kur’an’da Hz. Peygamber*, s. 75.

³¹ Müddesir, 74/3.

³² Yazır, *a.g.e.*, c. VIII. s. 5449.

³³ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 123.

Mevdudi ayeti, bir nebinin dünyada yapması gereken ilk görev olarak tanımlamakta ve “peygamberin ilk işinin cahil insanların büyük ilan ettikleri tüm varlıkları reddetmesi ve açık-seçik bir şekilde ve bütün gücüyle, bu kâinata yüceliğin sadece Allah’a ait olduğunu ve başka kimsenin bu hakka sahip olmadığını duyurmasıdır” diye ifade etmektedir.³⁴

Hiz. Peygamber’in, peygamberlik görevinin ilk ve en önemli hedefi, Allah’ın yaratma, yönetme ve ma’bud olmada tek ve mutlak güç sahibi olarak tanınmasını ve O’na hiç bir şeyin ortak koşulmamasını temin etmektir.

Hareket ve uyarı yalnız başına yeterli değildir. İslam’da her hareketin yüce bir amacı vardır ve insanlığın selameti söz konusudur. Bu da her şeyi yaratıp kemale erdiren ve her varlığın plandaki yerini belirleyip hizmetini ilham eden Allah’ın yegâne yaratan, terbiye edip olgunlaştıran olduğunu, çocukların ve gençlerin kalp ve kafalarına eğitim yoluyla işlemekle gerçekleşmektedir. Bu ayet, ilahi eğitimin bir amacı olarak algılanmalı ve bu şekilde yorumlanarak din eğitiminde yerini almalıdır. Ayrıca insanın hiçbir zaman kendini yeterli görmemesi, büyülenmemesi ve her zaman öğrenime gereksinimi olduğunu unutmaması gerektiğini de belirtmektedir.

İnsanlığın yaşadığı bu günlerde İslamiyet, insanlara şahsiyetlerini bütünleştirecek ve yüceltecek ve böylece insani hasletlerini kazandıracak tevhid imanını getirerek insana gerçek insani hayatı yaşamayı öğretmektedir. Bu tevhid inancının önemi ve insanlığa getirmiş olduğu büyük mutluluk eğitimdeki yerini almalı ve insanlara bunun eğitimi en doğru şekilde verilmelidir. Ayrıca, tevhid inancı eğitimi verilirken, şirkin kirliliğine ve doğuracağı pişmanlığa da dikkat çekilmelidir.

2.2. Öz Benliğini Temiz Tutmak

Hiz. Peygamber’in ahlakının gereği olarak yapması gereken bir diğer görev olan, öz benliğini temiz tutma görevine yüce Allah, Müddesir Suresi’nde şu şekilde yer vermektedir: **“Öz benliğini temiz tut!”**³⁵

³⁴ Mevdudi, *a.g.e.*, c. 7. s. 113.

³⁵ Müddesir, 74/4.

“Siyab” elbise manasına gelen bir kelimedir. Ayette geçen siyab kelimesini bazı müfessirler maddi manasıyla alıp, buradaki temizleme emrinin maddi kirle alakalı olduğunu söylemişlerdir. Örneğin; Mevdudi, elbisenin kişinin şahsiyetinin aynası olduğunu belirterek kişinin kıyafeti temiz olduğu zaman ahlakının da güzel olduğunun anlaşıldığını ve siyab kelimesinin bu nedenle maddi manasıyla yorumlanması gerektiğini ifade etmektedir.³⁶ Maddi anlamda temizlenmeyi kabul edenler iç temizliğinin elbisenin temizliğine yansıdığını, çünkü genelde içini temizleyen kişinin pisiliklerden kaçınacağını ve her şeyde temizliği yayacağını belirtmektedirler.³⁷

Birçok müfessir bu ifadeyi kinaye olarak alır. “Burada elbiseden kasıt elbisenin örttüğü kişidir” denilmiştir. Ayrıca, ‘kendini veya kalbini gûnahtan, haksızlıktan temiz tut, yaptığın uyarıları kabule engel olacak kirli huylardan sakın, öğütlerinin kabul edilmesini sağlayacak ona güzel ahlak ile ahlaklan’ diye manevi ve ahlaki temizlik ile tefsir etmektedirler.³⁸

Genel olarak ilk müfessirler “kalbini kötülüklerden arındır” şeklinde yorumlamaktadırlar. Bu manasıyla alınırsa, “neden Allah peygambere kalbini temiz tut emrini veriyor, onun kalbi zaten kötü vasıflardan arınmış değil miydi ki?” sorusu akla gelmektedir. Buradaki siyab kelimesinin öne alınıp temizleme emrinin sonra getirilmesi şu neticeyi göstermektedir: Hz. Peygamber’in gönlü her zaman temizdi. Emirde bu temizliği **devam ettirme** anlamı vardır. Yani Allah, “öz benliğini **sürekli** temiz tut” demektedir.³⁹ Çünkü peygamber büyük bir görevi yani tevhidi yayma görevini yerine getirmeliydi. Bu da ancak sürekli temiz, sürekli kötülüklerden arınmış bir gönül ile mümkün olmaktadır.

Yine bu ayette vahyin asıl formu ve anlamında anlamak isteyenler, vahye çağının kültürel atıklarıyla ağzına kadar dolu bir yürekle değil, temiz, arı ve duru bir yürekle ve zihinle yaklaşmalıdırlar. Vahiy ortamındaki şirk pisliğinden peygamberin

³⁶ Mevdudi, *a.g.e.* s. 115.

³⁷ Bursevi, *a.g.e.* s. 1789.

³⁸ Yazır, *a.g.e.* s. 417.

³⁹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 123.

gönlünü uzak tuttuğunu, gönlünü sürekli temiz tutarak vahyi yaydığı belirtilerek emrin açıklığı vurgulanmaktadır.⁴⁰

Söz konusu ayette gerek beden gerekse elbise temizliğini anlamak mümkün ise de kinaye yoluyla kastedilenin; benliğini arındırmak, kalbin bütün kötülüklerden temizlenmesi olduğu üzerinde durulmaktadır.⁴¹

Hz. Peygamber'e verilen görevlerden biri, din eğitiminin gayesi olan bu temizlenmeyi öncelikle kendisinde gerçekleştirip daha sonra Allah'ın ayetlerini okuyup, öğreterek insanların temizlenmesine, böylelikle kurtuluşa ermelerini sağlamaktır.

Nitekim Bakara Suresi'nde peygamberin arındırma görevi şu şekilde belirtilmektedir: **“Kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi arındıran, size kitabı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi öğreten bir peygamber gönderdik.”**⁴² Kitap ve hikmet öğretilmedikçe, insanların kalp ve beyinlerindeki yanlışlar temizlenmedikçe, insanları sapıklıktan alı koymak mümkün olmamaktadır.

İnsanların yaptıklarının kalplerini kirlettiğini ise şu ayet gündeme getirmektedir: **“Hayır! Doğrusu, işledikleri günahlar, kalplerinin üstünde pas tutmuştur.”**⁴³

Allah bu ayette çok önemli bir davranışın psikolojisinin analizini yapmaktadır. Allah'ın ayetlerini inkâr eden, onlara kulaklarını tıkayan insanın gönlünün üzerine inkârı pas ve kir olarak birikmektedir. Biriken bu pas, insanın kendi kendini görmesini engellemektedir.

Bu pası temizlemek ve kalbe Allah'ı yerleştirmek, O'nun sevgisini oraya yerleştirebilmeyi sağlamak peygambere verilen bir görevdir. Bu görevi yerine getirebilmek için peygamberin öncelikle kendi kalbindeki arınmışlığı sürekli hale getirmesi gerekmektedir. Ancak temiz bir gönül başka bir gönlün temizlenmesinde ve oradaki kirin giderilebilmesinde etkili olabilmektedir. Bu kir, Hz. Peygamber'in

⁴⁰ İslamoğlu, a.g.e., s. 269.

⁴¹ Râzi, a.g.e., s. 698–699; bkz. Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*. çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İst. 1997, s. 1204.

⁴² Bakara, 2/151.

⁴³ Mutaffîfîn, 83/14.

Allah'ın ayetlerini, koyduğu ahlaki değerleri insanlara olduğu gibi anlatmasıyla, okuyup öğretmesi ve onların hayata geçirilmesiyle arındırılabilir.

A'la ve Şems Sureleri'nde insanların kendilerine arız olan kötülüklerden temizlenmelerinin kendilerinin kurtuluşunu ve yükselmesini sağlayacağı şu şekilde belirtilmektedir: **“Temizlenenler, Rabbinin adını anıp O'na dua edenler, kesinlikle kurtuluşa erecektir.”**⁴⁴ **“Nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir. Nefsini karanlığa gömen ise kayıptadır.”**⁴⁵

İlahi bilgiyi öğrenip, başarıya giden yolu gören, saygı duyarak öğüt alan, yalnız Allah'a dua edip ona sığınan kişi gönlünü temizlemiş demektir. Gönlünü tevhit inancı ile şirkten temizleyip Allah'a kul olan kişi, kurtuluşu, zaferi ve mutluluğu mutlaka yakalayacaktır.

Nefsi temizlemenin birincil manası, Şems Suresi'nde geçen nefsin kötüye açık olan kısmının etkisinden kurtulmak, ikincil manası da günaha düşmüş ise o günahattan temizlenmek, ondan arınmaktır. Din eğitimi, öğretimden önce nefsin kötülüklerden, kötü niyetlerden temizlenmesi ve tam bir yöneliş ile öğretime hazırlanmanın gerekliliğini yukarıda belirtilen ayetler ışığında gündeme getirmektedir. Din eğitiminin gayelerinden biri temizliktir. Çünkü nefsi temizlenmeyen kişinin şahsiyet terbiyesini oluşturması ve gönlüne vahyi yerleştirmesi imkânsızdır.

Kulun vazifesi nefsi bütünü kötülüklerden temizlemektir. Nefsi temizledikten sonra insan Allah sevgisine ulaşmaktadır.

İbadetler ferdi temizlemekte ve Allah'a yaklaştırmaktadır. Çünkü ibadetlerde temizlik ve zikir bir arada bulunmaktadır. Örneğin namaz, kişiyi kötülüklerden temizlediği gibi, beden, dil ve kalple yapılan bir zikirdir. İnsan namazda iç âleminin derinlikleriyle temasa geçmektedir. Namaz derin düşünceyi kişiye kazandırmaktadır. Bir diğer ibadet olan oruç ise nefsi kötü davranışlara meyl etmekten alıkoymakta ve böylece arınmayı sağlamaktadır. Aynı şekilde zekât, nefsin cimriliğini temizlemekte,

⁴⁴ A'la, 87/14.15.

⁴⁵ Şems, 91/10.

malından bir kısmının vermekle nefsinin mal tutkusundan kurtarıp ruhi yükseklik kazandırmaktadır. “Kalp ibadetin lezzetini alınca, şehvetin köleliğinden kurtulur”⁴⁶

Gazali; ibadetlerle nefsin temizlenip zikre hazırlanmasını şöyle açıklamaktadır: “Dünyevi şehvete ve hevaya uymak, kişinin bu âlemle alakasını kuvvetlendirir. Bilirsin ki, Allah’ı zikre devam etmek, Allah ile olan ünsiyeti kuvvetlendirir ve sevgiyi artırır, hatta dünyadan ayrılp Allah’a varırken zikre karşı olan lezzeti artar. Amellerin bazıısı ahiret saadeti için olan istidada tesir eder.”⁴⁷

Netice olarak, mecazi ya da hakiki her iki anlamıyla da Hz. Peygamber’in öz kişiliğine yönelik “öz benliğini temiz tut!” emri, kişilik oluşturuıcı olmasının yanında, Hz. Peygamber’in peygamberliğiyle ilgili özel bir vurgu da taşımaktadır. Çünkü vahyin iniş yeri onun kalbi, o kalbin elbisesi de bedenidir. Hem kalbinin hem de bedeninin sürekli vahye hazır, arı ve duru bir biçimde bulundurulması gerekmektedir. Kişiliğin ve kalbin temizliği o kadar önemlidir ki bölüm bölüm inen Kur’an-ı Kerim, ancak ön yargılardan uzakta ve bu arınmışlıkla elde edilebilmekte, üzerinde çalışılabilmekte ve de incelenebilmektedir.

Şirkten temizlenmenin en güzel yolu kitap ve hikmeti öğretmektir. Ayetler üzerine düşünüp dersler çıkarmak ve hayata geçirebilmektir. Bu arınma ve arındırma faaliyeti peygamber şahsında tüm insanların, özelde din eğitimcilerinin görevlerindendir. Din eğitimcisi öncelikle kendisinde arınmayı sağlayarak bu arınmayı sürekli hale getirmeli, daha sonra çevresindeki insanlara bu arınmışlığı kendisinde yaşayarak nasıl sağlandığının yolunu göstermeli ve onlara rehber olabilmelidir.

Öğretimin olmasından önce nefsi kötülüklerden, kötü niyetlerden temizlemek, nefsi yükselterek bu öğretime hazırlamak gereklidir. Bu temizlik ve hazırlık olmadan ilahi talim mümkün olmamaktadır.⁴⁸

İlmi anlama ve öğrenmenin, ilmi meselelerin derinliklerine vâkıf olmanın kalp temizliği ile mümkün olacağını ileri süren İbn Cema, ilim öğrenmede kalp temizliğinin önemini şu şekilde belirtmektedir: “Nasıl ki toprak ıslah edildiğinde bitki gelişir ve

⁴⁶ H. Mahmut Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi Ve Din Eğitimi*, Çamlıca Yay. İst. 2008, s. 68.

⁴⁷ Gazali, *El- Erbain Fi Usulu’ d-din*, Mısır, s. 206.

⁴⁸ Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi Ve Din Eğitimi*, s. 117.

verim artarsa, kalp de ilim için temizlenince ilmin verimi ve bereketi artar.”⁴⁹ Eğitime başlamadan önce kalbin, haset, kıskançlık gibi kötü duygu ve çirkin davranışlardan temizlenmesi gerekmektedir. Kişinin iç eğitimine kalbi yani manevi eğitime gereken önem verilmeli, ona iyi ve güzel huylarla alışkanlıklar kazandırırken, çirkin ve kötü huy ve alışkanlıklılar kazandırmamaya özen gösterilmelidir. Zihin eğitimi kadar kalp eğitimi de gereklidir. Çünkü kalp nasıl hissederse, kalpte hangi duygular hüküm sürerse akıl da o doğrultuda düşünüp değerlendirme yapmaktadır.

Kendi gönlünü temiz tutamayan başkasının gönlündeki şirk ve inkâr kirini gideremez, temizleyemez. Kişinin önce kendi gönlünü temiz tutması, arındırması gerekmektedir. Eğitimcinin de önce kendisinin bu temizlik içinde olması gerekmektedir. Saflığını, arınmışlığını hiç kesintiye uğratmadan devam ettirmelidir ki başkasına etkili olabilsin. Eğitimci bilgiyi iyi bir niyet ve daima temiz bir kalp üzere sadece eğitmek amacıyla öğrenciye aktarmalıdır.

Din eğitimi arınma faaliyetidir. Arınma aynı zamanda eğitimin amacı olmaktadır. Eğitimde önce insanın iç âlemini düzenlemek, orada beyin, gönül ve nefis merkezlerinin tevhidini oluşturmak ve temizledikten sonra Kur'an ile ilişkiyi kurmaktır. İçî dağınık ve kirli olan insanlar Kur'an'dan zevk almazlar ve ona tabi olamazlar. Böylece içten dışa doğru bir eğitim yolunun izlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

2.3. Manevi Kirlerden Kaçınmak

Öz benliğini temiz tutmayı tamamlar mahiyette olan manevi kirlerden kaçınma görevi, Hz. Peygamber'e Müddesir Suresi'nde şu ayette verilmektedir: **“Bütün pisliklerden kaçın”**⁵⁰

“Rucz”; pislik, akıldışı hareket, çirkin, günah anlamlarına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de “rucz”, dokuza yakın murdar nesne hakkında kullanılmıştır. İçki, kumar, tazim için dikili taş, fal okları, ilahi azap, domuz eti, put, inkâr ve azgınlık

⁴⁹ M. Faruk Bayraktar, *İbn Cema'a'dan Öğretmen Ve Öğrencilere Öğütler*, İ.F.A.V. yay. İst. 2006, s. 67.

⁵⁰ Müddesir, 74/ 5.

bunlardandır.⁵¹ Tüm bu ifadeler sonucu “rucz” ilahi azaba sebep olan her şeydir. “Fehcur” ise hicretten gelen ve emir olan bir kelimedir.

Müfessirler Müddesir Suresi’ndeki bu uzak durma emrini şu şekilde yorumlamaktadırlar: “Pislikten, maddi ve manevi kirlerden uzak durmak”⁵², “kötü şeylerden sakınmak, günahları terk etmek”⁵³, “azaba götürecek amellerden kaçınmak”⁵⁴, “kötü şeylerden putlardan uzak durmak ya da onlara tapmamak veya yaklaşmamak.”⁵⁵

Görüldüğü gibi yorumlar hemen hemen aynıdır. “Bütün pisliklerden kaçın”, “İlahi azaba götüren her kötü amelden uzak dur” anlamına gelmektedir. Pisliklerden derken önceki ayetler de dikkate alınarak anlaşılması gereken mana, şirkin pisliğidir. Yani maddi değil; manevi bir pisliktir. Çünkü bir önceki ayette gönlünü, “öz benliğini sürekli temiz tut” emri verilmektedir. Bu sürekli temizlik de ancak gönlünü şirkin pisliğinden uzak tutmakla gerçekleşebilmektedir.⁵⁶

Hacc Suresi 30. ayette şirkin pisliğinden ve uzak durulması emrinden şu şekilde bahsedilmektedir: “... Artık putların pisliğinden uzak durunuz. Yalan söylemekten de kaçının.”⁵⁷

Put sadece maddi anlamda değil, Allah’tan başka tapınılacak kadar kutsal kabul edilen ideoloji ver nefsin arzuları gibi mecazi anlamlara da gelmektedir. Bunlardan da uzak durmak gönlü bunların kirinden uzak tutmak, insanlara verilmesi gereken bir eğitim faaliyetini ifade etmektedir.

Müddesir Suresi’nde Allah, hicret kelimesine farklı bir anlam kazandırmakta, şirk ve tüm kirli işlerden uzak durmak, onların ülkesinden, şirkin ülkesinden hicret etmek manasını vermektedir. Bu uzak duruş Allah emretti diye yapılırsa ibadet

⁵¹ Mâide, 5/90., En’am, 6/125.145., Tevbe, 9/95., Hacc, 22/30.

⁵² Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar yay. İst. 1990, c. 10. s. 148.

⁵³ İbn Kesir, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, Çağrı yay. İst. 1993, c.14. s. 8178.

⁵⁴ Taberi, Ebu Cafer, Muhammet b. Cerir, *Taberi Tefsiri*. trc. Kerim Aytekin, Hasan Karakaya, Hisar yay. İst. 1996, c. 8. s. 476.

⁵⁵ Bursevi, *a.g.e.*, s. 365.

⁵⁶ İslamoğlu, *a.g.e.*, s. 251.

⁵⁷ Hacc, 22/30.

olmaktadır. Burada tevhit inancının temeli vurgulanmaktadır. Çünkü tevhit inancında en temel nokta kalbi şirkin pisliğinden temizlemektir.⁵⁸

Râzi, Müddesir Suresi'nin bu ayetini bütün güzel ahlakı kapsayan bir söz olduğunu ve peygambere sanki kabalıktan, beyinsizlikten ve çirkin olan her şeyden uzak durması, müşriklerin ahlakı ile ahlaklanmaması şeklindeki bir emir olarak ifade etmektedir.⁵⁹

Peygamber zaten şirkin pisliğinden, kötülüklerden, ilahi azaba götürecek hareketlerden uzaktı. Bu ifadedeki amaç onun bu uzak duruşunun sürekliliğidir.⁶⁰ Allah Hz. İbrahim'in diliyle şöyle buyurmaktadır: **“Ey Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut”**⁶¹ Ayetteki maksat onun putlardan sürekli uzak kalmasıdır. Bunun gibi Müddesir Suresi'nde de aynı **süreklilik** söz konusudur. Hz. Peygamber zaten puta tapmak ve benzeri özelliklerden uzaktı, bu uzaklılığı sürekli hale getir emri kendisine verilmektedir. Allah peygamber özelinde tüm insanlara hitap etmekte ve gönlün, hareketlerin, her türlü amelin ilahi azaba götürmesinden sürekli olarak kaçınılması ve uzak durulması emrini vermektedir. Burada süreklilik önemlidir.

Kısaca diyebiliriz ki; günümüzde bizler bildiğimiz manadaki Mekke'den Medine'ye hicreti yaşayamayız, ama Müddesir Suresi beşinci ayetteki hicreti yaşayabiliriz. Pisliklerden, akıl dışı hareketlerden uzak durmamız, yani onlardan hicret etmemiz mümkün olmaktadır.

Din âlimleri, insanlara şirkin, inkârın, nefsin ülkesinden tevhid inancının, aklın, gönlün ülkesine hicret etmenin önemini anlatıp öğretmeli, verecekleri dini bilgi bunu sağlamalarını temin edecek kalitede olmalıdır. Onların iç benliklerinin her an hicrete hazır olması için gerekli inanç ve bilgi donanımını onlara verebilmelidirler.

⁵⁸ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 124.

⁵⁹ Sabuni, *a.g.e.*, s. 105.

⁶⁰ Bursevi, *a.g.e.*, s. 365.

⁶¹ İbrahim, 14/35.

İnsanın beyninden eskiyi, işe yaramayan bilgiyi, uydurma ifadeleri çıkarıp atması, yeniye doğru ilerlemesi bir hicrettir. Bu hicretin önemi insanlara anlatılmalı ve böyle bir hicret insanlara yaşatılmalıdır.⁶²

İslam âleminin en önemli hicretlerinden biri de Kur'an'a yapılan hicrettir. Kur'an'a hicret etmek en büyük ibadettir. Ancak Kur'an'a yapılan bir hicretle beşeri görüşlerden ve hurafelerden sıyrılıp doğruyu bulmak ve yaşamak mümkün olmaktadır. Din eğitimcileri Kur'an'a yapılması gereken hicretin önemini vurgulamalı, Kur'an'ın yaşanacak bir kitap olması gerektiği bilincini insanlara anlatmalıdır. Günümüzde doğru olan yaşama, hatalardan sıyrılarak olması gereken bir yaşama ancak Kur'an'a hicret ederek ulaşılabilir. ⁶³

“Deki: Rabbimden bana açık deliller geldi. Sizin Allah’tan başka taptıklarınıza kulluk etmem bana kesinlikle yasaklandı. Ben, âlemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum.”⁶³

İnsanlığın öğretmeni ve eğiticisi olan bir insan, önce kendisi şirk batağına batmamalı, şirkten uzak durmalı, sonra da tevhid inancının dışına çıkmamalıdır. O zaman şirkle mücadele edebilir ve tevhid inancını insanlığa öğretebilmektedir.

Kötülükten ya da kötülüğe götüren her türlü amelden uzak duramayan bir eğitimci talebesine etkili olamaz, onu çirkinliklerden uzak tutamaz ve talebelerinden uzak durmalarını isteyemez. Hz. İbrahim de duasının başında bu kuralı işletmektedir.⁶⁴ Kendisi tevhid inancında olmayan ebeveyn veya hoca çocukları için tevhit inancını isteyemez; kendisi tatbik etmedikçe çocukları veya öğrencilerinden o konuda benzer uygulamaları gerçekleştirmelerini isteyemez. Yani yapamayacağı şeyi talebesine yap diyemez. Yine Kur'an'da Allah şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır.”⁶⁵**

⁶² Bayraklı, *Kur'an'da Hz. Peygamber*, s. 89.

⁶³ Mü'min, 40/66.

⁶⁴ İbrahim, 14/35.

⁶⁵ Saff, 61/2–3.

Bu ayette, teori ile pratiğin arasındaki irtibatın çok kuvvetli olması gerektiği, bizzat eğitici tarafından tatbik edilmeyen tavsiyelerin, muhatap üzerinde olumlu etki bırakmayacağı anlatılmaktadır. Başka bir ayette ise şu şekilde bir uyarı yer almaktadır: **“Ey bilginler! Kitabı okuduğunuz halde, insanlara başkalarına iyiliği emredip, kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?”**⁶⁶

Aklını kullanan ve kitabı bilen insanlar, söz ve davranışları arasında çelişkiye düşmemektedirler. Aklını kullanan ve bilen insan, verdiği öğüde önce kendisi uymaktadır. Bildiğini uygulamaya koymayan insan, başkalarına karşı değer kaybetmekte ve etkisiz olmaktadır. Ayetin son kısmında bilgi ve akli kullanmaya yapılan vurgu, eğitimcinin eğitim faaliyetinde hangi değerleri kullanıp, öğreteceklerine açıklık getirmektedir.⁶⁷

Eğitimde söz ile davranışın uyumu çok önemlidir. Belki de bu uyum, eğitimden her alana intikal etmelidir. Öğretmenler de verdikleri sözleri yerine getirmeli sözleri ile eylemleri arasında uyum olmalıdır. Kalbi kötü vasıfta olan birinin bu kötülüğü elbette ki davranışlarına ve de sözlerine yansımaktadır. Söz, düşünce ve eylem arasındaki uyumsuzluklar eğitimi kirletmekte ve kötü etkilemektedir.

Eğitimin ana ilkelerinden biri de eğitimcinin vereceği bilgiyi önce kendisi yaşamalı, sonra da öğrencilerine, insanlara öğretmeli ve yaşatmalıdır. Kişinin verdiği nasihatın aksini yapması, o nasihatın değerini düşürmekte ve herkesin kişiden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Eğitimcinin muhatapı üzerinde olumlu bir tesir bırakabilmesi için, kendisinin samimi olması ve sözlerini tatbik etmesi, gönlünü her türlü kirden uzaklaştırması gerekmektedir.

2.4. Başa Kakmamak

Baş karmak, karşısındakini minnet altında bırakmak, yapılan bir eylemi sürekli olarak söz ya da davranışlarla karşısındakine belirgin bir şekilde hissettirip karşısındakini zor durumda bırakmasıdır. Müddesir Suresi’nde Yüce Allah’ın Hz.

⁶⁶ Bakara, 2/44.

⁶⁷ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 1. s. 385.

Peygamber’e yaptığına başa kakmama şeklindeki ahlaki emri şöyledir: **“Yaptığını çok görerek başa kakma”**⁶⁸

Kurtubi bu ayete verilen manaları bir araya getirmekte ve onların on bir tane olduğunu belirtmektedir. Bunları özetle şu şekilde sıralayabiliriz:

“Peygamberliğin ağırlıkları nedeniyle rabbine karşı minnet ettirme, daha iyisini elde etmek ümidiyle herhangi bir bağışta bulunma, hayırdan daha çok isteme konusunda zaafa düşme, yaptığın iyiliği özünde büyütme, amelini çok görerek Allah’a minnet etme, peygamberliğin gereği insanlardan bir karşılık alıp malını çoğaltma, riyakârlık olsun diye malını verme, iyiliğini Allah rızası için yap, dua ettim duam kabul olmadı deme, yaptığın amelin karşılığını derhal isteme, Allah verinceye kadar bekle.”⁶⁹ Bütün bu manalar, aynı şeyin farklı yönlerden ifade edilmesidir. Bu da yapılan bir eylemden gerek maddi gerekse manevi hiçbir karşılığın beklenmemesi ve yapılan hakkında devamlı surette konuşulmaması gerektiğidir.

Müfessirler Müddesir Suresi’nin söz konusu ayetini genellikle “bir kazanç elde etmek için iyilikte bulunmaktan kaçın.” şeklinde yorumlamaktadırlar.⁷⁰

Başka bir yoruma göre ise bu ayetin anlamı; bu görevin bir iyiye, güzele ve doğruya çağrı görevi olduğudur. Görevin şanına uygun olan maddi ve manevi hiçbir karşılığın beklenmemesidir.⁷¹

Söz konusu ayette, uyarıcının Rabb’den gelen habere karşı samimiyetini ortaya çıkaracak ahlaki bir ilke olan, verilen göreve karşı samimiyet dile getirilmektedir.

Hucurat Suresi 17. ayette de iman ettiler diye Hz. Peygamber’i minnet altında bırakmanın yanlışlığı şu şekilde gündeme getirilmektedir: **“Bedeviler müslüman olmalarını senin başına kakıyorlar. Deki: Müslümanlığınızı benim başıma**

⁶⁸ Müddesir, 74/6.

⁶⁹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 124.

⁷⁰ Esed, *a.g.e.*, s. 1205.

⁷¹ İslamoğlu, *a.g.e.*, s. 251.

kakmayınız. Tersine, eğer gerçekten inanmışsanız, sizi imana ilettiği için Allah, başınıza kaksa yeridir.”⁷²

Hucurat Suresi’nin yukarıda belirtmiş olduğumuz ayeti, minnetin Allah’a ait olduğunun eğitimini vermektedir. Allah insanları imana iletmekte ve hidayet vermektedir. Gerçekten iman etmiş, iman ettiğine dair doğru söyleyen bir insanın imanı müslümanlığını istismar edip karşısındakini minnet altında bırakamamaktadır. İman denen yüce değer kullanılamayacağı tüm müslümanlara bu ayet ile öğretilmektedir. Burada hangi değer nerede kullanılıp kullanılmayacağının bilinci verilmektedir. “Din eğitimi bu ayetin ruhunu, mesajını halka indirgemeli, insanların meziyetlerini, bilgilerini, birikimlerini ve tecrübelerini ortaya koyarak bir ikbal elde etmeye çalışmalıdırlar; yoksa imanlarını kullanıp her hangi bir değer almaya kalkmamalıdırlar.”⁷³ Bu bilinç her alanda, ama öncelikle insanın hayatında ilk karşılaştığı alan olan eğitimdeki yerini almalıdır.

Başka bir ayette, infakın Allah rızası için yapılması, başa kakılmaması ve bu surette insanlara eziyet edilmemesi gerektiği şu şekilde belirtilmektedir. **“Mallarını Allah yolunda harcıyıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların rableri katında has mükâfatları vardır. Onlara hiç korku olmadığı gibi, onlar üzülmeyecekler de.”⁷⁴** “Mükâfatları Rabpleri katındadır” ifadesi ödülün sonsuzluğunu ve başa kakmanın ne kadar büyük bir erdem olduğunu ifade etmektedir.

Arkasından minnet ve eziyet gelen sadakalar boşa gitmektedir. Allah, inanan insanların sadakalarını başa kakarak ve eziyet ederek boşa çıkarmamalarını şu ayette emretmektedir: **“Ey iman edenler! Allah’a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve gönül incitmek suretiyle, yaptığınız hayırları boşa çıkarmayınız.”⁷⁵**

⁷² Hucurat, 49/17.

⁷³ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 18. s. 192.

⁷⁴ Bakara, 2/262.

⁷⁵ Bakara, 2/264.

Minnet ve eziyet, amelin değerini dūřürmektedir. Bařa kakmak ve gönöl incitmek, sadakayı değersiz kılmaktadır. Böylece Allah müslümanlara, amelin değerini yok eden davranışları öğretilmekte ve onları bu tür davranışlardan uzak tutmaktadır.

Minnet altında bırakmak ve insanlara eziyet etmek amelin Allah katına çıkmasını engellemekte, karşılığının insanlardan beklenmesine sebep olmaktadır. Ancak minnet ve eziyetin karışmadığı bir infak, ibadeti Allah katına yüceltmekte ve ödölü Allah tarafından belirlenmektedir.

Minnet ve eziyet yapmayan kimsenin, saf bir amelde bulunması sebebiyle Allah katında sonsuz ödüle sahip olacağı ve bununla da kalmayacağı, onlar için korku ve üzüntü gibi insanı aciz bırakan duyguların da olmayacağı ayette belirtilmektedir.

Yapılan iyilikler bir değer ortaya koymaktadır. Bu değer kullanılarak başka bir değer elde edilmemelidir. Mesela yapılan iyilik sonucu insanların beğenisi hedeflenmemelidir. Bu ibadette de olmamalıdır. Allah, Mâ’ün Suresi’nde yapılan ibadetin gösteriş olarak yapılmaması gerektiğini vurgulamaktadır.⁷⁶ “İnsanlar görsün de takdir etsinler” şeklindeki bir anlayış insanların namazını Allah adına ve bilinçli kılmalarını ortadan kaldırmaktadır. Riyakârlık yani gösteriş, ibadet ve işlerdeki samimiyeti ve bilinci öldürmektedir. Bunun sonucu da yapılan ibadetin faydasını görmemeye ve etkinliğinden yeterince istifade etmemeye varmaktadır.

Yapılan amel ve iyilikler sadece Allah rızası için olmalıdır. Bir karşılık beklenmeden yapılan davranışın örneğin, infakın mükâfatlandırılacağı merciin Allah katı olduğunu Allah, Kur’an’da belirtmektedir. Eğitimci de yaptığı ameli karşılık beklemeden yapmalı yaptığı işin mükâfatını Allah’tan ummalıdır. Ancak bu şekilde yapılan bir eğitim amacına uygun olan ve olumlu bir sonuca götürececek olan bir eğitimidir.

⁷⁶ Mâ’ün, 107/4.

2.5. Sabır

“Rabbin için sabret!”⁷⁷

Sabır; kendini tutma, engel olma, manen kolunu ayağını bağlama, kendi kendini kontrol etme, kendi kendine hâkim olmak ve dayanma kuvveti anlamlarına gelmektedir.⁷⁸

Genel anlamda “zor zamanda kendini tutmak”⁷⁹ şeklinde tanımlanan sabır, sabredilen haller de vurgulanarak “acı, haksızlık gibi üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi”⁸⁰ şeklinde açıklanmaktadır.

Sabır, Allah’ın emirlerini yerine getirmede karşılaşılan zorluklara göğüs germek, ilahi emri yerine getirirken bıkkınlık göstermemek, musibetler karşısında üzüntüye kapılmamak manasına gelmektedir. Hz. Peygamber’in kişiliğini oluşturan emirlerden biri de sabırdır. Peygamberin üstlendiği tebliğ ve uyarma görevi ağır ve zor bir görevdir. Peygamber bu zor görevi yerine getirirken çeşitli güçlüklerle ve eziyetlerle maruz kalmaktaydı. Bütün bu zorluklara sadece Allah’ın rızası için sabretmesi emredilmektedir.⁸¹

Müddesir Suresi’nde geçen “sabret” emri müfessirler tarafından önceki ayetler bağlamında değerlendirilerek uyarma görevini yerine getirirken karşılaşılan zorluklara “Allah adına sabret” manası verilmektedir.⁸²

Kur’an’da peygambere yönelik olarak on dokuz yerde sabret emri bulunmaktadır. Bütün bu sabır ayetlerinde tek bir amaç vurgulanmaktadır; o da Allah’ın hüküm ve rızasıdır. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

“...O halde Rabbin hükmü için sabırla katlan.”⁸³

⁷⁷ Müddesir, 74/7.

⁷⁸ İbn Manzûr, *a.g.e.*, *S-b-r md.*

⁷⁹ Ragıb El İsfahani, *El- Müfredat, s-b-r md.*, Mısır, 1323, trc. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Çıra Yay. İst. 2007.

⁸⁰ T.D.K., *Türkçe Sözlük I.*, Sabır md. Haz. Pars Tuğlacı, T.D.K Yay. Ankara, 1988.

⁸¹ Müddesir, 74/7.

⁸² Râzi, *a.g.e.*, s. 1344. Mevdudi, *a.g.e.*, s. 1567.; Süleyman Ateş, *a.g.e.*, s. 367.

⁸³ Kalem, 68/48.

“...Öyleyse Rabbinin hükmü için diren”⁸⁴

“...Rabbin rızası için sabret”⁸⁵

Bütün bu ve bunun benzeri ayetlerde sabır; Allah’a karşı kulluk görevlerinin yerine getirilmesinde karşılaşılan meşakkat ve zorluklara; insanlarla ilişkilerde onlar tarafından gelecek eza, cefa ve sıkıntılara; Allah’ın koyduğu sınırlara riayet ve özellikle yasakların cazibesine ve başa gelen bela ve musibetlere karşı gösterilecek çok geniş bir alanı kapsayan aktif bir eylemdir.⁸⁶

Hiz. Peygamber’in çekeceği sıkıntılara karşı kimin adına sabredeceği, Müddesir Suresi 7. ayette cevaplandırılmaktadır. **“Rabbin için sabret”**. Aynı emir Rad Suresi’nde de geçmektedir. Akıllı ve düşünen Müslüman’ın amellerinden birinin Allah rızası uğruna sabretmek olduğu gündeme getirilmektedir. Peygamber ahlakının en önemli unsuru, görevini yaparken dayanıklı olmak ve bunu Allah adına yapmaktır.

Her görevin zorlukları ve sıkıntıları vardır. Dinin insanlara öğretilmesi ve dini davranışların benimsetilmesi kolay olmamaktadır. Özellikle asırların birikimi olan kabullerin ve değerlerin değiştirilmesi büyük bir azim ve sabrı gerektirmektedir.

Allah, insanı sabır konusunda imtihana tabi tuttuğunu şu ayette gündeme getirmektedir: **“Andolsun ki, içinizden cihad edenleri ve sabredenleri bilmek için sizi mutlaka imtihan edeceğiz.”⁸⁷** Sabır, dayanıklılığı, kötü şartlar altında ezilmemeyi, kötü şartlar altında ümitsizliğe kapılmamayı ve şartların üstesinden gelmek için gayret göstermeyi ifade etmektedir.

Sabır mü’minin başına gelen büyük felaketler karşısında ayakta durabilmesine yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan, kişinin inandığı değerler uğruna mücadele ederken karşılaştığı engeller karşısında, ruhen çöküntüye uğramasını engelleyen bir hal olup aksine kişiyi dinamizme sevk etmektedir. Kur’an’da örnek şahsiyet olan Allah’ın elçilerinin yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine sabrettikleri vurgulanmaktadır.⁸⁸

⁸⁴ İnsan, 76/24.

⁸⁵ Yunus, 10/109.

⁸⁶ Ahmet Koç, *Kur’an’da İnsan ve Hiz. Muhammed*, Rağbet yay. İst. 2005, s. 204.

⁸⁷ Muhammed, 47/31.

⁸⁸ Nahl, 16/34.

Ancak onların sabrı, inandıkları esasları tebliğde ısrarlı ve kararlı olmalarını sağlayan, mücadelelerinde devam gücü veren bir sabır olup aksine pasif olmalarına engel olmaktadır.⁸⁹

“Onlar ki, Rabblerinin rızasını arzulayarak sabrederler.”⁹⁰ Allah’ın emirlerini yerine getirmede, nehiyelerinden kaçınmada, insanlar arası ilişkilerdeki düzensizliklerde ve belalarda gösterilen sabır, Allah’ın rızasına götürmektedir.

Sabır ile iman arasında bir bağlantı vardır. Bu bağlantıyı şu ayetlerle delillendirebiliriz; **“Onların dediklerine sabret. Güneşin doğuşundan önce ve batışından sonra Rabbine hamd ile tesbih et.”**⁹¹

Sabır ve namaz arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Sabır, Allah’a olan inancın ve şükrün bir göstergesi olan namaz ibadetiyle beslenmektedir. Namaz, insandaki kötü şartlara sıkıntılara dayanma gücü vermektedir.

Allah sabır ve namazla mümini kendisine sığınmaya çağırmakta, Hz. Peygamber şahsında tüm inananların sabretmesini istemekte, sabredenleri övmekte, sabredenlerin yalnız olmadıklarını açıklamakta, bu davranışın sevabını anlatmakta ve mükâfatının sonsuzluğunu müjdelemektedir.⁹²

Mü’min, bu dünyada meydana gelen iyi ve kötü her şeyin Rabbinin kudreti ve iradesi dâhilinde olduğunu bilmekte ve böylece başına gelenlere razı olup sabretmektedir. Bu gibi hallerde mü’min, imanla desteklendiği gibi onun imanı da test edilmiş olmaktadır.⁹³ Nitekim Allah, Bakara Suresi’nde bu durumu şu ayetle belirtmektedir: **“Elbette, sizi korku, açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle deneriz. Sabredenleri müjdele”**⁹⁴

Korku psikolojik bir duygudur. Burada Allah, imtihan konularından ilkinin psikolojiden seçmektedir. Korku denen duygu, insan için bir deneme alanı olmakta ve

⁸⁹ Hülya Alper, *İmanın Psikolojik Yapısı*, Rağbet yay. İst. 2002, s. 107.

⁹⁰ Ra’d, 13/22.

⁹¹ Kaf, 50/39.

⁹² Örnek olarak bkz. Bakara 2/45.143; Ahkaf, 46/ 35; Âl-i İmrân 3/146; Nisa 4/21; Zümer, 39/10.

⁹³ Terence Penelhum, *Problems Of Religious Knowledge*, Glasgow. 1971. s. 114. İktibas, Hülya Alper, *a.g.e.*, s. 98.

⁹⁴ Bakara, 2/155.

Allah tarafından bir soru olarak imtihana konmaktadır. İnsanın doğasında bulunan bu duygu, birçok davranışı etkilemekte, yönlendirmekte ve düzenlemektedir.

Diğer bir imtihan konusu, açlık ve mal ile olan imtihandır. İnsan aç kalınca, isyan eder ve sahip olduğu rızkın azlığından dolayı Allah'ın kendisine ihanet ettiğini iddia etmeye yönelir. Mal bolluğu gibi mal azlığı da bir imtihandır. Bu imtihani kazanmak için gösterilen sabır da ayette belirtildiği gibi mükâfata götürmektedir.

Gençliğinde bütün psikolojik güçlerini normal olarak kullanan bir insan, yaşlandıkça bu güçleri kullanamaz hale gelmektedir. Aklında, görme ve işitme yetilerinde noksanlaşma olmaktadır. Bu da bir imtihan konusudur.⁹⁵

Ayette de açıkça görüldüğü gibi mü'min, başına gelenlerin bir imtihan olduğu bilincindedir. İnsan maddi-manevi hayatının bütün boyutlarıyla her an bir imtihan içindedir. Allah, insanı, psikoloji, fizyoloji, ekonomi, bilim gibi alanlarda, kısacası hayatın her alanında imtihan etmektedir. Bunlara sabreden ve bu sabır neticesi çözüm arayan insan ve toplumlar imtihani geçmektedir. Bu imtihani dünyada başarıyla bitirenlere ödülleri mahşerde verilmektedir. Böylece mü'min yaşadığı felaketleri isyanla değil; sabırla, tevekkülle karşılar ki bu hali, onun imanının değerini ortaya koymaktadır.

Ayrıca, Kur'an'da mü'minler sıkıntıda, savaş ve hastalık halinde sabredenler⁹⁶ olarak tanımlanmaktadır. Sıkıntı, hastalık ve savaş daima sabır gerektiren olgulardır. Bunlara karşı dayanıklı olmak, altında ezilip isyan etmeden onları tabii karşılamak, büyük bir manevi gücün varlığına delil olmaktadır. Mü'minin bu yapısına sahip olmayan insan ise, kendisine nimet verildiğinde memnun olmakta ama bir sıkıntı ile imtihan edildiğinde sızlanmaktadır.⁹⁷

Dr. Alex Carrel bir tecrübesini şöyle anlatmaktadır: “Ben muayene ve tedavi ettiğim bütün hastaların her kesiminde (doğulu, batılı, kadın, erkek, her dinden insanlar) yaptığım gözlemlerde şu sonuca vardım: **İman sahibi fertlerin acıya dayanma güçleri**

⁹⁵ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 2. s. 327.

⁹⁶ Bkz. Bakara, 2/177.

⁹⁷ Bkz. Fecr, 89/15–16.

inkâr edenlerden fazladır. Yaraları daha çabuk kapanır, daha çabuk sağlıklarına kavuşurlar.”⁹⁸

Büyük felaketler karşısında mü'minin imanına olan güveni, onun olayları sabırla karşılamasına yardımcı olmaktadır. Yakın zamanda Türkiye’de olan 17 Ağustos depreminde insanların çoğunun Allah’a isyan psikolojisi yerine tam bir ümit halinde olduğu ve daha sonra bölgede yapılan araştırmaların da bunu desteklediği sonuçlarını yapılan araştırmalar göstermiştir.⁹⁹

Sabreden mü'minlerin başlarına gelen musibetler karşısındaki tavırları şu ayette belirtilmektedir: **“Sabredenler, kendilerine bir musibet geldiğinde, ‘Biz Allah’ın kullarıyız ve biz O’na döneceğiz’ derler.”**¹⁰⁰

İnsanın başına her zaman bir musibet gelme olasılığı vardır. Bu musibete karşı takınılacak tavır bu ayet öğretmektedir. Allah’ın kulu olduğunu ve O’na döneceğini hatırlayıp tevekkül etmek ilahi iradeyi harekete geçirecektir. Ayette çözümsüz kalan problemlerin çözümü için ilahi iradeyi devreye sokma gerekliliği öğretilmektedir.¹⁰¹

Bayraktar Bayraklı bu konuda şöyle demektedir: “Düşünen selim akıl sahipleri, kendilerini kontrol etmesini bilirler. Onlar, sosyal problemlerin ağırlığı altında hâkimiyetini kaybetmeden çözümler üretmeyi beceren adamlardır. Bu sosyal problemlere müdahale ederken, daima Allah’ın rızasını düşünür, çözümlerinde O’nun rızasını ararlar. Burada niyetin Allah’ın rızası olması meselelerin çözümünü yüceltmekte ve bu yüceliş, gelişmeyi değişmeyi beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan kendi kendini kontrol etmek Allah rızası adına gerçekleşirse, bir ibadete dönüşmektedir. Böylece niyet, insani bir hareketi ibadet şekline sokmakta ve gerekli değişimi yapmaktadır. İnsanın mükelleşme yolunda alacağı mesafelerdeki çileler, gelişmenin ızdırapları ve değişimin manevi zorlukları, ancak Allah için gösterilecek sabır sayesinde gerçekleşebilir. Çilesiz değişim ve gelişim olmaz. Kaliteli insanın yetişmesi de, bir çile ve bir sabır işidir. Ferdin değişimi ve gelişimi kadar da sosyal

⁹⁸ İhsan Kurt, *Duygular Ve Sağlıklı İfadesinin Önemi*, Din Öğretimi, 27 (1991), s. 68.

⁹⁹ Talip Küçükcan- Ali Köse, *Doğal Felaketler Ve Din 17 Ağustos 1999 Depremi Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme*. iktibas. Alper, a.g.e., s.102.

¹⁰⁰ Bakara, 2/156.

¹⁰¹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 2. s. 329.

değişimin ızdırapları, sancıları ve belaları olacaktır. İşte bütün bunlar sabır, tahammül ve dayanma ister. Aklın yolunu izleyenler sabretmelidirler. Çünkü sabır bir akıl işidir; aynı zamanda aklın yapısında yer alan dayanma gücünün kendisidir.”¹⁰²

2.5.1. Eğitim- Öğretimde Sabır

İlahi eğitimin en zor konularından ve bunun sonucu olarak en zor imtihanlarından biri sabırdır. Sabırlı olmak, nefsinin ayaklar altına alabilmek otokontrolünü sağlayabilmektir. Onun için ilahi eğitimin en önemli konularından olan sabır, din eğitiminin önemli bir boyutunu ve ilkesini teşkil etmektedir. Sabır eğitimi yapmak, aynı zamanda nefis eğitimi yapmak anlamına gelmektedir. Din âlimlerine düşen görevlerden biri de sabır eğitiminin öneminin bilincinde olmak ve sabır eğitimi verebilmektir.

Eğitim ve öğretime muhatap olan insanlar, algılamada, iletişimde, öğrenme durumlarında farklılık göstermektedir. “Bütün insanlar birbirine benzemekte; fakat hiçbir insan diğerlerine bezememektedir. Şahsiyette tek oluş esastır. Bu bakımdan duyguları düşüncesi, beden yapısı, psikolojik ve toplumsal etkilerden etkilenmesi gibi hususlarda bütün insanların farklı bir şahsiyette olduğu söylenebilmektedir.”¹⁰³ Bunların her birinin seviyesine, ihtiyacına ve beklentisine uygun davranmak, uygun teknikler kullanmak bilgili olmayı gerektirdiği kadar azimli ve sabırlı olmayı da gerektirmektedir.¹⁰⁴

Bilgi uygulamada kendini göstermekte ve bu uygulama da sabır gerekmektedir. Konunun iç yüzünü kavrayamama, bilememe ve anlayamama, insanı sabırsızlığa itmektedir. Önceden tecrübe edilmemiş, karşılaşılmamış olgularla ilk defa karşılaşan insanlar, sabırsızca tepki gösterebilmektedirler.¹⁰⁵ Konuları iç yüzü ile görüp o nispette anlayan ve kavrayan insanlar; kavrayışlarının ötesinde bir olgu ile karşılaşınca sabır yani dayanma zorlaşmaktadır.

¹⁰² Bayraklı, *Kur'an'da Değişim, Gelişme Ve Kalite Kavramları*, M.Ü.İ.F.Vakfı yay. İst. 1999, s. 61.

¹⁰³ Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi Ve Gazali*, Çamlıca yay. İst. 1994, s. 38-43.

¹⁰⁴ Koç, *a.g.e.*, s. 205.

¹⁰⁵ Kehf, 18/66-70.

Eğitimde sabırlı olmak demek, neticeye ulaşmak için zorluklara tahammül gösterebilmektir. Bütün çabalara rağmen beklenen gerçekleşmediği takdirde yeni girişimler için coşkuyu kaybetmemektir. Bu durum hem eğitici hem de eğitilen için geçerlidir.

Sabırsız bir öğretmen öğretemez ve öğrencileri istenen şekilde eğitemez. En imkânsız gibi görünen durumlarda bile sabredip soğukkanlılığını koruyan eğitimcilerin öğrenciler üzerinde son derece etkili oldukları bilinmektedir.¹⁰⁶ Öğretmen öğrencilerden gelen kusur ve hatalara katlanmayı bilmelidir.

Eğitimci, insanlardan ve mesleğinden kaynaklanan güçlüklerle sabreden, güçlüklerle takılıp kalmadan üstesinden gelmeye gayret eden, onların kusurlarını affeden mesleğini seven bir şahsiyete sahip olmalıdır.¹⁰⁷

Kısaca anlıyoruz ki, peygamber ahlakının temel unsurlarından biri sabırdır. Hz. Peygamber uyarı görevini yaparken, öz benliğini temizlerken, kötülüklerden uzak dururken ve yaptığı işi çok görmez iken sabır gerekmektedir. Onun için Yüce Allah, Hz. Peygamber'e vermiş olduğu bu emirlerin hemen sonuna sabrı koyarak verilen emirlerin yapılmasında zorluklar olduğunun ve bu zorlukların ancak Allah için sabırla aşılabileceğinin eğitimini vermektedir.

¹⁰⁶ Halil Fikret Kanad, *Kısaltılmış Pedagoji*, İst. 1977, s. 40.

¹⁰⁷ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğrenci- Öğretmen Münasebetleri*, s. 139.

II. BÖLÜM

MÜDDESİR SURESİ'NDE KİYAMET, AHİRET VE KÂFİRİN DURUMU

İlk bölümde Hz. Peygamber’e yapması gerekenler ve ahlakının gereği olarak yerine getirmesi gereken görevler söylenmektedir. Kur’an’a sırt çeviren, bir önceki bölümde peygamber özelinde tüm insanlara yapılan hitabın gereğine uymayanların durumu, bu insanların nasıl bir ruh hali içinde oldukları ve nasıl bir cezaya maruz kaldıkları, onları nelerin beklediği ise bu bölümde anlatılmaya çalışılacaktır.

1. KIYAMETİN KOPUŞU

1.1. Nakur Kavramı

“O nakura (boruya) üfürüldüğünde işte o gün, çok çetin, çok zorlu bir gündür. Kâfirler için kolay değildir.”¹⁰⁸

Nakur; üfürülecek boru, boynuz ve benzeri ses çıkaran aletin genel ismidir. Bu kelime “sur” kelimesi ile aynı manayı taşımaktadır. Fakat buradaki ifade, daha güçlü olmakta ve meydana gelen sesin frekans şiddetini daha çarpıcı biçimde somutlaştırmaktadır.¹⁰⁹ Yüce Allah burada işin korkunçluğunu ve şiddetini açıklamak için nakur kavramını kullanmaktadır.¹¹⁰

1.2. Sur’a Üfürülme

Sur; kıyametin kopuşunda üfürülecek olan boru anlamına gelmektedir. İsrail’in sura ilk defa üfürmesiyle kâinatın düzeni değişecek, İbrahim Suresi’nde Allah’ın buyurduğu gibi yeryüzü başka bir yeryüzü, gök ise başka bir gök olacaktır.

“Yerin başka bir yere, göklerin başka göklere dönüştürüleceği ve (insanlar) bir ve gücüne karşı durulamaz olan Allah’ın huzuruna çıktıkları gün”.¹¹¹

¹⁰⁸ Müddesir, 74/8–10.

¹⁰⁹ Kutup, *a.g.e.*, c. 10. s. 265.

¹¹⁰ Sabuni, *a.g.e.*, c. 7. s. 104.

¹¹¹ İbrahim, 14/48.

Yani ilk üfürmeyle her şey yok olup âlem ani bir değişime uğrayacaktır. İkinci üflemeyle insanlar dirilecek, yine İbrahim Suresi 48. ayete göre gücüne karşı konulamayacak En'am Suresi 73. ayete göre o günün yegâne sahibi olan Allah'ın önüne çıkarılacaktır.

“O, gökleri ve yeri hak ile yaratandır. ‘Ol’ dediği gün her şey olurur. O’nun sözü gerçektir. Sura üflendiği gün de hükümlanlık O’nundur.”¹¹² Burada Allah'ın hem bu dünyada hem de kıyamet gününde tek hükümdar olduğu belirtilmektedir.

“Sura üflenince Allah'ın diledikleri hariç olmak üzere göklerde ve yerde ne/kim varsa hepsi ölecektir. Sonra bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar.”¹¹³

Kıyamet günü gerçekleşecek olan değişimin amacı; insanların toplu halde Allah'ın huzuruna çıkmaları ve amellerinin karşılığını görmeleridir. Bu dünyada cezaları verilmeyen kötülükler işlenmektedir; bu cezaların verileceği bir âlemin kurulması için bu dünya hayatına son verilecektir.

Kâinat sonsuz değildir. Onun da sonunun geleceğini Allah yukarıdaki ayetler aracılığıyla bize bildirmektedir. Maddi âlemin sonunun gelmesi dehşet verici olacaktır. Kuran'da bu son bulmanın sahneleri, o günün çetin ve çok zorlu bir gün olacağı çeşitli ayetlerde anlatılmaktadır. Bunlardan biri ise şu ayette belirtilmektedir: **“O sarsıntıyı gördüğünüzde, her emzikli kadın, emzirdiği çocuğu unuttur, her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş olmadıkları halde sarhoş bir halde görürsün. Fakat Allah'ın azabı çok şiddetlidir.”**¹¹⁴

Kıyametin kopmasının ardından insanlar hemen diriltilecekler ve mahşere gelerek amelleri değerlendirilecektir. Kıyametin kopuşunu gündeme getiren bu ayetler, insana kâinatın bir gün muhakkak son bulacağı inancını aşılamaktadır. Sonlu bir âleme dayanarak, ona güvenerek Allah'ın huzuruna gelmeyeceğini sanan insanların, nasıl bir sona maruz kalacakları bu ayetler grubunda tasvir edilerek anlatılmaktadır. Böylece

¹¹² En'am, 6/73.

¹¹³ Zümer, 39/68.

¹¹⁴ Hacc, 22 /2.

insan adeta tiyatro sahnelerini andıran bu sahneleri aklında tasavvur ederek o günün dehşetini daha iyi anlayabilmektedir. Kur'an böylece eğitimde de kullanılması gereken bir metodu eğitimcilerle sunmaktadır.

Ayetlerdeki ifadeler, insanı büyük ölçüde etkilemekte ve kıyamette neler olacağı caydırıcı bir metotla anlatılmaktadır. Yaşayan insanlara bir uyarı olması itibarıyla, bu dünyada hayatlarını düzenli bir şekilde yaşamalarını temin etmek amacı güdülmektedir. Ayrıca bu dünyada verilmesi gereken azabın ahirete taşındığı vurgulanmaktadır. Allah'ın insana azap etmeyeceği ve insanın kendi amellerinin azaba dönüşeceği kendilerine anlatılmalıdır.

Allah, kıyametin zorlu bir gün olduğunu belirterek insanları dehşete düşürmekte ve böylece caydırma metoduyla bu dünyada insanları uyarmakta ve bunu düşünerek inanç ve amellerini tekrar kontrol etmeleri gerektiğinin eğitimini vermektedir.

Din eğitimi, sonlu bir dünyanın kazançlarının da sonlu olduğunu, kıyamet gününün dehşetini ve asıl kazançların imtihan yeri olan bu dünyadaki iyi ameller neticesinde ahirette bulunacağının eğitimini vermelidir.

1.3. Kıyamet Gününde İnanmayanın Durumu

“...Kâfir için kolay değildir.”¹¹⁵

Kâfir, kendisine gelen gerçeği bilerek inkâr eden kimsedir. Kıyametin zorlu bir gün olduğu zikredildikten sonra inanmayanlara daha da zor olacağı belirtilmektedir. Ayetler ışığında kıyamet günü inanan ya da inanmayan herkes için zor olacaktır. İnanan bu zorluktan bir zaman sonra kurtulacak, inanmayan ise hiçbir zaman kurtulamayacaktır. Yüce Allah kıyamette inanmayanların bu durumunu gündeme getirmekle onları yanlış inançlarından caydırmayı hedeflemektedir.

¹¹⁵ Müddesir, 74/10.

İnanmayanların bu inanç yapıları ile onları nasıl bir zorluğun ve tehlikenin beklediği onlara anlatılarak caydırma metodu kullanılmaktadır. Böylece tevhit inancının, yani gerçek imanın zor anları nasıl kolaylaştırdığı ve kolaylaştıracağı gündeme getirilmektedir. Allah’a, ahirete, peygambere ve genelde onun dinine iman etmenin kolaylaştırıcı bir niteliği olduğuna vurgu yaparken bir taraftan da teşvik edici metot da kullanılmaktadır. Allah, hem caydırmakta hem de teşvik etmektedir.¹¹⁶ Eğitimde de verilmek istenen bilgi, hem olumlu hem de olumsuz yönleri ile anlatılmalıdır.

2. MÜDDESİR SURESİ’NDE KÂFİR ÖZELİNDE İNSANIN ÖZELLİKLERİ

Allah, insanı en üstün varlık olarak yaratmış ve ona birçok nimetler vermiştir. Müddesir Suresi’nde geçen, insana verilen nimetlerin, birer imtihan olduğu sonraki ayetlerde gündeme getirilmektedir. Bu nimetlerden bazıları şunlardır:

2.1. Tek Olarak Yaratılması

“Tek olarak yarattığımı bana bırak”¹¹⁷

Ayette geçen vahid kelimesi ile hem yaratılanın, hem de yaratanın durumu açıklanmaktadır. “Hiçbir ortağım olmadan tek başıma yarattığımı bana bırak” ya da “kendisini tek başıma yarattığım kimseyi bana bırak”. Tek olarak ifadesi ile insanın hiç kimsesi ve hiçbir şeyi olmadığını ifade edebilir. Birinci manayı aldığımızda İbrahim Suresi 48. ayeti delil getirebiliriz. **“...Ve insanlar bir ve gücüne karşı konulmaz olan Allah’ın huzuruna çıkacakları gün...”¹¹⁸**

Burada Allah’ın “el-Vahid” sıfatı belirtilerek, yüce Allah’ın tek olduğu, eşi ve benzeri olmadığı ifade edilmektedir.¹¹⁹ Burada yüce Allah, insanlara kendini tanıtarak öğretim yapmaktadır. Mademki ahirette tek olan Allah’ın huzuruna çıkılacak, öyleyse bu dünyada şirk koşmamanın gerektiğinin eğitimi yapılmaktadır.

¹¹⁶ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 127.

¹¹⁷ Müddesir, 74/11.

¹¹⁸ İbrahim, 14/48.

¹¹⁹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 129.

Vahid kelimesini ikinci manasıyla aldığımızda ise En'am Suresi 94. ayeti delil getirebiliriz: **“Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz.”**¹²⁰

Bu ayette insanın bu dünyada yaratılışından itibaren tek olduğu vurgulanmakta ve Allah'a dönüşün nasıl olacağının eğitimi verilmektedir. Allah'ın huzuruna çıkış, ilk yaratılıştaki gibi teker teker olacaktır. İnsanın yapayalnız yaratıldığı ve yapayalnız Allah'a döneceği bu dünyada insana haber verilmektedir. Böylece ilk yaratılışla Allah'a dönüşün benzerliğini bilmenin ve bu bilinçte olarak hareket etmenin önemi öne çıkmaktadır.

İnsanlar bazen kendi iradeleri ile karar verememekte gruplar içerisinde iradelerini kaybetmektedirler, tek başlarına değerlendirme yapamamakta ve düşünememektedirler. Grupların kendilerini kurtaracağını düşünmektedirler. Fakat bu grupların kendisine mahşer günü hiçbir faydası olmayacaktır. Allah, insanın tek yaratıldığını ve tek öleceğini belirterek, kendi iradelerini harekete geçirmelerinin eğitimi vermektedir. İnsan düşüncelerinde ve kararlarında tektir. Çünkü insan, içinde bulunduğu grubun ameli ile değil; kendi ameli ile Allah'ın huzuruna çıkacaktır. İlerleyen bölümlerde üzerinde durulacağı gibi, insanın kendi yaptıkları kendisini rehin tutacaktır.

Allah'ın huzuruna kıyamet gününde, ilk yaratılıştaki gibi tek başına çıkmak, hukuk açısından da önemli bir ilkeyi gündeme getirmektedir. Suçun ferdiliği gibi günahın da ferdiliği ortaya çıkmaktadır. İlahi hukukun karşısında tek başına hesap verilecektir. Bu durum modern hukukun temel ilkesi; aşiret toplumundan modern topluma geçişin ölçüsü olmuştur. İnsan dünyaya tek başına gelir, sonra sosyal hayata karışır ve ölümünden sonra da Allah'ın huzurunda sorgulanırken tek başına olur.¹²¹

Din eğitimcileri insanlara, mahşerde Allah'ın huzuruna tek başına çıkacaklarını, şirk koştukları sahte tanrıların onları orada terk edeceğini ileride gelen

¹²⁰ En'am, 6/ 94.

¹²¹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 12. s. 205.

ayette de belirtildiği gibi o gün şefaathçilerin şefaatinin fayda vermeyeceğini¹²² iyice anlatmalı ve böylece tevhid inancının gerekliliğini öğretmelidir. Allah, bunun eğitimini vermekte ve insanları bu konuda bilinçlendirmektedir.

Eğitim sisteminin en önemli görevlerinden biri, beyinlerini başkalarına teslim etmeyen, doğruyu yanlıştan ayıran, kendi başına düşünebilen, üretebilen ve böylece hem kendine hem de içinde bulunduğu topluma yararlı olabilen insan yetiştirebilmektir.

2.2. Geniş Servet Ve Nimetler Verilmesi

“Kendisine geniş servet verdiğim ve nimetleri serdikçe serdiğim...”¹²³

Allah insana geçimini sağlaması, hayatını idame ettirmesi ve en önemlisi onu imtihan etmek için nimetler vermektedir. Bu nimetler Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde de belirtildiği gibi Allah'ın kudretini bilmemiz için verilmektedir. Allah'a inanan insanlar bu rızkın nasıl harcanması gerektiğinin bilincindedirler. İnanmayan ise zenginliğini İslam'a karşı çıkmak için kullanmaktadır. Yunus Suresi 88. ayeti buna delil getirebiliriz. Bu ayette Firavun da aynı şekilde servetini insanları yoldan çıkarmak için kullanmaktaydı.

“Musa dedi ki: Ey Rabbimiz! Gerçekten sen, firavun ve kavmine dünya hayatında ziynet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! Onlara bu nimetleri, insanları senin yolundan saptırsınlar ve elem verici cezayı görünceye kadar iman etmesinler diye mi verdin? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerine sıkıntı ver.”¹²⁴ Günümüzde ekonomik değerler ve verilen nimetler birer güç olarak algılanmakta ve insanı gerçek anlamda yoldan çıkarmaktadır.

Dünya hayatı ve onun içindekilerinin bir oyun ve eğlence olduğu şu ayette belirtilmektedir: **“Gerçekten dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder ve sakınırsanız Allah size mükâfatını verir.”**¹²⁵ Bu ayette dünya hayatının geçiciliği ve ona değer verilmemesi gerekliliği vurgulanarak bu konuda insana rehberlik

¹²² Müddesir, 74/48.

¹²³ Müddesir, 74/12–13.

¹²⁴ Yunus, 10/88.

¹²⁵ Muhammed, 47/36.

yapılmaktadır. Dünya hayatındaki nimetlerin geçiciliğine aşırı değer verip, kalıcı olan ahiret hayatına kadar uzanan asıl değerlerin terk edilmemesinin eğitimi insana verilmektedir.

2.3. Oğullar Verilmesi

“Gözü önünde duran oğullar verdiğim...”¹²⁶

Burada sevginin kanıtı olan evlatlar belirtilmektedir. Yani tek olarak yaratılan insana ekonomik güç yanında çevresine insanlar da verilmektedir. İnanan kişi çevresindeki bu insanlarla din yolunda birlikte olurken; inanmayan ise bu taraftarlarıyla dini faaliyetlere engel olma amacıyla olmaktadır.

Allah’ın ayetlerini inkâr edip, onlara sırt çevirene bu inkârları sebebiyle mal ve evlatların fayda vermeyeceği şu ayette belirtilmektedir; **“İnkâr edenlere gelince: onların malları da evlatları da Allah’ın azabından korunmaları için kendilerine fayda vermeyecektir. İşte onlar cehennemliklerdir; onlar orada uzun süreli kalacaklardır.”¹²⁷**

Kur’an’a sırt çeviren kişi, onu eline almayacağına göre bu ayetin amacı, inananları eğitmek olmalıdır. İnkâr etmenin yapılan amelleri boşa çıkardığı gösterilerek bilinçli bir şekilde iman etmenin önemi vurgulanmaktadır.

3. İNANMAYANIN VERİLEN NİMETLERE KARŞI TAVRI

3.1. Ebedilik Duygusu/ Mal Hırsı

“Tüm bunlardan sonra daha da arttırmamı istiyor.”¹²⁸

İnsan kendisine verilen nimetleri hiçbir zaman yeterli görmemekte ve daha da fazlasını istemektedir. İnancın insan, inanmamanın yanı sıra malının artmasını isteyerek bu malın kendisinde ebedi kalmasını ya da kendisinin ebedi olarak bu dünyada

¹²⁶ Müddesir, 74/13.

¹²⁷ Âl-i İmrân, 3/116.

¹²⁸ Müddesir, 74/15.

kalacağını düşündüğünü göstermektedir. Bu ebedilik duygusu, kişinin kendisini müstağni görmesine ve böylece kibirlenmesine neden olmaktadır.

Kâfirin Allah'tan malını arttırması isteği Allah'ın varlığına inandığına delil olmaktadır. Buna rağmen Allah'ın ayetlerine karşı koymaktadır. İnanç vardır; fakat inkâr söz konusu olmaktadır. Günümüzde de hem Allah'a inanan hem de Allah'ın ayetlerinin okunup öğrenilmesine karşı çıkan insanlar bulunmaktadır. “Bu parçalanmış bir şahsiyetin görüntüsüdür. Böyle bir şahsiyet nazarında Allah, varlığına ve birliğine inanılan; fakat gökyüzündeki tahtında ses çıkarmadan, dünyaya müdahale etmeden oturan bir ilahdır.”¹²⁹

İnsan fitrat itibariyle daimi bir hayat isteyen ve sınırsız hedefleri olan bir varlıktır. İnsanda var olan duygulardan biri de mal hırsı ve bu hırsın altındaki ebedilik duygusudur. Bu duygu yüzünden insan malının daha da çok artmasını istemektedir. Burada insan psikolojisinin bir boyutu gözler önüne serilmektedir. İnsanın ne kadar malı olursa olsun, her zaman daha fazlasını isteyecektir. Bu, insanın mala karşı olan tutkusunu ve ihtirasını göstermektedir. İşte bu ihtirası ve tutkuyu idare eden duygu ebedilik duygusudur.

Dini yalanlayan ve inkâr eden insan, kendisine verilen geniş serveti hiçbir fakire ya da yetime vermez. O, kendi mallarının bu dünyada kendisini ebedileştireceğini zannetmektedir. Bu zannın birinci sebebi mal yığmak, ikinci sebebi ise yığıldığı bu malın kendisini ebedi kılacağını zannetmektir. Bu ebedilik duygusu da insanı küçümsemeyi meydana getirmektedir. Hümeze Suresi'nde inanmayanın ve malının ebedi kalacağını düşünenin durumu şu şekilde belirtilmektedir:

“Diliyle çekiştirip insanların onuru ile oynayan, kaş- göz hareketleriyle onlarla alay eden insanın vay haline! Mal yığp onu tekrar tekrar sayar ve malının kendisini ebedi yaşatacağını sanar.”¹³⁰ Bu ayette amaç; insanın mal yığma hırsını ve ebedilik tutkusunu disiplin altına almayı ve insanları küçümsemesini, onlarla alay etmesini önlemektir. Burada hem duygu hem de ahlak eğitimi yer almaktadır. Bu

¹²⁹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 129.

¹³⁰ Hümeze, 104/1-3.

eğitimi, din eğitimi yüklenecektir. Bu eğitim verilmediği takdirde, bu tip insanların cezalandırılacağına da ayetin devamında dikkat çekilmektedir.

Şeytan da Hz. Adem'e vesvese verip yasak ağaca yaklaştırmışken bu ebedilik duygusunda faydalandığı, Kur'an'da şu şekilde anlatılmaktadır:

“Şeytan ona vesvese verip, “Ey Adem! Sana sonsuzluk ağacını ve çökmesi olmayan bir hükümrânlık göstereyim mi?” Dedi. Bunun üzerine ikisi de ağaçtan yedi, ayıp yerleri görünürdü. Adem rabbine başkaldırdı ve yolunu şaşırdı.”¹³¹

Yukarıdaki ayette belirtildiği gibi şeytan ağaca ebedilik ağacı adını vermiştir. Verdiği bu isimle Adem'i etkilemeye çalışmıştır. Ama şeytan ebedilik duygusunu, ebedilik tutkusu haline dönüştürmüştür. Bu ayetle Allah insanlara şunu belirtmektedir; İlk insan, peygamber bile ebedilik duygusuna aldanarak şeytana kanmaktadır. Bu dünya tutkusu sizin mutluluğunuzu alıp götürmektedir. Ebedilik duygusu insanın hayatını alt üst etmektedir.

Melek olmak ve ebedi bir hayat yaşamak her zaman insana cazip gelen duygulardır. Şeytan insana itaatsizlik konusunda vesvese verirken, insanın hayır diyemeyeceği bu duygulardan yararlanarak ateşi içten tutuşturmaktadır.

Kur'an'ın birçok ayetinde dünya hayatının geçici, ahiretin ise ebedi olduğu, insanların dünya hayatının geçici zevklerine ve aldatmacalarına kanmamaları, daha hayırlı ve ebedi olan ahiret mutluluğunu yakalamaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bunlardan biri şu ayettir: **“Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Ama ahiret gerçekten kalınacak bir yurttur.”**¹³²

Din eğitimcileri geçici olan değerlerle, kalıcı olanlarını insanlara öğretmelidirler. Değerler arasındaki farkı fark etme yeteneğini insanlara kazandırmalıdır.

¹³¹ Tâ-Hâ, 20/120–121.

¹³² Mü'min, 40/39.

Bir başka açıdan bakıldığında, din inancı insana merhamet eğitimi vermektedir. İnanan kişi kendisi de verilen nimetlerin ebedi kalmayacağını bilir ve malını esas dünya, ebedi olan ahiret için infak eder. Böylece merhamet eğitimi gerçekleşmektedir.

Başka bir açıdan bakılırsa insana ilk günahı işleten duygu, ebedilik duygusudur. Bu duygunun olumlu yanı olduğu gibi onu tutku haline dönüştürmek onun olumsuz yanıdır. İnsanın psikolojisinde bulunduğu yerden ayrılmamak ve orada sonuna kadar kalmak gibi bir istek vardır. Vatan sevgisi bu duygunun eseridir. Bu ebedilik duygusu olmasaydı, insan çocuk yetiştiremez, kitap yazamaz, ilmi araştırmalarda bulunamazdı. Çünkü çocuk, babasını ve ailesini dünyada devam ettirmekte, kitap ve ilmi araştırmalar da insanı ebedileştirmektedir.¹³³ Yani insana kendinden sonra geride iyi bir şeyler bırakma duygusunu veren ebedilik duygusudur.

Böylece Kur'an'da Allah, ebedilik duygusunun tutku haline dönüştüğü takdirde neticelerini anlatarak insanların davranışlarında ve yaşamlarında bu duygularının frenlenmesi gerektiğini vurgulayarak duygu eğitimi yapmaktadır.

Duygunun tutku haline gelmesi, insanın iradesinin görevini yapmasına engel olarak hâkimiyeti altına alması demektir. Eğitim sistemi, ebedilik duygusunu olumlu yönü ile anlatmalı bu duygunun tutku haline dönüşmesinin nelere mal olabileceğini belirtmelidir. Ebedilik duygusu gelecek nesillere iyi bir şeyler bırakabilme adına olumlu bir duygu olarak eğitim sistemindeki yerini almalıdır.

3.2. İnatçılık

“Hayır, iş sanıldığı gibi değil! O bizim ayetlerimize karşı inatçı kesildi”¹³⁴

İnatçılık, muhalefet ederek karşı çıkmaktır. Nimet verenin ayetlerine karşı inatçılık etmek, tümüyle mahrumiyeti gerektirir.¹³⁵ “Anid” belirli bir maksadın ve metodun dışına çıkarak haktan sapan kişiye denir.¹³⁶

¹³³ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 1. s. 331.

¹³⁴ Müddesir, 74/16.

¹³⁵ Bursevi, *a.g.e.*, s. 369.

¹³⁶ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 126.

Müddesir Suresi’nde geçen anid kelimesi ‘haktan uzak durmayı ondan yüz çevirmeyi’ ifade etmektedir. Kanı durmayan damar için de bu kelime kullanılmaktadır.¹³⁷ İbrahim Suresi 15. ayette bu kelime zorbanın sıfatı olmaktadır. Kendinde bir kibir hissedip Allah’a inananlardan uzak duran, mü’minlerle beraber olmayan, Allah’ın ayetlerinden gönlünü, beynini uzak tutan ve kanı durmayan damar gibi inkârı durmayan insanlara anid denmektedir.¹³⁸

Şeytanı Adem’e secde etmekten alıkoyan psikolojik nedenlerden birinin de inat olduğu şu ayette gündeme getirilmektedir; **“İblisten başka hepsi secde ettiler. İblis etmedi, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.”**¹³⁹ Bu ayetten de anlaşıldığı üzere direktmek ve haksız yere inat etmek gibi olumsuz tavırlar şeytan işidir. Gerçeği gördüğü halde kabullenmemek için inat etmek, şeytana yakın olmaktır.¹⁴⁰

İnatçılığın arka planında nankörlük vardır. İnsan tabiatındaki duygulardan biri olan nankörlük duygusunu Allah, Âdiyât Suresi’nde şu şekilde belirtmektedir: **“Muhakkak insan Rabbine karşı çok nankördür. Kendisi de buna şahittir”**¹⁴¹

Allah, insan fitratını yanlışla giden açık bir kapı koyarak yaratmıştır.¹⁴² Bu kapıdan nankörlük de çıkabilmektedir. Yani nankör olmak insanın doğasında yer almaktadır. Nankörlük öylesine psikolojik bir hastalıktır ki, insan bu hastalığın farkındadır ve bilerek bu nankörlüğü sergilemektedir.

İnanmayan kişi kendine verilen nimetler yanında hem Allah’tan malının arttırmasını istemekte hem de ayetleri inkâr konusunda inat etmektedir.¹⁴³ Allah’ın varlığına inanıp da onun ayetlerine karşı olan bu aşırı inadın adı nankörlüktür.

Ayette inatçı kesilen bu kişinin isminin belirtilmemesi Kur’an’ın öğretim metotlarından biri olmakta ve böyle kişilerin her zaman olacağını göstermek içindir. Her çağda inatçı kişiler olacaktır. İsmi söylenmemesi Kur’an’ın evrenselliğini de ortaya koymaktadır.

¹³⁷ Kurtubî, *a.g.e.*, XVIII, 179.

¹³⁸ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 130.

¹³⁹ Bakara, 2/34.

¹⁴⁰ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 1. s. 320.

¹⁴¹ Âdiyât, 100/6–7.

¹⁴² Şems, 91/8.

¹⁴³ Müddesir, 74/16.

Eğitim sistemi, insanın nerede ve hangi konularda direteceğini, ısrarcı olup inat edeceğini, hangi konularda ve nerede ısrarcı olmayacağını öğretmelidir. Yukarıda belirtilen gerek kâfir gerekse şeytanın inadını gündeme getiren ayetlerin asıl amacı eğitmektir. Yoksa Kur'an'ın maksadı hikâye anlatmak değildir. Yanlış bir konuda gösterilen inadın nelere mal olacağı konusunda insanları bilgilendirmenin gereği eğitimdeki yerini almalıdır.

3.3. Taraflı Düşünme Ve Sübjektif Değerlendirme

Tevhid inancını kalplerinde taşımayan insanların yanlış düşünce ve değerlendirmeleri Müddesir Suresi'nde şu şekilde belirtilmektedir: **“Zira o düşündü ve ölçtü biçti. Geberesice nasıl ölçtü biçti. Lanet olası nasıl ölçtü biçti.”**¹⁴⁴

Ayette geçen ‘gaddera’ kelimesi “takdir etmek, ölçmek ve değerlendirmek” anlamlarına gelmektedir.¹⁴⁵ Ayette belirtilen insanın ve bu kişi gibi düşünen insanların düşüncelerinin, nefislerinin ve geçmiş kültürlerinin doğrultusunda hareket ettiği anlatılmaktadır. Bu insanlar, düşüncelerini kültüründen koparamamaktadırlar. Ayrıca Allah, bu ayetler grubunda her düşünen insanın doğru değerlendirme yapamayacağını hatırlamanın, değerlendirmenin ve düşüncenin doğru veya yanlışlığının delili olduğunu öğretmektedir.

Düşünme, içinde bulunulan durumu anlayabilme, bir problemi çözebilme, etrafında biten olayları değerlendirme, fikir alanında özgün ve üretken olma şeklinde tarif edilebilmektedir.¹⁴⁶ Düşünme, insanın en belirgin özelliğidir. İnsanları düşünmekten hiçbir şey alıkoyamamaktadır. Yalnızca düşüncenin doğru bilgiye ulaşması için tutarlı ve çelişkiden uzak olması gerekmektedir.

Düşünen insana bu yolda en iyi rehberlik edecek ve yönlendirecek olan bilgi kaynağı ise Kur'an'dır. İlahi bilgi kayağından faydalanmayan kimsenin doğruyu bulması mümkün olmamaktadır. Düşünce, kişinin imanını koruma ve kuvvetlendirme aracıdır.

¹⁴⁴ Müddesir, 74/19–20.

¹⁴⁵ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 135.

¹⁴⁶ Koç, *Düşünen İnsan Yetiştirmede Din Eğitiminin Rolü*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İst. 1999, s. 73.

İnsanların, Allah'ın kendileri için kolaylaştırdığı Kur'an'ı düşünerek okumayıp, öğüt almadıkları ve çok zor düşündükleri şu ayette belirtilmektedir: **“Andolsun ki, Kuran'ı düşünmek için kolaylaştırdık. Düşünüp öğüt alan var mı hiç?”**¹⁴⁷

Kur'an her ne kadar kolaylaştırılsa bile düşünmek, özellikle şirk inancının dolu olduğu bir kalp ile düşünmek zor bir durumdur. Kur'an, aklı muhatap almakta, kendi niceliklerini ve sırlarını onun eline bırakmakta ve ondan öğüt alınmasını istemektedir. Allah aklı; dünyayı, kâinatı ve bu âlem ile ahiret âlemi arasındaki bağlantıyı anlaması ve sırlarını düşünmesi için yaratmıştır. Yine doğru düşünen akıl, insanı Allah'a götürmekte, şirkten temizlemekte ve kul ile Allah arasındaki engelleri aşmaktadır.

İnsanların düşünmelerini ve akıllarını kullanmalarını engelleyen her türlü dogmanın zararlı olduğunu ve bunun insanlar için aşağılayıcı bir durum meydana getirdiğini Allah, şu ifadelerle belirtmektedir:

“Andolsun ki, kalpleri olup düşünmeyen, gözleri olup görmeyen, kulakları olup dinlemeyen, cinleri ve insanları cehennem için yarattık. Bunlar hayvan gibidirler; hatta daha da aşağıdırlar.”¹⁴⁸ **“Allah katında canlıların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.”**¹⁴⁹

Allah, insana aklı ve duyu organlarını, insanın yerinde ve doğru olarak kullanabilmesini istediği için bahşetmektedir. Duyuları aracılığı ile bilgi depolayan insan, aklıyla bu bilgileri işlemek durumundadır. Yukarıda belirtilen ayete göre bu çok önemli görevi yerine getirmeyen insan, insan olmamakta hatta hayvandan da aşağıda bulunmaktadır. İnsanın bu şekilde aşağılanması sebebi ise, kendisine verilen bu yüksek yetenekleri hiç bir mazereti olmadığı halde kullanmamasıdır. Ayrıca bu ayetler, insana aklını kullanmasını, doğru düşünmesini, dinlemesini öğretmenin de gerekliliğini vurgulamaktadır.

Kur'an, aklını kullanmayıp düşüneyenleri yediği gibi, aklını kullananlar da övmektedir. **“Akılselîm sahipleri ayakta iken, otururken, yanları üzerine yatarken**

¹⁴⁷ Kamer, 54/17.22.32.40.

¹⁴⁸ A'raf, 7/179.

¹⁴⁹ Enfal, 8/22.

Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler. Ve şöyle derler: ‘Ey rabbimiz, sen bunları boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru.’”¹⁵⁰

İman içinde her türlü kirden arınmış bir kalp, doğru düşünüp doğru karar verebilmektedir. Burada şüphe içinde olan, şirk dolu bulunan kalplerin doğru düşünüp doğru bir değerlendirme yapamayacağı vurgulamaktadır. Çünkü kalbin bu hali düşünüp anlamaya engel olmaktadır. Dinde yapılacak olan büyük değişim kalplerde yapılacak olan değişim ile gerçekleşecektir.¹⁵¹

Doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden ayırma gücü diyebileceğimiz düşünme kuvveti, insanda doğuştan mevcuttur.¹⁵² İnsan dünyaya gelirken bu donanıyla gelmektedir. Bu sebeple Kur'an, insandan yapamayacağı bir şey istememektedir. Onun istediği, insanın, kendisine verilen bu düşünme yetisini doğru ve tam kapasiteyle kullanmasıdır.

Kur'an'ın insanlara vermek istediği kendi başına düşünme ve değerlendirme yetisidir. Bunun için Kur'an, insana kıyas yapabilmesi için tarihten, yaratılıştan, doğadan örnekler vererek eğitimcilere bir metot örneği sunmakta ve insanları düşünmeye teşvik etmektedir. Yine insanın düşünmeyi öğrenmesi, özgür iradesi kullanabilmesi, bir eğitim işidir.

Allah, Kur'an'da eylemle düşünce arasında bir ilişki olduğunu belirtmektedir. “Eylemle düşünce arasındaki ilişki anlatılırken, düşüncenin devreye girmesi hedeflenmektedir. Yüce Allah eğitimci olduğuna göre eylemler üzerinde düşüncenin etkisini ve düşüncenin yer aldığı eylemin önemini vurgulamaktadır. Bir eylemi yasaklarken, insan düşüncesini harekete geçirip, bilinçli bir şekilde yerine getirilmesini temin etmek, eğitim için önemlidir.”¹⁵³

¹⁵⁰ Âl-i İmrân, 3/191

¹⁵¹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 7. s. 397.

¹⁵² Bayraktar, *Eğitimin En Önemli Hedefi Düşünmek Ve Düşünmeyi Öğretmek*, Din Öğretimi Dergisi, Sy. 28. s. 16.

¹⁵³ Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, s. 230.

Aklını kullanmayanın sonunun cehennem olacağını Allah, Mülk Suresi’nde şu şekilde belirtmektedir: **“Eğer söz dinleseydik yahut aklımızı kullansaydık, yani düşünseydik, şu çılgın cehenneme girenlerin içinde yer almazdık”**¹⁵⁴

Mülk Suresi’nin söz konusu ayetinde yer alan dinlemek ve düşünmek yani aklı kullanmak insana fazilet veren en önemli faaliyetlerindendir. Aklın, doğru düşünmenin insan hayatında büyük bir değişim meydana getirip cehennemden koruduğu ayetten anlaşılmaktadır. İnsanın ahiretteki mutluluğu aklını kullanmasına ve doğru düşünmesine bağlı olmaktadır.

3.4. İnkâr Psikolojisinin Dışa Yansıması

Müddesir Suresi’ni din eğitimi açısından inceleyince karşımıza insanı cehenneme sürükleyen inkâr psikolojisinin davranışa dönüşümü konusu çıkmaktadır. İşte bu psikolojiyi ve davranış biçimini yüce Allah, Muğire modeli ile anlatmaktadır. Aslında kişinin adının geçmemesinin sebebi, nice Halid b. Muğire gibi insanların geleceğini ifade etmek içindir. Ayetlerin içeriğinin evrensel olması bakımından Hz. Peygamber dönemindeki bu İslam düşmanının ismi, Kur’an’ın metninde geçmemektedir. Bu kişinin psikolojisi ve davranışları şu şekilde açıklanmaktadır: **“Sonra baktı. Sonra yüzünü ekşitti. Ve suratını astı. Sonra arkasını döndü ve kibirlendi.”**¹⁵⁵

Kâfirin düşünüp yanlış değerlendirme yapmasından sonra ikinci kez düşündüğü Müddesir Suresi’nde yukarıdaki ayette belirtilmektedir. İkinci kez bakmak, ikinci kez düşünmek anlamına gelmektedir.

Yanlış düşünüp, yanlış değerlendirmenin yüze yansıdığı, psikolojinin ve duyguların biyolojiye yansıtıldığı ayetle belirtilmektedir. Enfal Suresi 2. ayette de iman edenlerin psikolojik durumlarının biyolojilerine yansıması, Allah’ı anmanın, düşüncenin ve değerlendirmenin kalbin hareketine ve yüzün görüntüsüne nasıl yansıdığı şu şekilde

¹⁵⁴ Mülk, 67/10.

¹⁵⁵ Müddesir, 74/21–23.

anlatılmaktadır: **“İnanmış olanlar ancak o kişilerdir ki, Allah anıldığında yürekleri ürperip titrer...”**¹⁵⁶

Buna benzer bir durum Nahl Suresi 58. ayette de anlatılmakta ve ilk çocuğu kız olan arabın öfkeden ve utançtan yüzünün simsiyah kesildiği belirtilerek içindeki utancın yüzüne bir karanlık olarak düştüğü gündeme getirilmektedir. İnsanın yüzü, duygularını ele veren bir ayna gibidir. Sevinç, öfke, keder... Vb. duygular insanın yüzüne, dolayısıyla biyolojisine ve davranışlarına yansımaktadır. Böylece yüce Allah “beden dilini” gündeme getirmektedir.

Kişinin fitratındaki duygulardan biri olan inanç duygusu da, onun düşünce ve eylemlerine yansımaktadır. Kalbinde tevhit inancı olan kişi, Allah anıldığında bu duyguyla coşar. “Sadece Allah’ı ilah tanıyan imanlı bir insanın kötü sıfatları ve huyları değişmekte, kalbe derinden yerleşen bu yüksek duygu, yüksek bir seciye kazandırarak bütün azalara etki etmekte ve insan; kibir, gurur, haset, heva, kin gibi kötü huyları zamanla terk etmektedir.”¹⁵⁷

İnsanın imanı davranışlarına yansıdığı gibi, inkârı da davranışlarına yansımaktadır. Her türlü eylemin imanla irtibatlı olduğunu belirtmek gerekmektedir. “İnsanın varlığı içinde imanın yeri, suyun bir ağacın içine nüfuz etmesine, insanın bedeninde kanın dolaşmasına benzer. Ağacın kökleri, dalları, yaprakları da dâhil olmak üzere su, onun bütün varlığına yayıldığı gibi iman da insanın bütün varlığını hiçbir kuru yer kalmayacak şekilde kapsamaktadır. Dolayısıyla aynı güneşin ışığı gibi amel de imanın görünümüdür.”¹⁵⁸

Davranışların kaynağı gönüldeki duygular ve bu duyguların beyindeki yansımalarıdır. Sadece beyne bilgi vermek yeterli değildir. Önemli olan bu bilgilerin gönülde işlenerek verilmesi ve gönülde işlenen bu duyguların davranışa dönüşmesidir. Kalpler kötülüklerin kirinden arındırıldığı zaman, güzel duygular kalbe yerleşmekte ve bu duygulara sahip olan bir insana verilen bilgiler akılda doğru bir değerlendirilmeye

¹⁵⁶ Enfal, 8/2.

¹⁵⁷ Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi Ve Gazali*, s. 25.

¹⁵⁸ Alper, *a.g.e.*, s. 72.

tabi tutulup davranışlara en güzel şekilde yansımaktadır. Din eğitimi her şeyden önce gönül eğitimini amaç edinmeli ve oranın düzelmesi için çaba sarf etmelidir.

İnkâr psikolojisi de insanın bakışlarına yansımaktadır. Ve beden dili olarak olumsuz bakış, yüzünü ekşitmeye ve suratını asmaya dönüşmektedir. İnkâr psikolojisine sahip olan bu tip insanların, iç âlemindeki duyguları biyolojik yapıyı değiştirerek farklı bir yapıya büründürmekte, bakışını farklılaştırarak olumsuz manada tepki gösterdiğini ortaya koymaktadır. Yüce Allah, kafanın içindeki düşüncenin ve yanlış değerlendirmenin beden ile nasıl ifade edildiğini ve beden dili ile nasıl konuştuğunu bu ayetleriyle açıklamaktadır. Tıpkı Abese Suresi'nin ilk ayetinde Hz. Peygamber'in kör olan bir kişiye takındığı tavır, beden dili ile anlatması gibidir.

3.5. Kibir

Kâfir insanın şeytanın davranışıyla müşterek olan taraflarından biri kibirlenmektir. “Meleklerle secde et” dendiği zaman iblis secde etmemişti. Yüce Allah bunun sebebini açıklarken Bakara Suresi 34. ayette ve Sâd Suresi'nin 74. ayetinde kibir olduğunu söylemiştir. Müddesir Suresi'nde ise bu konudaki ayet şu şekildedir: **“Arkasını döndü ve kibirlendi.”**¹⁵⁹

Yüce Allah Müddesir Suresi'nde kâfirin iç ve dış hareketine varıncaya kadar tüm psikolojisini açıklamaktadır. “Arkayı dönmek bir dış hareket iken, kibir de psikolojik bir durumu anlatmaktadır. Kâfir, arkasını Kur'an'a ve Allah'ın ayetlerine, yüzünü ise inkâra dönmektedir.”¹⁶⁰

Burada inkârın sebebi kibir olarak açıklanabilmektedir. Kibir, insanın kendini ilim, mevkii, mal, güzellik vb. yönlerden başkalarından üstün görmesi, kendini her konuda yeterli görmesi ve hiç bir şeye muhtaç olmadığını hissetmesidir. “Kibir, insanın gerçeği anlamasına engel olan ve gerçeğe mücadele etmesine sebep olan bir duygudur.”¹⁶¹ Kibir duygusuna sahip olan insanlar kendilerini başkalarıyla eşit görmek istemezler.¹⁶² Onların kalplerine yerleşen bu kibir; düşünce, söz ve davranışlarına

¹⁵⁹ Müddesir, 74/ 23.

¹⁶⁰ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 133.

¹⁶¹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 139.

¹⁶² Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğrenci- Öğretmen Münasebetleri*, s. 146.

yansımadır. Bu psikolojisi kişiyi imansızlığa, inkâra ve gerçeği görmemeye götürmektedir.

Üstünlük isteği, yetersizlik duygusundan kaynaklanmaktadır. İnsanın aşırı derecede kendisini yeterli görmesi aslında insanın kendi değerine güvenmediğini göstermektedir.¹⁶³

Kendini yeterli görerek Allah'ın ayetlerine sırt çeviren kibir sahibi insanların durumu Kur'an'ın şu ayetlerinde gündeme getirilmektedir: **“Ona ayetlerimiz okunduğu zaman sanki bunları işitmemiş gibi, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir.”**¹⁶⁴ **“Ayetlerim size okunduğunda, büyüklük taslayıp, gece ağzınıza geleni söyleyerek ardınıza dönüyordunuz.”**¹⁶⁵

Bu ayetler inkârın ve yüz çevirmenin sebebinin kibir olduğunun delili olmaktadır. Bu inkâr, kibrin kalpte yer edinmesidir. Çünkü davranışlar oradan kaynaklanmaktadır. Kişinin kibri bütün hareketlerine yansımadır.

Böbürlenerek dolaşma hareketi de kişinin kibrinin eseridir. **“Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen ne yeri yarabilir ne de boyca dağlara ulaşabilirsin.”**¹⁶⁶ Ayette Allah, kibirli insanın fiziki manada neleri yapamayacağını söyleyerek, zayıflıklarına dikkat çekmekte ve böylece onu eğitmeye çalışarak kendisine çeki düzen vermesini önermektedir. Kur'an'ın öğrettiği ahlakta kibre yer yoktur. Sahip olunan bir değerle insanlara karşı böbürlenmek doğru olmamakta ve Allah'ın sevgisinden de mahrum bırakmaktadır. **“Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Allah kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.”**¹⁶⁷

Kişinin ancak sıkıntı zamanında müstağni olduğu düşüncesini unuttuğuna, sıkıntı geçince tekrar müstağni olduğunu düşündüğüne şu ayet delil olmaktadır: **“Bizi**

¹⁶³ Alfred Adler, *İnsanı Tanıma Sanatı*, Trc. S. Başar, İst. 1977, s. 153.

¹⁶⁴ Lokman, 31/7.

¹⁶⁵ Mü'minun, 23/66-67.

¹⁶⁶ İsrâ, 17/37.

¹⁶⁷ Lokman, 31/18.

bu tehlikeden kurtarırsan, Andolsun ki, şükredenlerden olacağız, diye Allah’a yalvarırlardı”¹⁶⁸

İnsanın kendisini müstağni, yani ihtiyaç sahibi olmadığını görmesi ve bu nedenle azması Alak Suresi’nde şöyle belirtilmektedir: **“Gerçek şu ki insan azar. Çünkü kendini yeterli görür.”¹⁶⁹**

Bu dünyada kendinde bir güç gören, kibirlenip Allah’ın vahyine sırtını dönen, peygamberine karşı gelen, dini küçümseyen kişiler kendilerinin ihtiyaç sahibi olmadıklarını düşünmenin ve güç sahibi olduklarını zannetmenin yanlışlığını **“O gün insanın ne bir gücü, ne de yardımcısı olacaktır.”¹⁷⁰** ayetinde de belirtildiği gibi ahirette anlayacaklardır.

Yüce Allah’ın Müddesir Suresi’nde bu ayetlere yer vermesinin amacı, daha sonraki nesilleri eğitmektir. Yanlış düşüncenin, kibrin, yüz çevirmenin, yanlış değerlendirmenin insanın hayatını ne denli kötü bir yola soktuğunu ve Allah ile olan ilişkilerini ne denli bozduğunu anlatarak bir din eğitimi yapmakta ve kötüyü anlatarak iyinin değerini ortaya koymanın metodunu kullanmaktadır. Olumsuzluklar anlatılacak ki olumlu olanlar ortaya çıksın. İşte Muğire’nin bu durumu anlatılarak müslümanın nasıl düşünmesi, nasıl değerlendirmesi, nasıl bakması, beden dilinin nasıl olması ve nasıl davranması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Eğitimciler eğittikleri kimseleri üstünlük duygusuna, kibre sokmamak için onlara kendi gerçeklerini, yani dünya hayatındaki yer ve durumlarını, güç ve kuvvetlerini, Allah ve O’nun gönderdikleriyle olması gereken ilişkilerini çok iyi anlatmalı, bu ilişkiler zincirini kıracak en önemli faktörlerden birinin, insanın, kendini büyük görme kompleksinin olduğunu bildirmeli, onları bu doğrultuda eğitmelidir.¹⁷¹

Allah’ın Kur’an’daki kibir ayetleriyle tüm insanlara, özellikle de eğitimcilere vermek istediği ders, kibrin eğitimde yer almaması gerektiğidir. Din eğitimi üstünlüğün nerede olduğunu iyi bir şekilde öğretmelidir. İnsanı kibir duygusundan kurtarmanın

¹⁶⁸ Yunus, 10/22.

¹⁶⁹ Alak, 96/6-7.

¹⁷⁰ Târik, 86/10.

¹⁷¹ Yaşar Fersahoğlu, *Din Eğitiminde Ve Öğretiminde Duygu Eğitimi*, Marifet yay. İst. 1998, s. 109.

yolu, duygu eğitiminden geçmekte; onların kendi benliklerini olumlu bir şekilde algılamalarını sağlamaktadır. Din eğitimi her şeyden önce bu kişilik eğitimi verebilmeli ve bu konu üzerine ağırlık vermelidir.

Eğitimci de kibir duygusundan arınmış bir şekilde eğitimi vermelidir. Çünkü kibir, eğitimde ileriye gitmenin ve verim almanın en büyük engellerinden birini teşkil etmektedir. Öğretmen, bildiğinin azlığı, bilmediğinin çokluğu sebebi ile kibirlenmek bir tarafa tevazuunu arttırmalıdır.¹⁷² Öğrencilerine örnek olarak onlara da bu kibirlenmeme eğitimi kendinde yaşayarak verebilmelidir.

3.6. Eğitimde Düşünme

İnsanların pek çoğunun bakışı ince ve derin düşünmeksizin bakıştır. Oysa dıştan gördüğü şeylerin içlerini, manalarını, neden ve niçinlerini, sırlarını sormak, insandan beklenen ve ona yakışan bir davranıştır. “Bu alışkanlık çocukluk çağından başlayarak geliştirilmezse, her şeye faydacılık ve bencillik açısından bakan, derin düşünmeksizin yaşayan ve böylece ‘adam’ olmayan yaratıklar yetiştirilmiş olacaktır. Kur’an bunları “dört ayaklılar gibi, belki onlardan da şaşkın”¹⁷³ olarak tarif eder. Düşünce ufukları geliştirilmemiş bu kimseler, ilerde menfaatlerine uygun olarak benimseyecekleri davalara öyle körü körüne bağlanacaklar ve başkalarına zarar vermekten çekinmeyecekler ki, Kur’an’ın deyimiyle kendilerini uyarmakla uyarmamak artık fark etmeyecektir.”¹⁷⁴

Din eğitiminin öncelikli görevi insanları gönüllerindeki vurulmuş olan şirk zincirini kırmaktır.¹⁷⁵ Ancak o zaman insan aklı Allah’ı ve doğru olan tevhid inancını bulmakta ve doğru düşünüp doğru değerlendirme yapabilmektedir.

Yüce Allah’ın yarattığı en büyük güç akıldır. O, insanı insan yapan ve dinin temelini teşkil eden, vahyin anlaşılmasını sağlayan ve insanı hayvandan ayıran bir güçtür.¹⁷⁶ Eğitimsiz, öğretimsiz doğru düşünmenin geliştirilmesi imkânsızdır. Eylemlerin üzerinde düşüncenin etkisi ve düşüncenin yer aldığı eylemin önemi

¹⁷² Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğrenci- Öğretmen Münasebetleri*, s. 147.

¹⁷³ A’raf, 7/179.

¹⁷⁴ Çamdibi, *Din Eğitiminde İnsan Ve Hayat*, s. 50.

¹⁷⁵ A’raf, 7/157.

¹⁷⁶ Bayraklı, *Kur’an’da Değişim, Gelişme Ve Kalite*, s. 46.

anlatılmalıdır. Doğru düşünme sanatını ve bununla bağlantılı olarak doğru değerlendirme sanatını öğrencilere öğretmek eğitimin başarısını yükselten en büyük faaliyet olmaktadır. Din eğitimi aklın önemini bu denli vurgulayan ayetlerle eğitimi gerçekleştirmeli, din ile akli bir araya getirip doğru değerlendirme uğruna çaba harcamalıdır.

Öğretimin ana amaçlarından biri ve en önemlisi, öğrencinin doğru düşünmesini ve doğru değerlendirme yapmasını sağlamaktır. Öğretim faaliyeti öğrencilere doğru düşünme sanatını kazandırmakla yükümlüdür ve kaliteye onun sayesinde ulaşacaktır. Öğrencileri düşünmeye sevk edebilmek için konuları açık-seçik bir şekilde, karanlık nokta bırakmadan açıklamak gerekmektedir. Özellikle din eğitiminde konular mutlaka niçin, neden, nasıl ve ne zaman sorularını cevaplandıracak şekilde açıklanmalıdır. Aksi takdirde din doğru anlaşılmayarak, yanlış anlaşılmaya sebep olarak, sonuçta insanların dinden uzaklaşmasına neden olacaktır.

Modern eğitimde düşünmenin ne denli önemli olduğunu J. J. Rousseau şu sözleriyle belirtmektedir: “*Bizim öğrenciden istediğimiz şey bilgi kazanmasından çok muhakemesini işletmesidir.*”¹⁷⁷ Eğitimci öğrenciye bilgi vermekten ziyade onu düşünmeye sevk etmeli, bu yönde bir eğitim vermelidir. Doğru düşünmenin yollarını ona anlatarak ve düşünmeye teşvik edici ortamlar oluşturarak eğitimi gerçekleştirmelidir.

4. KÂFİRİN KUR’AN’I DEĞERLENDİRMESİ

Müddesir Suresi’nde yüce Allah, inkâr psikolojisinin tutsağı olan insanın Kur’an’a karşı tepkisini de ele almaktadır. İnkâr psikolojisi kâfirin ağzından şu şekilde dökülmektedir: “**Bu sadece öncekilerden nakledilen bir büyüdür. Bu yalnızca bir insan sözüdür, dedi.**”¹⁷⁸

Nefsin, akıl güneşinin önünü kapatmış olan bu insan, Kur’an-ı Kerim’in bir sihir olduğunu ve bir beşer sözü olduğunu söyleyerek akla gelmeyecek bir değerlendirme yapmaktadır. Muğire ve daha sonraki Muğirelerin bu sözünde akla yer

¹⁷⁷ Leif- Rustin, *Genel Pedagoji*, çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, Ankara, 1974. s. 278.

¹⁷⁸ Müddesir, 74/24-25.

yoktur. Bir bakıma akıl tutulması vardır. Kur'an'a inanmayan ya da inanmak istemeyen, ayetleri kabul etme konusunda inatçılık gösteren birçok kişi, onun etkileyici yönünü fark ederek bu yönü, **sihir** olarak tanımlamakta ve kendilerini ancak bu şekilde teskin etmektedirler.

Sihir kelimesi “bir şeyi uygun ve doğal durumlarından çıkarıp başka bir duruma, şekle dönüştürmeyi” ifade etmektedir.¹⁷⁹ Otoriteler Müddesir Suresi'nde geçen sihir kelimesinin iki anlama gelebileceği fikrini öne sürmüşlerdir. Birisi; “öteden beri öğretilip nakledilen, yani sihirbazdan sihirbaza öğretilip gelen”, diğeri de “diğer sihirlerle üstün gelecek kadar beğenilip tercih edilen, albenisi olan” anlamına gelmektedir.¹⁸⁰ Kâfirler Kur'an'a sihir diyerek farkında olmadan onun etkileyciliğini ve de nesilden nesile öğretilecek bir kitap olduğunu kabul etmektedirler.

Allah, kâfirlerin Kur'an hakkındaki bu düşüncelerini anlatarak aynı durumun nesilden nesile farklı metotlarla devam edeceğine işaret etmektedir. Günümüzde Kur'an'a inanmayan kişi sihir demektense, onu yanlış değerlendirmekte ya da hiç dikkate almamaktadır.

Kur'an'a muhatap olunan her asırda inanmak istemeyenlerin gerekçeleri genellikle Kur'an'ın Hz. Peygamber'in sözü, bir beşer sözü olduğudur. Müddesir Suresi'nin söz konusu ayeti ve buna benzer ayetler insanlara, bu tip iddiaları araştırmadan öne sürenlerin ne denli kötü iş yaptıklarını öğretmektedir.

Hız. Peygamber zamanında Kur'an için böyle bir iddiada bulunan kâfirler, Kur'an'ın dilini bildikleri için onun etkileyici metninin farkındaydılar. Ama günümüzde bu etkileyici yönü ön planda değildir. Söz konusu ayet, bu etkileyciliğin eğitiminin ve Kur'an'a hak ettiği değerin verilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Din âlimleri Kur'an'ın metin ve anlam itibarıyla etkileyici yönünü ortaya koymalı, onun derin anlamını insanların önüne sermeliler ve Kur'an ile amel etmeyi, onu yaşamayı ve yaşatmayı gündeme getirerek bu yolda emek sarf etmelidirler. Kur'an'ın ne denli hayatla buluştuğunu göstermelidirler. Kur'an'ın etkileyici yönünü gören kâfirler kötü manada ona sihir demişlerdir. Eğitimciler tarafından onun eşsiz mana derinliği, her asra

¹⁷⁹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 134.

¹⁸⁰ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 135.

hitabı ve yaşadığı gerçeği insanlara anlatılmalıdır. Kur'an'ı doğru tanımanın, doğru bilgiyi ve bilgilenmeyi sağlayacağı, cehaletten kurtaracağı unutulmamalıdır.

5. ALLAH'IN NİMETLERİ KARŞISINDA YANLIŞ DÜŞÜNÜP YANLIŞ DEĞERLENDİRME YAPANA VERİLECEK CEZA

Kedisine nice nimetler verildiği halde Allah'ın ayetlerini yalanlayıp, sırtlarını dönenlere Allah, yaptıklarına denk bir cezayı kendilerine uygun gördüğünü şu ayetinde göstermektedir: **“Ben onu dik bir yokuşa süreceğim.”**¹⁸¹

Allah'ın bu insanları yokuşa sürmesinin bu dünyadaki anlamı, servetini kaybetmesi, ahirette de ateşten dağa çıkmaya zorlanmasıdır. **“Bir kötülüğün cezası ona denk bir cezadır.”**¹⁸² Ayetinde de belirtildiği gibi Allah bu insana yaptığı kötülüğe denk bir ceza uygun görmektedir. Bu insan bu dünyada Allah'ın ayetlerini bilerek inkâr etmekle Hz. Peygamber'in tebliğ faaliyetini yokuşa sürmekte, onu zorlaştırmaktaydı, bu kez de o ahirette ateşten dağa tırmanmaya zorlanacaktır.¹⁸³

5.1. Sekar Cehennemi Ve Özellikleri

Kur'an'ın beşer sözü olduğunu söyleyen, ona sihirdir diyen, onun insan sözü olduğu iftirasını atan ve Kur'an'a karşı kibirlenip sırt çeviren insanın kötü düşüncesi ve yanlış değerlendirmesi¹⁸⁴ neticesinde ahirette ne ile karşılaşacağı ve verilecek ceza şu ayette gündeme getirilmektedir: **“İşte ben onu sekara sokacağım. Sekarın ne olduğunu nereden bileceksin? Bırakmayan ve terk etmeyen bir ateştir. İnsanın derisini kavurur; orada on dokuz bekçi vardır.”**¹⁸⁵

Sekar kelimesi “vücudu güneşin yakması, uzak olmak, sıcaklığı ile elem ve eza vermek” anlamına gelen sekera fiilinden türemiştir.¹⁸⁶ Sekar, ayette de belirtildiği gibi bırakmayan ve terk etmeyen bir ateştir. Nisâ Suresi 56. ayette belirtilen ateştir: **“Şüphesiz ayetlerimizi inkâr edenleri gün gelecek bir ateşe sokacağız, onların**

¹⁸¹ Müddesir, 74/17.

¹⁸² Şûrâ, 42/40.

¹⁸³ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 138.

¹⁸⁴ Müddesir, 74/18–25.

¹⁸⁵ Müddesir, 74/26–30.

¹⁸⁶ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 140.

derileri pişip acı duymaz hale geldikçe derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar.” İşte sekar cehennemini bu ayet tanımlamaktadır.

Tevhid inancına karşı olan, Allah’ın kitabını inkâr eden kişi oluşan bu düşmanlığı her türlü hal ve hareketleri ile göstermekte ve bu düşmanlığı terk etmemektedir. Kur’an’a karşı doymayan bu kin ve düşmanlıkları onlara cehennemi getirmiş olacaktır.

Müddesir Suresi’nin söz konusu ayetlerinde sorunun sorulması ve cevabının da hemen arkasından verilmesi sekarın mahiyetini insan aklının idrak edemeyeceğini vurgulamak içindir. Allah, sekar kelimesine farklı bir anlam yüklediği için öncelikle Hz. Peygamber’in ondan sonra da tüm insanlığın onu bilemeyeceğini bildiğinden soruyu sorarak kendisi cevaplandırmaktadır.

Sekar cehenneminin başka bir özelliği de orada bulunan bekçilerin sayısı ve bu sayının sebebidir.

“Orada on dokuz bekçi vardır.”¹⁸⁷

Söz konusu ayetler grubunda ceza olarak verilen cehennemin bekçilerinin sayısı gündeme getirilmektedir. Bu sayı hakkında âlimler çeşitli farklı açıklamalar yapmışlardır. “Buradaki sayı çokluğu ifade eden bir sayıdır. Kâfirin öldürdüğü manevi değerlerin, kendi içindeki psikolojik güçlerin sayısına denk düşen bir rakamdır. Katlettikleri her manevi değer karşılığında bir melek düşünülürse bu insanların ne denli derinden inkâr ettikleri anlaşılmaktadır.”¹⁸⁸

“Biz cehennemin bekçilerini sırf melekler kıldık. Sayılarını da inkâr edenlere bir imtihan yaptık ki, kendilerine kitap verilenler Kur’an vahyinin doğruluğundan emin olsunlar, inananların imanı artsın, kitap verilenler ve inananlar şüphe etmesinler, kalplerinde inanç sorunu olanlar ve inkâr edenler de: “Allah bu örnekle ne demek istedi desinler.”¹⁸⁹

¹⁸⁷ Müddesir, 74/30.

¹⁸⁸ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 141.

¹⁸⁹ Müddesir, 74/31.

Bu ayetler öncelikle cehennemden bekçilerinin sadece melekler olduğunu gündeme getirmektedir. Ardından onların sayısının da bir imtihan olduğu vurgulanmaktadır. Bu imtihanın kimlere uygulanacağı ayetin devamında şu şekilde zikredilmektedir:

1) “Kendilerine kitap verilenler Kur’an vahyinin doğruluğundan emin olsunlar”

Ayetin bu kısmından anlaşılan; Tevrat ve İncil’e inanan kitap ehlinin de on dokuz rakamını bildiğidir. “Kur’an’daki sekiz cehennemden bekçileri olarak geçen on dokuz melek ile onların kitaplarındaki bu rakamın aynılığı, Kur’an hakkında, onun ilahi vahiy olduğu konusunda onların tatmin olmalarını sağlayacaktır.”¹⁹⁰

Bu, Kur’an’ın kendisinden önceki kitapları doğrulayıcı, tasdik edici yani musaddık olmasının bir delilidir. Kur’an geçmiş bütün vahiylerle yer verdiği için, onları tasdik etmiş, doğrulamış olmaktadır. Kur’an sadece geçmiş vahiyleri tasdik etmemekte aynı zamanda müheymenlik de yapmaktadır, yani gözetmekte, korumakta kontrol altına almaktadır. **“Sana da, daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere hak olarak kitabı gönderdik.”**¹⁹¹

Kur’an geçmiş vahiylerle hem kendi içinde yer veriyor, hem de onlara böyle davranmakla onları gözetleyip kontrol altına alıyor ve korumuş oluyor. Böylece Hz. Âdem’den başlayan vahiy ırmağı, Kur’an denizinde birleşip bir araya gelmekte ve kaybolmaları engellenmiş olmaktadır. Çünkü Allah kendi sözlerinin kaybolmasını istememektedir.”¹⁹² Kur’an, meleklerin sayısına yer vererek, kitap ehlinin Kur’an’ın gerçek vahiy olduğundan emin olmasını temenni etmektedir.

¹⁹⁰ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 142.

¹⁹¹ Mâide, 5/48.

¹⁹² Bayraklı, *a.g.e., a.y.*

2) “İnananların imanı artsın”

Kur’an’a iman etmiş olan mü’minler, Kur’an’ın daha önceki vahiyleri tasdik ediciliğini ve gözetleyip koruma altına aldığını görünce imanları daha da pekişmekte ve artmaktadır.¹⁹³

3) “Kitap verilenler ve inananlar şüphe etmesinler.”

Kur’an’ı önceki vahiylerle irtibat kurdurarak, onlarla uyumunu göstererek, onları tasdik ettirerek, onları koruma altına aldırarak, onların bu rakam konusunda şüphelerini gidermektedir.

Sekar cehenneminin bekçilerinin on dokuz tane olması konusunda Allah, kitap ehli ve inananların şüphelerini gidermekte, imanlarını arttırmakta ve Kur’an’ın gerçek vahiy olduğunu doğrulatmaktadır. Bu ayetler grubunda Allah küçük bir açıklama ile pek çok işi bir arada yapmaktadır. Bu, Kur’an’da çok görülen anlatım ve eğitim metotlarından biridir.

4) “*Kalplerinde inanç sorunu olanlar ve inkâr edenler de: Allah bu örnekle ne demek istedi? Desinler diye...*” Burada inanç sorunu olanlar ve inkâr edenler olmak üzere iki grup insan gündeme getirilmektedir.

Kalplerinde manevi hastalık olanlar: Bunlar inanmak istemeyen kalplerini ve düşüncelerini inanmaya kapatmış ve inanma noktasında çaba harcamayan kimselerdir, yani manevi gönülleri çalışmayan insanlardır.

İnkâr edenler: Bunlar hiçbir ilah tanımayan ya da Hıristiyan ve Yahudi olup da Allah’a eşkoşanlar olabilir. Bunlar yüce Allah’ın bu rakam ile ne kastettiğini sorarak inkârlarını açıklamaktadır. Buna benzer bir soru Bakara Suresi 26. ayette şu şekilde geçmektedir: “**Allah bir sivrisineği, hatta ondan daha küçük ve önemsiz bir şeyi örnek vermekten çekinmez. İnananlar, bu örneğin Rablerinden bir gerçek olduğunu bilirler. Kâfirler ise: Allah bu örnekle ne demek istedi derler.**”¹⁹⁴

¹⁹³ Bayraklı, *a.g.e., a.y.*

¹⁹⁴ Bakara, 2/26.

Allah daha sonra sekar cehenneminin bekçilerinin sayısını kimsenin bilemeyeceğini şu ayette belirtmektedir: **“Rablerinin ordularını kendisinden başka kimse bilemez.”**¹⁹⁵

Sonuç olarak kâfirler bu imtihandan başarı ile çıkamamakta ve inkârlarını göstermektedirler. Allah’ın verdiği bir örnek ya da yaptığı bir açıklamanın farklı inanca mensup insanlar tarafından ne denli farklı bir şekilde değerlendirildiğini göstermektedir. İnsanlar aynı sözü ya da aynı olayı içinde bulundukları düşünce ya da sahip oldukları inanç doğrultusunda değerlendirmektedirler. Buradan inancın ne kadar etkili olduğu ve insanı ne denli sübjektifleştirdiği anlaşılmaktadır.¹⁹⁶

Yüce Allah anlattıklarının ne olduğunu ve niçin anlattığını **“Bunlar insana sadece bir öğüttür.”**¹⁹⁷ Şeklinde belirtmekte ve bütün bunların bir öğütten ibaret olduğunu vurgulamaktadır. Burada birilerinin durumu anlatılarak gelecektekilere öğüt verilmekte ve onlara yol gösterme amaçlanmaktadır.

Sekar cehennemindeki meleklerin sayısı ve bu sayının verilme sebebinden sonra yüce Allah, bu cehennem ne denli büyük bir felaket olduğunu şu şekilde ortaya koymaktadır: **“Andolsun aya, uzaklaştığında geceye, ağardığında sabaha. Şüphesiz o sekar, büyük felaketlerden biridir. İnsanlık için bir uyarıcıdır.”**¹⁹⁸

Burada Allah sekar cehenneminin bir felaket olduğunu yeminle belirterek dikkatleri ayete çekmeye çalışmakta ve konunun ehemmiyetini vurgulamaktadır. Buradaki yemin, cehennemdeki felaketin ne denli şiddetli olduğunu belirtmek içindir. “Üzerinde yemin edilen konular mutlak manada önemlidir ve insanlara bir ödev niteliğindedir. Yemin edilen bir konuda insan bir kez daha düşünmelidir.”¹⁹⁹

Allah’ın Kur’an’da yemin etmesi; onu bir ikna vasıtası olarak kullanması manasına gelmemektedir. “Çünkü Allah’ın insanı ikna etmek gibi bir isteği

¹⁹⁵ Müddesir, 74/30.

¹⁹⁶ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 145.

¹⁹⁷ Müddesir, 74/31.

¹⁹⁸ Müddesir, 74/33–36.

¹⁹⁹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 148.

bulunmamaktadır. O, Kur'an'da doğru ve yanlış, olması ve olmaması gerekeni belirtmekte ve insanı tercihte özgür bırakmaktadır.”²⁰⁰

“Uzaklaşan gece” ve “ağaran sabah” ifadeleri maddi anlamda gece ile gündüzün ardı ardına gelişini ifade edebildiği gibi Kur'an ışığının, hakikat güneşinin gelişini cehalet karanlığının, şirk ve inkâr gecesinin gidişini de ifade etmiş olabilir.”²⁰¹ Burada aya yemin edilip sonra sabaha yemin edilmesi yavaş yavaş bu güzelliklerin olgunlaşacağını ve yakın gelecekte ortamın aydınlığa, sabaha kavuşacağını göstermektedir.

Bayraktar Bayraklı bu konu hakkında şöyle demektedir: “Gecenin uzaklaşması, özgürlüklerin ve hakların ortadan kaldırılması zulüm; sabahın ağarması ise insanların özgürlüklerin ışığına kavuşması anlamına gelebilmektedir. Nefsin karanlığının gidip, yerine akıl güneşinin doğması anlamında da anlaşılabilir.”²⁰²

Aklın kullanılmaması, bilgisizlik ve hakikatin yer almaması zifiri karanlıktır. Akıl, Kur'an, bilgi ve tevhid inancı bu karanlığın sabahında doğan bir ışıktır. Allah bu ışığın önemine vurgu yapmak için ayete yeminle başlamaktadır. Bu ışık her zaman varlığını sürdürmelidir.

Müddesir Suresi'nin bu ayetler grubunda Kur'an'a ve mü'minlere inanmayan ve onlara karşı sonsuz bir kin besleyen kişilerin kendi amellerine denk bir ceza verileceği vurgulanarak din eğitimi açısından önemli bir konu gündeme getirilmektedir. Kâfirlerin cezasının sekar olduğu bu dünyada söylenerek, onları bütün bu yanlış davranışlardan caydırma amaçlanmaktadır. Burada bir çeşit, hukukun ahlaki eğitime kaynaklık edeceği ilkesi ortaya çıkmaktadır. Caydırıcı olan hukuk ahlak eğitimi veriyor demektir. Onların kini sonsuz ve doymayan bir kindir. Ceza olarak da onlara doymayan kinlerine denk, doymayan bir cehennem yani sekar layık görülmektedir.

Kur'an'da anlatılan cezaların ana amacı, bu cezaları hak eden davranışlardan insanları caydırmaktır. Bu dünyada insanı şirk koştırmaktan vazgeçirmek ve Allah'a saygı duymasını temin etmektir. “Ceza hukukunun eğitim gayesi de caydırıcı olmasıdır.

²⁰⁰ Muhsin Demirci, *Tefsir Usulü Ve Tarihi*, İ.F.A.V. yay. İst. 2001, s. 251.

²⁰¹ Bayraklı, *Yeni Bir Işık Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 144.

²⁰² Bayraklı, *Yeni Bir Işık Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 2. s. 34.

Ayrıca cezalarla duygu eğitimi de yapılmaktadır. İnsanda doğuştan var olan korku duygusunu harekete geçirip davranışlara yansımaları temin etmektir. Korkuyu harekete geçirmek de bir duygu eğitimidir.”²⁰³ Ceza kesinlikle caydırıcı olmalıdır. Caydırıcı olmayan bir ceza eğitmemektedir.

Cezalar kişiye hareketlerinin niçin fena olduğunu anlatacak nitelikte olmalıdır; yani kişiyi eğitmelidir. “Suç ne tür ise, ceza da o suçun işlenişini ihtiva ettiği anlamda olmalıdır.”²⁰⁴ Böylece ceza, kişiye bu suçu işlemesiyle ne gibi bir yanlışlığa düştüğünü anlama imkânı vermektedir.

İnsanların bu dünyada yaptığı amellerin karşılığını mahşer günü görecekları Kur'an'da Müddesir Suresi'nde şu şekilde geçmektedir: **“Herkes kazandığına karşılık bir rehindir.”**²⁰⁵

Allah bu ayetle temel bir ilke ortaya koymaktadır: Her fert kazandığına rehindir. İyi ya da kötü her türlü amelinden kişinin kendisi sorumludur. Yani suç da, iyilik de ferdidir. Böylece Kur'an, modern hukukta suçun ferdiliği ilkesinin temelini atmakta ve ilaveten tüm amellerin ferdiliği esasını da koymaktadır. Amellerin ahiretteki değerlendirilmesinde de aynı ilkenin işleyeceğine dikkat çekilmektedir. Müddesir Suresi'ndeki rehinlik kötüler içindir. Tur Suresi'nde de aynı ifade geçmektedir. **“Herkes kazandığına karşı rehindir.”**²⁰⁶ Fakat orada iyiler ifade edilmektedir. Böylece ameline rehin olmanın bir iyi amel boyutu, bir de günah boyutu bulunmaktadır.

“Gerçekten hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenemez. Bilsin ki insan için kendi çalıştığından başkası yoktur. Onun çalışması muhakkak yarın görülecektir. Sonra o çalışması tam tamına karşılanacaktır.”²⁰⁷

Burada eğitimin sosyal ve dini görevi gündeme getirilmekte ve bunun nesiller arası bir köprü kurarak, kültür ve iman aktarımını gerçekleştirmek olduğu vurgulanmaktadır. Nesillerin hem bu dünyada aynı iman, aynı anlayış ve aynı kültür mirasında buluşmalarının, hem de ahirette aynı cennette buluşmalarının bir ödül olacağı

²⁰³ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 16. s. 351.

²⁰⁴ Refia Şemin, *Karakter Formasyonu*, İ.Ü.E.F. yay. İst. 1976, s. 34.

²⁰⁵ Müddesir, 74/31.

²⁰⁶ Tur, 52/21.

²⁰⁷ Necm, 53/38-41.

vurgulanmaktadır.²⁰⁸ Her fert kendi amelini sorumluluğunu kendi taşımakta, kimsenin günahı ve iyi ameli kimseye yüklenmemektedir.

Bir insan başka biri insan için bir amel yapamaz. Çünkü ameller iyi olsun kötü olsun kişinin kendisine aittir. Ahirette de bu iyi ya da kötü ameli kişiyi rehin tutacaktır. Bir kişi başkası için namaz kılamaz, hacca gidemez ya da Kur'an okuyamaz. Bu ameller Allah için yapılmakta ve sevabı da kişinin kendisine ait olmaktadır.

“Müddesir Suresi 38. ayette geçen kesebe fiilinin faili insandır. Yani kişi amelinde özgürdür. Özgür amelde bulunmak Allah'ın insana tanıdığı bir özgürlüktür. Bu özgürlük sebebiyle de yaptığı ameller ve işler, ahirette kendisini rehin alacaktır.”²⁰⁹

5.2. Sekar Cehennemine Sürükleyen Ameller

İnananlar yaptıkları iyi amellerin neticesi ve ödülü olan cenneti hak ettiklerinde cehennemdekilerle aralarında şöyle bir konuşma gerçekleşmektedir: **“...Onlar cennetlerde olacak ve suçlulara soracaklardır: Sizi sekara sürükleyen nedir? Onlar da şöyle cevap vereceklerdir: İnanıp kulluk edenlerden değildik. Yoksulları doyurmuyorduk. Batıla dalanlarla birlikte daldık. Ceza gününü yalanlardık. Sonunda ölüm bize gelip çattı.”**²¹⁰

Bu ayetler grubunda öncelikle cehennemdekilerin yaptıkları amellerin farkında oldukları, yapılan ameller neticesinde ortaya çıkan pişmanlık duygusu ve bu duyguyla söylenen sözler ön plana çıkmaktadır. Bu pişmanlık sözlerinin içinde insanı sekara cehennemine götüren ameller gündeme getirilmektedir.

5.2.1. İnanıp Kulluk Etmemek

Ayette geçen musallin kelimesinin anlamı içinde tevhide inanmak vardır ve bu dua etmekten gelmektedir. Çünkü bu kelimenin öz manalarından biri dua etmektir. Allah'a dua etmenin iman ile bağlantı da inkâr edilemez. Demek ki sekara gidenler Allah'a kul olanlardan olmadıklarını belirterek cevap vereceklerdir.

²⁰⁸ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 18. s. 323.

²⁰⁹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 146.

²¹⁰ Müddesir, 74/39–47.

5.2.2. *Yoksulu Doyurmamak*

Yoksulları doyurmamak, onların açlığı ile ilgilenmemek, onların çaresiz iniltilerini duymamaktan kaynaklanan günah, ahirette insanı rehin alacak, sekar denen cehennem ateşine sürükleyen günahlardan biri olacak ve tevhit inancından sonra gelecektir. “Fakirleri doyurmayanlar aslında bulundukları toplumun erdemini ateşe vermekte ve bu ateş ahirette sekar denen cehennem ateşine dönüşmektedir. Yoksulluğun ateşinde yanıp kıvrananlara sırt çeviren, bu uğurda çaba sarf etmeyen kişi sekar cehennemini hak etmektedir.”²¹¹

5.2.3. *Batıla Dalmak*

Boş fikirler, boş sözlerle insanlığı boşluğa sek eden eylemlere dalmak kişiyi sekar cehennemine sürüklemektedir. Yanlış düşünüp, değerlendirme yapma, aklını kullanmama, Allah’ın ayetlerine sırt dönme, kibirlenme, inkâr etme kişiyi sekar cehennemine götürmektedir.

5.2.4. *Ceza Gününü Yalanlamak*

Ceza gününü yalanlamak, ahiret hayatını, öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmek anlamına gelmektedir. Amellerin ahirette değerlendirileceğini ve insanın karşısına çıkıp insanı rehin alacağını, bunun karşılığında cennet ya da cehenneme gidebileceğini yalanlamak da insanı sekara sürükleyen bir ameldir.

Bu ayetler grubunda yüce Allah bize dört özellik göstermektedir. Bunlar: inanıp kulluk etmemek, yoksulu doyurmamak, batıla dalmak ve ceza gününü yalanlamak. Bu dört özellik hem caydırıcı hem de teşvik edici bir özelliğe sahiptir.

İmansızlık, fakirlerin elinden tutmamak, ahlaksızlık ve ahireti inkâr etmek aslında cehennemi hazırlamakta cehennem ateşini tutuşmasına sebep olmaktadır. Özelde din eğitimi genelde ise eğitim insanı bu ateşten uzaklaştırmak ve manevi değerleri insana benimsetebilmelidir. İmanın, fakirin elinden tutmanın, ahlakın ve ahirete inanmanın ne denli önemli olduğunu aşılmalı ve özümsetmelidir. Bunun için de

²¹¹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 20. s. 150.

ilk önce kişiye doğru düşünme sanatı ve bunun neticesinde doğru karar verme ve değerlendirme yapabilme, sırtını gerçeğe dönmeme ve kibirlenmeme kişiye anlatılmalı ve eğitime esas alınmalıdır. Çünkü insanın hayatında yaptığı yanlışlıklar ve ahirette de kötü yere sürükleyen yanlışlıklar, insanın düşünmemesinden, doğruya sırt dönmemesinden ve kibrinden ileri gelmektedir.

Kur'an, bu ayetlerde kâfirlerin bu dünyada yaptıkları ve bu yaptıklarının karşılığını ve bu yanlışların sebebini gündeme getirerek eğitim yapmaktadır. Kişiye, neler yapması gerektiğini inanmayan örneğinde anlatmaktadır. Allah kâfirlerin cehennemdeki pişmanlığını da gündeme getirerek insanların bu pişmanlığa düşmeden bu dünyada tedbirin alınmasını öngörmektedir.

III. BÖLÜM
MÜDDESİR SURESİ'NDE ŞEFAAT, ÖĞÜT VE MEŞİET
KAVRAMLARI

1. ŞEFAAT

Arap dilinde “bir şeyi benzeri olana eklemek”, “iki şeyi yan yana getirmek” anlamına gelen şefaât kelimesi, ş-f-a kökünden gelmektedir. Kur’an-ı Kerim’de “şefa ve vitre yemin olsun” şeklinde kullanılmaktadır.²¹²

Şef kökünden türeyen şefaât kelimesi, bir kişinin bağışlanması için aracılık etmek, ona yardımcı olmak veya bir başkasından onun adına yardım dilemek anlamlarına gelmektedir. Genel anlamda yüksek konumda olan birisinin kendisinden konum itibarıyla daha aşağıda olan kimseye destek vermesini ifade etmektedir.²¹³ Şefaât edene şafi’, bir kimseden şefaât istemeye ise istişfa denir.²¹⁴ Şefaât kavramı Müddesir Suresi’nde şu ayette geçmektedir:

“Şefaâtçilerin şefaati onlara fayda vermez.”²¹⁵

Ahirette şefaatin olup olmayacağı, kimin kime nasıl şefaât edeceği meseleleri, asırlarca ilahiyat âlimleri tarafından tartışılmıştır. Bu konu mezhepler ve tarikatlar arasında öylesine gerginleştirilmiştir ki, neredeyse şirke varan yanlışlar yapılmıştır.²¹⁶

1.1. Kim Şefaât Edecektir?

“Yoksa onlar Allah’tan başkasını şefaâtçiler mi ediniyorlar?”²¹⁷

Allah’tan başka şefaâtçinin arandığı sorusu sorulmaktadır. Allah bu soruya şu şekilde cevap vermektedir; **“Şefaatin tamamı Allah’a aittir.”**²¹⁸ Allah, şefaati neden tamamı ile kendine has kıldığını ayetin devamında **“göklerin ve yerin iktidarı kendisine aittir ve Ona dönelecektir.”**²¹⁹ Şeklinde belirtmektedir.

Gücü olmayan ve bir işe akli ermeyen varlıkları aracı olarak görmek ve şefaatleri için onlara tapınmak şirktir. Ayette de belirtildiği gibi ancak yerin ve göğün

²¹² Fecr, 89/3.

²¹³ El İsfahani, a.g.e., s. 270.

²¹⁴ Mütercim Asım Efendi, *Kamus Tercümesi*, Cemal Efendi Matbaası, İst. 1304, s. 1305.

²¹⁵ Müddesir, 74/48.

²¹⁶ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 1. s. 402.

²¹⁷ Zümer, 39/43.

²¹⁸ Zümer, 39/44.

²¹⁹ Zümer, 39/44.

sahibi olmak gibi bir özelliğe sahip olan Allah, şefaathet yetkisini elinde bulunduracaktır. Bu özelliklere sahip olmayan bir varlığın şefaathet yetkisi bulunmamaktadır. Ancak Allah'ın izin verdiklerinin şefaathet edebileceği şu ayette belirtilmektedir; ***“İzni olmadan O'nun katında kim şefaathet edebilir!”***²²⁰

Ayetin soru şeklinde olması, kimsenin şefaathet etme yetkisine sahip olmadığını ifade etmek içindir. Şefaathet Allah'ın huzurunda olacaktır. O'nun huzurundan başka şefaathet mekânı bulunmamaktadır. Diğer taraftan O'nun izni olmadan kimse şefaathet edemeyecektir. ***“Allah'ın huzurunda izin verdiği kimselerden başkasının şefaatheti fayda vermez.”***²²¹

“Şefaathetin tamamı Allah'a aittir” ilkesi, Allah'ın başkasına şefaathet etme izni vermeyeceği anlamına gelmemektedir. Yukarıdaki ayet şefaathet edecek olana da şefaathet iznini Allah'ın vereceğini açıklamaktadır. Şefaathet izne bağlı olmaktadır. Sadece Allah'ın şefaathete sahip olması ve şefaathetin Allah'ın iznine bağlı olması, sadece Allah'a tapınmanın önemini göstermekte ve tevhid inancının önemini belirtmektedir.

Şefaathetin mekânının ahiret olacağı “Allah'ın huzurunda” şeklinde ayette ifade edilerek bu dünyada şefaathetin olmayacağı insanlara belirtilmektedir. Ama günümüzde bazı müslümanlar şefaathetin bu dünyada olacağını, kendilerine bu dünyada fayda sağlayacağını zannederek daha bu dünyada iken ölümlerden şefaathet beklemekte ve onların şefaatheti için Allah'a yalvarmaktadırlar. Kur'an, yanlış bir şefaathet inancını reddetmektedir. Allah'a kulluk için aracılar gerek yoktur.

Şimdiden kime şefaathet izninin verilerek kimin şefaathet edeceğinin bilinmeyeceği şu ayetlerde belirtilmektedir:

“Rahman nezdinde söz ve izin alandan başkalarının şefaathete güçleri yetmeyecektir.”²²² ***“O gün rahmanın izin verdiği ve sözünden hoşlandığından başkasının şefaatheti fayda vermez.”***²²³

²²⁰ Bakara, 2/255.

²²¹ Sebe', 34/23.

²²² Meryem, 19/ 87.

²²³ Tâ-Hâ, 20/108.

Burada şefaatin fayda vereceği kimsedeki iki özellik ortaya çıkmaktadır. Rahman ona izin verecek ve rahman onun sözünden hoşnut olacak. Ayrıca Allah, şefaatin ahirette olacağını, ama onun belli kurallara bağlı olduğunu söyleyerek insanların kötümserliğini azaltmakta ve onlara bir çıkış kapısı sunmaktadır. Peygambere ve onun getirdiği mesaja inanmayan kâfirlere ve müşriklere elbette şefaah olmayacaktır. Sözünden razı olunanların ise melekler olduğu şu şekilde belirtilmektedir: **“Göklerde nice melek vardır ki, onların şefaahları, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah’ın izin vermesi dışında bir fayda vermez.”**²²⁴ Enbiyâ Suresi 26–28. ayetlere göre de meleklerin şefaah edeceğini yüce Allah söylemektedir.

Müslümanlar, şefaatin tamamının Allah’a ait olduğu bilgisine sahip olmalı ve bu bilince göre hareket etmelidir. Allah’tan başkasını şefaahçi edinmek şirktir. Çünkü bu dünyada insan, Allah’ın kime şefaah etme izni verdiğini bilememektedir.

1.2. Kimlere Şefaah Edilecektir?

Kur’an’da kimlere şefaah edilmeyeceği belirtilerek, kimlere şefaah edileceği gündeme getirilmektedir. Namaz kılmayanlar, yoksulu doyurmayanlar, eğlenceye dalanlar, ceza gününe inanmayanlar, ahiretten korkmayanlar, kendisine kitap gönderilmesini isteyip sonra da Kur’an’dan yüz çevirenler²²⁵ şefaate nail olmayacak kimselerdir. Bunlar için Allah, aynı surenin devamında **“şefaahçıların şefaati onlara fayda vermez.”**²²⁶ Demektedir. Yoksulu doyurmayan, namaz kılmayan, öğütten yüz çeviren ve dünya eğlencesi kendisine cazip gelenlere şefaah fayda vermeyecektir. Bunların tam tersi hareketlerde bulunanlara şefaah edilecek ve bu kişilere şefaah fayda verecektir.

Ahirette şefaate nail olmanın ilk şartı şüphesiz ki Allah’a iman ve O’na hiçbir şeklide ortak koşmamaktır. Nitekim müşrikler de islamdan önce Allah’a inanıyorlardı. Fakat Allah’a bir takım ortaklar ve aracılar koyarak ona şirk koştukları için şefaate nail olmayacaklardır.

²²⁴ Necm, 53/26.

²²⁵ Müddesir, 74/43–53.

²²⁶ Müddesir, 74/48.

Allah'ın rızasını kazanacak kadar önemli ve yararlı işler yapan imanlı insanlar, meleklerin şefaatine nail olacaklardır. Allah'ın razı olduğu kimseler ise şunlardır: Sadakat²²⁷, iyilik, yani hayırda yarışmak²²⁸, Allah ve resulüne düşman olanlarla dostluk etmemek, Allah tarafından gönüllerine iman yazılmış olmak ve bir ruh ile desteklenmiş olmak, cennete layık olmak, Allah'ın tarafını tutmak ve kurtuluşa layık olmak²²⁹, iman etmek, yararlı iş üretmek, Rabbinden korkmak²³⁰, ehline namazı emretmek²³¹ ve nihayet gönül itminanına ulaşmış olmak²³². Bütün bunları yerine getiren kişilerden Allah'ın razı olacağı Kur'an'da ifade edilmektedir. Bu özellikleri taşıyan insanlara şefaati edilecektir. Yani insanın bu dünyada yaptığı iyi ameller ahirette kendisine şefaati kazandıracaktır.

1.3. Din Eğitimi Açısından Şefaati Kavramı

Kur'an'ın ve dolaylı olarak da din eğitiminin en önemli meselelerinden biri, insanların düşüncelerini ve buna bağlı olarak da davranışlarını etkileyen şefaati konusudur. Bu önem, şefaati kavramının yanlış anlaşılması ya da yanlış anlatılmasından kaynaklanmaktadır.

Şefaati meselesi, mü'minlerin kötümser bir psikolojiye bürünmemeleri için çok önemli ve gerekli bir çıkış kapısı, tedavi ve umut dengesini kuran en önemli beklenti olmaktadır. Şefaati edilecek diye kendini günaha bırakmak, "imanım bana yeter" diyerek ibadetleri ihmal etmek yanlış bir tavrıdır.

Şefaati müessesesi tembellik ve ihmal için değil, umut ve ruhi tedavi için konmuştur. Şefaatin, pek çok amelinde başarılı olup da, bazı küçük hataları olanlar için söz konusu olduğunu bilmekte büyük bir yarar vardır. Şefaati, iyi olan insana, alacağı ödülünden, daha iyisini alması için yapılan bir yardımdır, Allah'ın insanlara olan bir lütfüdür.

²²⁷ Mâide, 5/119.

²²⁸ Tevbe, 9/100.

²²⁹ Mücadele, 58/22.

²³⁰ Meryem, 19/7-8.

²³¹ Meryem, 19/55.

²³² Fecr, 89/28.

İnsan psikolojisindeki korku ve ümit ritmi, şefaât müessesesinin temelini oluşturmaktadır. Nasıl olsa şefaât edilecektir, şeklindeki aşırı ümit, insanın yanlış davranışlara yönelmesine neden olmakta, şefaatin kendisine verilmeyeceğini düşünen ve endişelenen kişiyi ise karamsarlığa götürebilmektedir. Buradaki ümit ve karamsarlık ölçüsü İbn Abbas'ın rivayet ettiği şu hadiste görülmektedir:

“Bir kadının veya kendi eşinin, vefat eden Osman b. Maz’un için ‘cennet sana kutlu olsun, ey Osman dediğini işiten Hz. Peygamber, ne biliyorsun onun cennete gireceğini? Diye sorduğunda kadın: Ey Allah’ın elçisi! O senin askerin ve sahabendir diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, vallahi ben Allah’ın elçisiyim; ama ben bile, bana ne yapılacağını bilmiyorum buyurdu.”²³³

Peygamberin dahi cenneti kendisi için garanti görmemesi, şefaât konusunda aşırı iyimserliğin yanlış olduğuna delil teşkil etmektedir. Kimse cenneti garanti göremez ve görmemelidir.

Şefaât anlayışı, dünyevi sonuçları itibariyle ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Ahirette gerçekleşeceğine inanılan şefaât, Hz. Peygamber’le sınırlı kalmayarak, alabildiğine genişlemektedir. “Şefaâtçi anlayışın sadece dini açıdan değil; aynı zamanda sosyal, siyasi ve hukuki sonuçları bakımından da zararları olmaktadır. Şefaâtçi düşüncenin egemen olduğu bir toplumda ferdin değeri, bireysel sorumluluğu ve adalet ilkesi arka plana atılarak yaşam, imtiyazlı kişi ya da sınıfların güdümüne mahkûm edilmektedir.”²³⁴ Böyle toplumlarda yasalar değil; kişiler, adalet değil; kayırma ve iltimaslar egemen olmaktadır. Nitekim İslam dininde bireyin şahsi sorumluluğu ve durumu esastır. Yani kimse kimseyi kurtaramamaktadır. Kur’an’da ***“her birinizi tek tek yarattığımız gibi, huzurumuza da tek başınıza geleceksiniz”***²³⁵ ayeti kişinin tek yaratılıp kimsenin fayda vermeyeceğine delil teşkil etmektedir.

Dünyada insanlar arasında bilinen ve cereyan eden şekliyle şefaât; bir insanın, başka bir insanın yaptığı veya yapmadığı bir işten doğan sorumluluğu ortadan kaldırmak için devreye girerek, onu bu sorumluluktan kurtarması anlamına gelmektedir.

²³³ İbn Hanbel, *Müsned’u Ahmed İbn Hanbel*, I-IV, Kahire 1313, İst, 1992

²³⁴ Hasan Elik, *Kur’an’daki Allah Tasavvuru Açısından Şefaate Bakış*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sy. 16. İst. 2005, s. 30.

²³⁵ En’âm, 6/108.

“Bu durumda şefaât, hüküm ve karar mevkiinde olan adil bir kimsenin bilgi eksikliği sebebiyle yanlış kararın düzeltilmesi için veya adil olmayan bir otoritenin çıkar ilişkisi bulunan etkili kişilerin şefaât taleplerini kabul ederek, kendi iradesini geçersiz kılması demektir. Her iki şefaât yöntemi de Allah için söz konusu olamaz. Allah, ezeli ve değişmez ilmiyle her şeyi kuşattığından, bilgi eksikliği sebebiyle yanlış karar vermekten ve zulümden münezzeh olduğuna göre, herhangi bir kimsenin bir başkası için onun nezdinde şefaâtçi olması da düşünülemez.”²³⁶

Kur’an’ın şefaât konusunu ve ahirette kimsenin kimseye şefaâtinin olamayacağını defalarca gündeme getirip açıklamasını yapması, konunun ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Kur’an’ın şefaât konusuna getirdiği açıklama iyi anlaşılmalı ve anlatılmalıdır. Şefaât kişinin kendi amelleri neticesinde Allah’ın izin verdikleri tarafından ahirette gerçekleştirilecek bir yardımdır. Din eğitimcileri ve âlimleri gizli bir şirk olarak gönle yerleşen yanlış şefaât anlayışı ile mücadele etmelidir. Din eğitim ve öğretimi bu konuyu çözümlemedikçe insanların dini bilinçleri kötüye gitmeye devam edecektir.

Kur’an’ın şefaâtle ilgili ayetlerine rağmen Müslümanlar, ölülerin ya da bu dünyada çok iyi zannettikleri insanların şefaât edeceklerine inanmakta ve bu şefaâte nail olabilmek için dua etmektedirler. Türbelerden, ölülerden yardım dileyerek, şirke girmekten kendilerini kurtaramamaktadırlar. Böylesine bir şirk, Allah’ın lütfünü, ihsan ve yardımını Müslümanların üzerinden uzaklaştırmaktadır.²³⁷ Şefaâte muhtaç olanlar, şefaât edemezler ve onlar için böyle bir izin çıkması mümkün değildir. Geçmiş ve gelecek günahlarının affedilmiş²³⁸ olduğu Allah tarafından bildirilen Hz. Peygamber’in bile, şefaât edeceğine dair Kur’an’da net, açık bir delil bulunmamaktadır. Hz. Peygamber’in şefaât edeceği inancı onun Allah’ın rızasına nail olacağı düşüncesinden ileri gelmektedir. Bu inanç doğrudur; ama onun şefaât edeceğine dair bir ayet bulunmamaktadır.

Şefaatin kâinatın hükümranlığına sahip olan Allah’a ait olduğu bilgisi, bilinci ve inancı insanı Allah’tan başka varlıklardan şefaât beklemekten kurtarmalı ve şirk

²³⁶ Elik, *a.g.e.*, s. 31.

²³⁷ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 1. s. 408.

²³⁸ Fetih, 48/2.

koşmayı önlemelidir. Ölümlerden ya da başkalarından şefaata beklemenin yanlış bir inanç ve beklenti olduğunu belirtmek din âlimlerinin ve eğitimcilerinin üzerine düşen en önemli görevlerden biridir. Çünkü bu tür bir inanç kişiyi geri götürmek ve şirk olgusunu her an kişide görmek demektir. Mü'minler şefaati şirke götüren bir anlayışla anlamak yerine şefaate nail olacak amelleri yerine getirmeli ve din eğitimcileri de bu bilinci onlara yansıtmalıdır. Din eğitimcileri şefaata konusunu iyi bir şekilde anlatarak insanların şirke girmelerine engel olmalıdırlar.

Şefaata için Allah'ın vereceği izindeki belirsizlik, insanın yararlı iş üretmesi için itici bir kuvvet olmalıdır. Bu bilinçle insan şefaate nail olabilmek için uğraşmalıdır. Böylece hem bu dünyada kendisine ve topluma yararlı olmakta, hem de ahirette kendi mutluluğunun zeminini hazırlamaktadır. Bu şekildeki bir şefaata bilinci eğitim sistemindeki yerini almalı ve nesilden nesile aktarılmalıdır.

2. ÖĞÜT

“Doğrusu Kur'an bir (hatırlatma) öğüttür.”²³⁹

“Öğüt; va'z, nasihat, kalbi yumuşatacak ve amele teşvik edecek şekilde doğru, güzel ve iyi olanı hatırlatmak, doğruya ve güzele yöneltmektir.”²⁴⁰

Bu tarife uyarak Kur'an'ın tüm insanlar için yol gösteren bir rehber, onları doğru ve güzele çağıran bir öğüt olduğunu yüce Allah çeşitli ayetlerde belirtmektedir. **“Muhakkak ki, o (Kur'an), hem senin için, hem de kavmin için bir öğüttür-shereftir. İlerde ondan mesul olacaksınız.”²⁴¹ “O Kur'an, bütün âlemler için bir ihtar, bir öğüttür.”²⁴²**

Bazı ayetlerde Kur'an'ın öğüt olduğu zikir kelimesinden doğmaktadır. Zikir, isim olarak öğüt anlamına gelmektedir. **“...Şüphesiz ki tarafımızdan sana bir zikir (öğüt) verdik.”²⁴³ “Biz onların dediklerini çok iyi biliniz. Sen onların üzerinde bir**

²³⁹ Müddesir, 74/54.

²⁴⁰ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, s. 46.

²⁴¹ Zuhurf, 43/44.

²⁴² Sâd, 38/87.

²⁴³ Tâ-Hâ, 20/99

zorlayıcı değilsin. Tehdidimden korkanlara Kur'an ile öğüt ver.”²⁴⁴ “O kitap, ancak Allah’tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur’an’dır.”²⁴⁵

Zikir, öğüt ve hatırlatmak demektir. Kur'an bir hatırlatmadır. Allah insanı yaratırken insanın doğasına inanç duygusunu yerleştirmiştir. Kendi yaratanını, kendisini ve görevlerini hatırlatan bir kitabın öğüdü alınmalı, yaşanmalı ve yaşatılmalıdır. Bu ayet din eğitimcilerinin Kur'an'ı bir öğüt görerek insanlara anlatmaları ve öğretmeleri gereğini belirtmektedir.

Yüce Allah Kur'an'da çeşitli ayetlerde Hz. Peygamber'e ne ile öğüt vereceğini belirterek, kendi görüşü ile öğüt vermemesi gerektiğini de vurgulamaktadır. **“...Kur'an ile öğüt ver.”²⁴⁶** diyerek Hz. Peygamber'e Kur'an ile öğüt vermesini emretmektedir.

2.1. Öğüt Kimlere Verilmelidir?

“Benim tehdidimden korkanlara Kur'an ile öğüt ver.”²⁴⁷

“Biz bu Kur'an'ı Allah'tan korkanlar için ancak bir öğüt olsun diye indirdik.”²⁴⁸

Kur'an'ın öğüdünün etkinliği, Allah'ın uyarısından korkanlara olacaktır. Çünkü inkârı kalplerinde yer edinmiş insanların Kur'an'ı dinleyince nefretlerinin artacağına şu ayet delil getirilebilmektedir: **“Biz onların düşünüp öğüt almaları için bu Kur'an'da uyarıları tekrar ettik. Fakat bu onlara kaçıp uzaklaşmaktan başka bir şey sağlamadı.”²⁴⁹**

Aynı şeyi dinleyen kişilerin inançları ve psikolojileri farklı olduğu takdirde, takındıkları tavır da farklı olmaktadır. Biri olumlu tavır takınıp öğüdü alırken bir diğerin kalbindeki inkârın kök salması nedeniyle nefret duyguları artmaktadır.

²⁴⁴ Kaf, 50/45.

²⁴⁵ Yasin, 36/69.

²⁴⁶ En'âm, 6/70; Kaf, 50/45.

²⁴⁷ Kaf, 50/45.

²⁴⁸ Tâ-Hâ, 20/2–3.

²⁴⁹ İsrâ, 17/41.

Öğretilen, açıklanan şeyden istifade etmek, öğrenenin, dinleyenin psikolojik yapısına ve inancına bağlıdır. Öğreten ne kadar mükemmel anlatırsa anlatsın, ne kadar açık bir şekilde öğretirse öğretsin; öğrenenin ya da dinleyenin manevi yapısı, ruhu, inancı ve ilgisi müsait değilse, ilgi duymuyorsa istifade edememektedir. Öğrenimde, öğrenenin psikolojisi, inanç yapısı temeli teşkil etmektedir. Alıcının sağlamlığı, verilen bilginin görüntüsünü kalbe ve beyne düşürecektir. Alıcı sağlam değilse, verici ne kadar güçlü olursa olsun, görüntü kalbe ve beyne düşmeyecektir.”²⁵⁰

2.2. Öğüt Kimlere Fayda Verir?

“Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt vermenin mü’minlere yararı vardır.”²⁵¹

İnanma durumunda olan insanlara öğüdün etkisi olacak ve öğüt bu inanan kişilere fayda sağlayacaktır. Öğüdü faydalananacak kişiye yapmak önemli bir ilke olmaktadır. Öğüdün fayda vermesi için onun sunulduğu kalbin katı ve mühürlenmiş olmaması ve beynin de kötü düşüncelerden arınmış, doğru düşünmeyi bilmesi gerekmektedir.

Öğüt, fayda vereceği bir kişiye yapılırsa amacına ulaşmış olmaktadır. “Bir bakıma öğüt tohuma benzer; tohumu çorak, çöl ve taşlık araziye atarsan bitmez, orada yeşermez. Öğüt de böyledir, çorak ve çölleşmiş beyinlere atılırsa fayda vermez. Tohumu atanın, arazinin yapısına dikkat etmesi gibi, öğüdü yapanın da karşısındakinin psikolojisine dikkat etmesi gerekmektedir. Sonuç alamayacağı, fayda veremeyeceği insanlara zaman harcamamalıdır.”²⁵²

“Kur’an, onunla uyarılsınlar ve tek bir Allah bulunduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye insanlara tebliğ edilmiştir.”²⁵³

²⁵⁰ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 11. s. 270.

²⁵¹ Zâriyât, 51/55.

²⁵² Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 18. s. 297.

²⁵³ İbrahim, 14/52.

Akıl sahibi, yani akıllarını kullanmayı bilen insanların kendilerine indirilen ve doğru yolu gösteren Kur'an'dan öğüt aldıkları ayette belirtilerek, akli kullanmanın öğüdün faydasını sağlayacağının eğitimi verilmektedir.

Başarıya ulaşmanın yolu öğretimden ve bilgidен geçtiği gibi, öğüt verme makamında olabilmek için de bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bilgisiz cahillerin verdiği öğütler insanları yoldan çıkarmaktadır. Çünkü onlar Hacc Suresi 3. ayete göre kovulmuş şeytana uymaktadırlar.

“Başarıya giden yolu sana kolaylaştıracamız. O halde öğüt ver; çünkü öğüdün mutlaka faydası olacaktır.”²⁵⁴

İnsanın gerek iç huzuru gerekse sosyal huzuru öğretimden ve bilgidен geçmektedir. Doğru bilginin olduğu yerde mutluluk ve güven vardır. Mademki bilgi başarıya götürmekte o halde insanlara bu bilgiyi ihtiva eden Kur'an ile öğüt vermek Hz. Peygamber'in görevi olup, insanlara fayda sağlayacağı yukarıdaki ayetle sabittir. “Mutlaka fayda verir” ifadesinden de anlaşıldığı üzere öğüt mutlaka bir yönü ile fayda verecektir.

Kur'an ile öğüt vermenin insanları bilinçlendirdiği ve imanlarını arttırdığı şu ayette belirtilmektedir: **“...İmanlarını arttırsınlar diye.”²⁵⁵ “Ve onlara Allah'ın ayetleri okunduğunda, bu onların imanlarını arttırır.”²⁵⁶**

Kalplerinde iman duygusu olanlar için yapılan öğüt, onların iman güçlerini ve Allah'a olan inanç duygularını arttırarak onlara fayda sağlamaktadır. Ayette kimlerin imanlarını arttıracığı belirtilerek kimlerin imanlarını arttırmayacağı ortaya çıkmaktadır. Kalbinde inkârın saltanatı olan kişiler için yapılan hiçbir öğüdün faydası olmayacaktır.

2.3. İnanmayanların Öğütten (Kur'an'dan) Kaçışları

Kur'an'dan kaçmak, inanmayanların Kur'an'a gösterdikleri tepkilerden biri olmaktadır. Yüce Allah, insanların Kur'an'dan yüz çevirdiklerine Müddesir Suresi'nde

²⁵⁴ A'la, 87/9.

²⁵⁵ Fetih, 48/4

²⁵⁶ Enfal, 8/2.

şu şekilde işaret etmektedir: **“Öyleyken onlara ne oluyor ki adeta aslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi öğütten (Kur’an’dan) yüz çeviriyorlar?”**²⁵⁷

“Onlara ne oluyor ki” sorusunun cevabı inanmayanların kalplerindeki hastalığın verdiği rahatsızlıktır. **“Kalplerinde hastalık olanlara gelince, onların da inkârlarını kat kat arttırır ve onlar artık kâfir olarak ölürler.”**²⁵⁸ Kalp hastalığı insanı; hakikatten ve doğru yoldan uzaklaştırmaktadır. Kalp hastalığı inkârı tükenmeyen bir süreç haline getirmektedir. Kur’an, kalp hastalığı ve inkâr gibi üç önemli kavram bir araya gelince ilginç bir tavır ve davranış biçimi ortaya çıkmaktadır. Hasta kalp, Kur’an ile karşılaşınca, çok aşırı bir tepki göstermekte ve inkârı kat kat arttırmaktadır. Müddesir Suresi’ndeki **“aslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi”** ifadesi, kalp hastalığına tedavi için dokunan davetin, büyük bir tepkiyle karşılanmasını anlatmaktadır. Bir davetin her zaman olumlu tepkiyle karşılanması mümkün değildir.

Aslandan kaçan yaban eşiği gibi ilahi öğüt olan Kur’an’dan yüz çeviren, ondan kaçanlar aynı zamanda Hz. Peygamber’den kaçmakta, ondan yüz çevirmektedirler. Akıl, dinleme, okuma, anlama ve sonuç olarak iman sahibi olmayınca insanlar, en yüce değerlerden bile kaçmakta ve yüz çevirebilmektedirler.

İmanı olmayanların Kur’an’dan kaçışlarına karşın Allah onlara şöyle seslenmektedir: **“Bu Kur’an kovulmuş şeytanın sözü değildir. O halde nereye gidiyorsunuz?”**²⁵⁹

Kur’an’dan kaçan, ondan yüz çevirenlerin nereye gideceği sorusu ayette belirtilmektedir. **“Onu bırakıp kaçan karanlık bir yere, nefislerinin mabedine gitmektedirler.”**²⁶⁰ Mü’minler içinde de Kur’an’dan uzaklaşan yüz çevirenler olmaktadır. Bu çeşit insanlar Kur’an’a inanan ama onları anlayıp anlatamayan, hayatlarına geçiremeyen, sadece bir köşede tozlanmasını izleyen, din adına aradıklarının Kur’an’da değil de, din adamlarının ya da filozofların kendi görüşlerini belirttikleri kitaplarda arayan kişilerdir. Kur’an’da Hz. Peygamber’in bu konuyla ilgili yakarışı şu şekilde belirtilmektedir: **“Ey Rabbim! Kavmim bu Kur’an’ı terk edilmiş**

²⁵⁷ Müddesir, 74/49–50.

²⁵⁸ Tevbe, 9/125.

²⁵⁹ Tekvir, 81/25–26.

²⁶⁰ Bayraklı, *Kur’an’da Hz. Peygamber*, s. 112.

bıraktılar”²⁶¹ artık din eğitimcileri bu ayeti kendilerine ders edinerek Kur’an’ı bu terk edilmişlikten kurtarmalı ve onun görüşlerini hak ettiği yere koymalıdır.

Kur’an’ın öğretileri doğru yolu belirlemekte ve insana, takip edeceği yolu öğretmektedir. Kur’an yolu Allah’ın yolu olduğuna göre, “onu bırakıp nereye gidiyorsunuz” denerek kâfirler uyarılmaktadır. Allah’ın öğüdünü, uyarısını, öğretisini, çağrısını ve doğru yolunu bırakıp başka gidecek bir yolun olmadığı ifade edilmektedir.²⁶² **“Bu Kur’an bütün âlemlere bir öğütten ibarettir.”**²⁶³

Kur’an evrensel bir kitap olduğu için onun öğüdü de bütün çağların insanlarını kapsamına almaktadır. Kur’an tüm insanlara Allah’ın öğüdünü taşımaktadır. **“Doğrusu bu Kur’an, dosdoğru yola götürür.”**²⁶⁴

Kur’an, Allah tarafından vahy edilmiş bir öğüttür. Allah’a giden doğru yolu belirlemektedir. Allah, insanı öğüt almakta ve doğru yolu tercih edip onu takip etmekte özgür bırakmaktadır. Ama “nereye gidiyorsunuz” diyerek de rehberliğini yerine getirmektedir. İnsan Kur’an’ın rehberliğinde, onun bilgisi ışığında yeni bilgilere ulaşmaktadır. Böyle bir yola götüren kitaptan yüz çevirmek tam tersi bir istikamette gidildiğine delil olmaktadır.

İnanmayanlar, ayetin ifade ettiği hayvanın psikolojisi içinde oldukları için Kur’an’ın güçlü aydınlığından kaçmaktadırlar. Kendilerine bir kitap verilmediğinden dolayı kıskançlık psikolojisine bürünmekte ve ahiretten çekinmemektedirler. Bu psikoloji ve bu anlayış onların Kur’an’dan uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

Din eğitimi ile beraber genel eğitim insanı ayette bahsedilen hayvanın seviyesinden kurtarmayı amaç edinmelidir. Bu kurtuluş, sağlam düşünce, sağlam değerlendirme, alçak gönüllülük, iman ve ahlak gibi olmazsa olmaz değerlerle sağlanacaktır. Öğüdü anlamak, ona yönelmek, onu içine sindirip hayata geçirmek; iman, yönelme ve huşu sonucu öğütten istifade edip iman ve anlayış gücü kazandırır. Bu güç; insanda dik durmayı, kendine gelmeyi ve olgunlaşmayı sağlayacaktır. Din

²⁶¹ Furkan, 25/30.

²⁶² Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 151.

²⁶³ Tekvir, 81/28.

²⁶⁴ İsrâ, 17/9.

eğitimcilerinin bu gücü öğrencilerine benimsetmeleri ve böylece olgunlaşmayı sağlamaları gerekmektedir.

2.4. İnanmayanların Öğütten (Kur'an'dan) Yüz Çevirme Nedenleri

İnanmayanların Kur'an'dan yüz çevirme nedenleri Müddesir Suresi'nde kendilerine kitap verilmesini istemeleri ve ahiret inançlarının olmaması şeklinde belirtilmektedir.

2.4.1. Kendisine Kitap Verilmesini İstemek

“Doğrusu onların her biri, kendisine açılmış sayfeler verilmesini istiyor.”²⁶⁵ Bu ayette yüz çevirme nedenlerinden biri açıklanmaktadır. Burada aşağılık duygusundan kaynaklanan bir gurur ve bir kibir görülmektedir.

“Bilmeyenler dediler ki, Allah neden bizimle konuşmuyor ve neden bize bir ayet gelmiyor. Evvelkiler de aynı şeyi söylemişlerdi.”²⁶⁶

Kur'an'a sırtını dönenler ve Hz. Peygamber'i inkâr edenler, Allah'ın kendileri ile konuşmasını istemekte ya da kendilerine bir ayet, yani bir mucize istemektedirler. Bir bakıma onlar kıskançlıklarını ortaya koymaktadırlar.

Kıskançlığın hasede dönüştüğü en önemli ortamlardan biri, peygamberlerin Allah katındaki özel durumları ve yüklendikleri görevlerdir. Allah'ın bazı peygamberlerle konuşması ve onlara mucizeler vermesi, kıskançlık ve hasedin odak noktası olmuştur. Yukarıdaki ayette onların bu durumu, kıskanan ve hasetliğe dönüştürenlerin sözleri yer almaktadır. Bu tür sözlerin eskiden beri söylenegeldiği, ayetin devamından anlaşılmaktadır. Buradan çıkan netice ise, kıskançlık ve hasedin meydana getirdiği taklitçiliğin, kendisine has yoz bir kültür oluşturması ve bu kültürün nesilden nesile intikal etmesidir.²⁶⁷

²⁶⁵ Müddesir, 74/52.

²⁶⁶ Bakara, 2/118.

²⁶⁷ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 2. s. 194.

“Onlara bir ayet geldiğinde ‘Allah’ın elçilerine verilenin benzeri bize verilmedikçe kesinlikle inanmayız’ derler.”²⁶⁸

Ayette hasetlik, kıskançlık ve çekememezlik duyguları vardır. Allah’ı bildiklerini ve O’na inandıklarını göstermektedir. Onların imanlarını belli bir şarta bağladıkları da vurgulanmaktadır. Burada görülen kendisini üstün görme yani kibir ve başkasına verilene karşı duyulan kıskançlıktır.

“Bizim üzerimize melekler indirilmeli değil miydi? Veya rabbimizi görmeli değil miydik?”²⁶⁹

Görüldüğü gibi inanmayanların istekleri Allah’ın kendileriyle konuşması ve mucizeler gelmesi ile bitmemekte, daha da ileri giderek kendilerine meleklerin gelmesini, hatta Allah’ı görmeyi istemektedirler. Bu ve benzeri ayetler bize inanmayanların aşağılık duygusuna kapıldıklarını ve bu duygunun kibre dönüştüğünü açıklamaktadır.

Bu durum günümüzde eğitim yapılan mekânlarda da kendisini göstermektedir. “İlim mekânlarında ilim adamlarının ve din âlimleri arasındaki kıskançlıklar ve bu kıskançlıkların ilmi araştırmalara verdiği zararlar bu aşağılık duygusundan kaynaklanan kibrin neticesi olmaktadır. Bu kıskançlığın inançlar arasında, siyaset alanında meydana getirdiği tahribat, özgürlüklerin yarananmasına, hakların tahribatına ve gelişmenin yoluna engel koymaya kadar uzanmakta ve toplumları geri bırakmakta, aklın faaliyet alanını daraltmakta, nefsin ve şeytanın faaliyet alanını ise genişletmektedir.”²⁷⁰

2.4.2. Ahiretten Korkmamak

“Hayır! Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar”²⁷¹

Kur’an’ın belirttiğine göre, insanların en zor kabul ettikleri inanç ilkesi, öldükten sonra dirilme ve onun getirdiği ahiret hayatıdır. İnsanların ahireti inkâr etmelerinin sebebinin bilginin yetersizliği, şüphe ve cehalet olduğu şu ayet ile

²⁶⁸ En’âm, 6/124.

²⁶⁹ Furkan 25/21.

²⁷⁰ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 155.

²⁷¹ Müddesir, 74/53.

anlatılmaktadır: “**Açıkçası onların ahiret hakkındaki bilgileri yetersiz kalmıştır. Bunun da ötesinde, onlar ahiretten yana zır cahildirler.**”²⁷²

İlahi vahyi din haline getiren önemli unsurlardan biri de öldükten sonra başlayan ahiret hayatıdır. Bu hayatın varlığı kabul edilmedikçe dini inancın tamamlanması mümkün değildir. Ahiret hayatına inanmayanlar, ahiret hayatının nimetlerinden faydalanamazlar. Ahiret inancı tevhid inancını tamamlayan ilkelerden biridir. Peygamberler ve ilahi vahiy en çok bu konuda tepki görmüş ve inkâr cihetine gidilmiştir.

Ahiretten korkmamanın özünde inanmama hali bulunmaktadır. Ra’d Suresi’nin 21. ayetinde ‘kötü hesaptan korkan kimselerdir’ buyrulurken, burada bilen ve düşünen akıl sahiplerinin özelliklerinden biri gündeme getirilmektedir. Düşünen akıl sahipleri ahirete inanmakta ve oradaki değerlendirmeden korkmaktadırlar. Cahil insanlar akıllarını kullanıp düşünemedikleri için ahiretten korkmamaktadırlar.

2.4.2.1. Din Eğitimi Açısından Ahirete İman

Ahirete iman, kutsal kitapların ortaya koyduğu en önemli iman esası olduğu halde, en çok şüphe ile karşılanan ya da kabul edilmesi en zor olan inanç esası da ahirete iman olmaktadır. “Ahirete inanmak, dün ve bugün sürecinin son halkası olan yarına ait bir inançtır. Böyle bir inanç insanın ufkunu açmakta uzun vadeli düşünceyi, planlamayı ve hedefi sağlamaktadır.”²⁷³ Ahirete inanan insanlar, dünya hayatlarını ahirete göre planlamaya çalışan, kısa vadeli düşüncelerle tatmin olmayan insanlardır.

Ahirete iman, insanın sabrını arttırmakta ve isyan etmesine engel olmaktadır. Dünyada haksızlığa uğrayan insanların, haklarını almadıkları zaman kötümserliğe kapılmamalarını, ancak ahirette hakkını alacağı inancı temin etmektedir. Bu inanç, dünya hayatının çekilmezliğini hafifletmekte ve insanların umudu haline gelmektedir.

Ahirete inanan insanlar evrensel değerlerin peşinde koşarak, insanların birbirleriyle kardeşçe yaşamalarını isterler. Kişiye ve topluma zararlı ya da faydalı

²⁷² Neml, 27/66.

²⁷³ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 1. s. 46.

davranışlarda bulunmanın ahirette sorumluluğunun olduğu inancını taşıyan kişi, bu sorumluluk duygusu ile ahirette ödüle nail olacak ameller yapmayı istemekte ve böylece doğru yolu bulmaktadır.

Davranışların ahirete uzandığını bilen insanlar, kendilerinde bir iç disiplin oluştururlar. Dünyada hukukun yakalayamadığı ve yanlış olarak hükme bağladığı davranışların ahirette değerlendirileceğini bilme ve buna inanma, insanın ruhunu yüceltmektedir. Eğitimin bütün gayreti, insanda bu bilinç ve inançla bir iç disiplini oluşturma yönünde olmalıdır. Eğitimciler bu bilincin yerleştirilmesinde ve insanların uzun vadeli düşünceye ulaşması noktasında emek harcamalıdır.

İnanmayanların Kur'an'dan, ilahi öğütten yüz çevirmelerinin ardında sebepler zinciri bulunmaktadır. Kur'an'ın hak olduğunu bilememe, anlayamama, aklını kullanıp düşünememe, ahirete inanıp ondan korkmama, kıskançlıktan dolayı herkesin açık kitap istemesi sonuçta öğütten yüz çevirme olmaktadır. Tüm bunlar din eğitiminin hangi engellerle karşılaşacağını, bu engelleri aşmanın önemini ve din eğitiminin amaçlarından bazılarını göstermek, tespit etmek için bildirilmektedir. Din âlimleri cehaletin, düşüncesizliğin, akli kullanamamanın, kıskançlığın ve imansızlığın nelere mal olabileceğini, insanlığa ne denli zarar verdiğini bu ayetler ışığında anlatmalıdırlar.

Bu dünyada Kur'an'a inanmayanlar, Kur'an'a karşı yüz çevirmenin, Kur'an'a sırtını dönmenin günahını sırtlarında, yani gönüllerinde taşıyacağını şu ayet gündeme getirmektedir: **“Kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz ki, kıyamet gününde ağır bir günah yükünü yüklenecektir. Uzun süreli sırtlarında kalan bu yük, kıyamet günü onlar için ne kötüdür”**²⁷⁴

Yüz çevirmek, Kur'an'a olumsuz tepki göstermek ve olumsuz tavır takınmak demektir. Allah'ın emirlerini hafife almak, O'nun öğütlerini dikkate almamak anlamına gelmektedir.

Netice olarak diyebiliriz ki; Allah, Hz. Peygamber'e Kur'an ile öğüt vermesini emrederken, din eğitimcilerinin ve görevlilerinin Kur'an'ı iyi öğrenip insanlara onunla vaaz etmelerinin ve fetva vermelerinin zorunluluğunu vurgulamaktadır. Kur'an ile öğüt

²⁷⁴ Tâ-Hâ, 20/100.

vermek; yüce Allah'ın indirdiğini insanlara duyurmak ve tebliğ etmektir. Din eğitimcileri din eğitiminin hangi boyutunda olurlarsa olsunlar, yani ister örgün isterse yaygın eğitim faaliyetinde bulunsunlar asıl görevlerinin Allah'ın vahyini ve Kur'an'ını insanlara duyurmak ve onu öğretmek olduğunu bilmelidirler. Kur'an'ı hayata geçirmek insanları Kur'an ile aydınlatmak din eğitimcilerinin görevleridir. Yüksek din eğitimi de Kur'an ağırlıklı olarak düzenlemek ve şekillendirmek gerekmektedir.²⁷⁵ Çünkü Kur'an'ı bilmeyen ve onun emirleri doğrultusunda bir hayat sürmeyen insanların din adamı olması büyük bir felaketi beraberinde getirmektedir.

Öğüdün bir insana faydalı olabilmesi için öğüt verilenin beyni ve kalbi bu öğüdü almaya hazır olmalıdır. Beyni ve kalbi inanmaya kapalı, öğüde kulak tıkayan insanlara yapılan öğüt kişinin nefretini arttırmaktadır. Eğitim de beyni ve kalbi hazırlamalı daha sonra fayda verebilmesi için bu beyne ve kalbe bilgiyi taşımalıdır.

Bu konunun sonucunu şu ayetle bitirebiliriz: **“Biz, onların düşünüp ders almaları için bu Kur'an'da her türlü ifadeyi kullandık. Buna rağmen bu anlatımlarımız onların sadece gerçekten kaçmalarını artırdı.”**²⁷⁶

3. MEŞİET

“Dileyen ondan (Kur'an'dan) öğüt alır. Zaten onlar Allah'ın dilediğini ancak öğüt almış olurlar. Çünkü saygı duyulması gereken O'dur. Bağışlayacak olan da O'dur.”²⁷⁷

Müddesir Suresi'nin yukarıda belirttiğimiz ayetleri, meşiet kavramının incelenmesi ve bu konuda insanların akıldaki soru işaretlerinin giderilmesi gerekliliğini ortaya koyduğu için, meşiet kavramını tanıtarak insanın hür iradesi ve inanç özgürlüğünü ele alacağız.

Meşiet, dilemek, talep etmek anlamına gelen irade kelimesinin karşılığıdır.²⁷⁸ İrade; Allah'a emirleri, hükümleri ve fiillerinde hür olması anlamında nispet edilen

²⁷⁵ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 18. s. 249.

²⁷⁶ İsrâ, 17/41.

²⁷⁷ Müddesir, 74/55-56.

²⁷⁸ İbn. Manzur, *a.g.e.*, r-v-d md.

subuti sıfatlardandır.²⁷⁹ “İrade bir şeyi istemek; meşiet ise isteyip yapmaktır. Allah için kullanılırsa, bir şeyi isteyip var etmesi anlamına gelmektedir.”²⁸⁰

3.1. İnsanın Hür İradesi

İnsanın fiillerini kendine izafe etmesi ve bazı fiillerinden dolayı pişmanlık duyması, onun psikolojik olarak kendini hür hissettiğine delalet etmektedir. Nitekim “Eş’ari de insan hürriyetinin psikolojik temelini sezmekte ve insanın fiillerinde, kendisinin hür olduğunu bilmesini, bu hürriyetin delillendirilmesinde kullanmakta”²⁸¹, benzer bir şekilde “Maturidi de insan iradesindeki hürlüğü, hür olma şuuruyla bağlamaktadır.”²⁸²

Kişi kendisinin hür olduğuna inandığı gibi, diğer insanlar da onun seçimlerinde serbest olduğunu düşünmektedir ki, hatalı hareketlerinden dolayı karşısındakini suçlamaktadır. “Sen bunu değil şunu yapmalıydın” gibi ifadelerin kullanılması karşısındakinin başka türlü de yapacak bir gücünün olduğuna inanıldığını göstermektedir.²⁸³

Kur’an’a göre her insanın herhangi bir dine inanma ve onun gereğini yerine getirme hakkı vardır. Çünkü Kur’an’ın bize anlattığı Allah, zorlayan bir yaratıcı değildir. Buna göre İslam’a girmek isteyen kendi iradesiyle girmekte, orada kalmak isteyen de aynı şekilde kendi iradesiyle kalmaktadır.

Kur’an, hem Allah’ın mutlak hâkimiyetini, hem de O’nun adaletiyle irtibatlı olarak insanın özgürlüğünü ve sorumluluğunu birlikte kabul etmektedir. Kur’an, birçok ayette insanın bakışını kendisine yöneltirken onu âlemde tek hür iradeli, dolayısıyla yükümlü kılınmış varlığın, kendisi olduğunu fark ettiren, böylelikle sorumluluk bilincini geliştiren bir üslup kullanmaktadır.

Kur’an’da insanların seçme hürriyetine sahip olduklarını delil gösteren birçok ayet bulunmaktadır. Bu konuda Râzi söz konusu ayetleri delil getirerek, insanın değer

²⁷⁹ T.D.V. *İslam Ansiklopedisi*, c. 29. İst. 1992, s. 372.

²⁸⁰ İsfahani, a.g.e., ş-y-e ve e-r-d md.

²⁸¹ M. Saim Yeprem, *İrade Hürriyeti Ve İmam Maturidi*, Şamil yay. İst. 1980, s. 333.

²⁸² Yeprem, a.g.e., s. 269.

²⁸³ Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, İ.Ü.E.F. yay. İst. 1968, s. 162.

koyabileceğini, davranış üretebileceğini ve bu nispette de sorumlu olabileceğini ispat etmektedir.²⁸⁴ **“İsteyen inansın, isteyen inkâr etsin”.**²⁸⁵ **“Sizden dileyen öne geçer veya geri kalır.”**²⁸⁶ **“Dileyen onu düşünür.”**²⁸⁷ **“Dileyen Rabbine bir yol tutar.”**²⁸⁸ **“Dileyen Rabbine bir dönüş yolu tutar.”**²⁸⁹

“Doğrusu Kur’an bir hatırlatmadır. Dileyen ondan öğüt alır.”²⁹⁰ Ayetinde de görüldüğü üzere Allah insana kendi iradesi ve tercihi ile Allah’ı bulma ve insanın Allah’a karşı görevlerinin bilincine varmasını istemektedir. Burada dikkati çeken, **dileyen** ibaresidir. Bu, Kur’an’ın çok önemli ilkelerinden birini gündeme getirmektedir. O da Kur’an’ın insana seçme özgürlüğü tanıdığıdır.

“Şüphesiz bu bir öğüttür. Artık dileyen rabbine bir yol tutar.”²⁹¹ **“Kur’an herkes için, sizden doğru yola girmek isteyenler için bir öğüttür”**²⁹² **“Şüphesiz bu bir öğüttür. Dileyen rabbine giden bir yol tutar.”**²⁹³ Ayetlerinde de bu özgürlüğü görmek mümkün olmaktadır. Öğüt Allah’tan, onu tutup tutmamak ise insanın özgürce dilemesindedir. İnsan Allah’a giden yolu tutup tutmamakta özgür bırakılmaktadır.

“Allah dileyeni saptırır, dileyeni de doğru yola ulaştırır.”²⁹⁴ Ayeti ile Kur’an’ın temel kavramlarından olan hidayet ve delalet, yani doğru yolu bulmak ve sapıtmak kavramları gündeme getirilmektedir. Yüce Allah birçok insanı durup dururken sapıttırır, birçoğunu da hidayete erdirir anlamı çıkmamaktadır. Çünkü “dileyen” ibaresi ayette geçmekte ve burada dilemenin insana ait olduğu vurgulanmaktadır.

Söz konusu ayete müfessirler genellikle “Allah dilediğini şaşırtır, dilediğini de yola getirir”²⁹⁵ şeklinde ifade etmektedirler. Böyle bir ifade Allah’ın kimine haksızlık yaptığı şeklinde anlaşılmaktadır. Ama böyle bir durum Allah’a yakıştırılmamaktadır.

²⁸⁴ Bayraklı, *Mukayeseli Eğitim Felsefeleri*, Bayraklı yay. İst. 2002, s. 156.

²⁸⁵ Kehf, 18/29.

²⁸⁶ Müddesir, 74/37.

²⁸⁷ Müddesir, 74/55.

²⁸⁸ İnsan, 76/29.

²⁸⁹ Nebe’, 78/39.

²⁹⁰ Müddesir, 74/ 55.

²⁹¹ İnsan, 76/39.

²⁹² Tekvir, 81/27–28.

²⁹³ Müzzemmil, 73/19.

²⁹⁴ Müddesir, 74/31.

²⁹⁵ Yazır, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meal*, Ravza yay. İst. 2005.

“...dileyen rabbine bir yol tutar.”²⁹⁶ Ayette yolu tutma eylemini insanın gerçekleştireceğine ve dileme ile beraber o yolu seçme işini yine insanın özgür düşünce ve kararı ile yapacağına işaret edilmektedir. Ayetin devamında; **“...zaten siz, rabbinizin dilediğini dilersiniz.”**

Bu ayette “Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz” manasını vermek Kur’an’ın insana tanıdığı özgürlüğü ortadan kaldırmakta ve bir önceki ayete ters düşmektedir. Burada düşünen kişinin er ya da geç doğruyu bulacağı ve Allah’ın dilemiş olduğunu dileyeceği anlaşılmalıdır.

Müddesir Suresi 55. ayette ve İnsan Suresi 29. ayette de belirtildiği gibi Allah öğüt almayı, doğru yola girmeyi insanın dilemesine, tercihinin bırakmaktadır. Doğru yola gitmek isteyen ve dileyen için Kur’an bir öğüt görevini yerine getirmektedir. Yukarıdaki ayette benzer bir ifade de Tekvir Suresi’nde şu şekilde geçmektedir: **“Siz zaten, ancak âlemlerin Rabbi olan Allah’ın dilediğini dilersiniz.”**²⁹⁷

Müddesir Suresi’nin devamında niçin Allah’ın dilediğinin öğüt alınması gerektiği şu şekilde gündeme getirilmektedir: **“Zaten onlar, Allah’ın dilediğini ancak öğüt almış olurlar. Çünkü saygı duyulması gereken O’dur. Bağışlayacak olan da O’dur.”**²⁹⁸

Dileyen kimse rabbine bir yol tutunca, Allah’ın dilemiş olduğunu dilenmiş demektir. Kur’an, Allah tarafından vahy edilmiş bir öğüttür. Allah’a giden doğru yolu belirtmektedir. Yüce Allah’ın dileği, bize verdiği bu öğüdü tutup Onun yoluna girmemizdir. İşte bu yola giren kişi, Allah’ın dilediğini özgür dilemesi ile yerine getirmiş olmaktadır. Ama insanın, Allah’ın dilediğini yerine getirmeme özgürlüğü de bulunmaktadır.

Diğer taraftan Allah, Müddesir Suresi’nin bu ayetinde saygı kelimesini gündeme getirmekte ve öğüt almakla saygı arasındaki bağlantıyı kurmaktadır. Allah’ın dilediğini öğüt almamız, O’na duyduğumuz ya da duymamız gereken saygının bir

²⁹⁶ İnsan, 76/ 29.

²⁹⁷ Tekvir, 81/29.

²⁹⁸ Müddesir, 74/ 56.

işareti olmaktadır. Çünkü saygıya layık olan O’dur. Saygı sadece sözle olmamakta, sözden ziyade Allah’ın öğütlerini tutmak ve hayata geçirmekle olmaktadır.

Affedici de Allah olduğuna göre, müminler onun dileğinden yana tercihlerini kullanırlar ve kullanmalıdırlar. Saygıya layık olan ve affedici olan Allah’ın öğüdünden yana tavır koyması insana öğütlenmektedir. Ama insan dilerse tercihini, dilemesini başka şeyden yana kullanabilmektedir.

Kısaca Allah, insana öğüt vermekte, doğru ile yanlış göstermekte, dilediğini bildirmekte; insan ise bu dileği, bu öğüdü tutunca onun yoluna girmeyi dilemekte ve Allah da onun eylemini dileyip yaratmaktadır.

“Sizden ilerlemek ya da geri kalmak isteyenler için.”²⁹⁹ Ayetinde geri kalmak ve ilerlemek ifadeleri Kehf Suresi’ndeki **“De ki: Hak Rabbinizdendir. Öyleyse dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin”**³⁰⁰ ayetindeki iman eden ve inkâr eden ifadeleri ile denk düşmektedir. İman edenlerin akli ileriye doğru, yani Allah’a ve ahirete doğru çalışıyor demektir. Onlar geçmişin zincirinden kopup ileriye doğru gitmek isteyen insanlar olmaktadır.³⁰¹ Burada da ilerlemenin ya da geri kalmanın insanın iradesine bırakıldığı gündeme getirilmektedir. Tevhid inancını kabul edip etmeme konusunda Allah kulunu serbest bırakmaktadır.

3.2. İnsanın İnanç Özgürlüğü

İman etmek ya da inkâr etmek isteği insanın özgür iradesine bağlıdır. Allah Kuran’da insan için inkâr etmesini istememektedir. Çünkü ona hem iman et deyip hem de inkâr et demesi düşünülememektedir. Böyle bir ikilem Allah’a yakıştırılmamaktadır. **“O kullarının inkârına razı değildir. Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder.”**³⁰² Ayetine göre Allah kulunun inkârına razı olmamakta, onun iyiliğini istemekte, kötülüğünü istememektedir.³⁰³

²⁹⁹ Müddesir, 74/37.

³⁰⁰ Kehf, 18/29.

³⁰¹ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 146.

³⁰² Zümer, 39/7.

³⁰³ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur’an Tefsiri*, c. 20. s. 171.

Allah insana inanması için dayatmamaktadır. İmanın zorla olmayacağını kulunun kendi iradesi ile inanmasını ilke olarak koymaktadır. Kur'an özgürlükleri tanımakla kalmayıp bunun yanında özgürlükleri korumaktadır.³⁰⁴

“Allah dilese, bütün insanları kendi rehberliği altına toplardı.”³⁰⁵ Burada “Allah onların iman etmesini istemedi” şeklindeki bir anlayış yanlış olmaktadır. Çünkü Allah kullarının iman etmesini ister. Buradan Allah'ın kullarına iman etme hürriyetini verdiği, onların gönlündeki oluşuma göre kendi takdirini gerçekleştirebileceği vurgulanmaktadır. Allah'ın dilememesinin anlamı, onları zorlamaması, onları seçenek tanımış olmasıdır. Bu anlamı ispat sadedinde Yunus Suresi 99. ayet gösterilebilir: **“Eğer Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen inanmaları için insanlar zorlayacak mısın?”** Hz. Peygamber'in insanları zorlayarak iman ettirmenin doğru bir metot olmadığı öğretilmektedir.

İnsanı tercihinde, inanıp inanmamasında özgür bırakmanın olmazsa olmazı onu eğitmek, onu öğretime tabi tutmak, onu bilgilendirmektir. Cahilin özgür olması hiçbir şey ifade etmemekte ve anarşi üretmekten öteye geçmemektedir. Onun için Bakara Suresi 256. ayette de doğru ve yanlış ayrıldığı için dinde zorlama olmayacağı ilan edilmektedir. Dinde zorlama yoktur denerek bu alana müdahale etmenin yanlış olacağı öğretilmektedir. Kehf Suresi 29. ayette de hakkın ne olduğu Allah tarafından öğretildiği için inanıp inanmamakta insanın dilemesinde ve tercihinde özgürlük tanınmaktadır.

İnsanın özgürlüğünü etkileyen en önemli faktör doğru düşünen bir akıldır. İman, aklın ve onun faaliyet alanı olan gönlün bağımsız ve hür havasında ortaya çıkan bir değer olmalıdır. İman aklın hürriyet ile birleşmesi neticesinde doğmalıdır. İman ile kişinin iradesi, hürriyeti araştırması ve düşünmesi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. İman bunların odak noktasında ortaya çıkan ve onların kesişimi nispetinde değer taşıyan manevi bir değerdir.³⁰⁶

³⁰⁴ Yunus, 10/99., Kehf, 18/29., İnsan, 76/29.

³⁰⁵ En'âm, 6/35.

³⁰⁶ Bayraklı, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, c. 3 s. 294.

Allah bu dünyada insanı ahirette mutlu olması amacıyla imtihana tutmaktadır. İnsanları özgür bırakmakta, iman, tevhid inancını kendisine verilen akıl ve gönlü aracılığıyla bulmasını istemekte ve böylece imtihanı geçmelerini takdir etmektedir.

Kur'an muhtelif ayetlerde bir taraftan insanı, Rabbi hakkında düşünmeye sevk etmek ve diğer taraftan duygularına hitap etmekle belki de onu, iradesini imana giden yola sokması için motive etmeye çalışmaktadır.³⁰⁷

Tüm bu ayetler önce eğitimin sonra özgür bırakmanın geldiğini, insanın dilemesine müdahale edilemeyeceğine dair temel bir ilkeyi öğretmektedir. Peygamberler bile insanların gönlünde operasyon yaparak bir değişim meydana getirememektedir. Kişi kendi istemedikçe, kendi isteği ile gönlünü açmadıkça oraya girmek oraya dini yerleştirmek mümkün olmamaktadır. “Köklü değişim anlamına gelen hidayet etmeyi Allah kendi üzerine almaktadır”.³⁰⁸

Kısaca diyebiliriz ki, din eğitimi yani din âlimleri ile din görevlilerinin halkla ilişki kurarken, onları bilgilendirirken ve onları eğitirken Yüce Allah'ın Kur'an'da insana tanıdığı özgürlüğü esas almalıdırlar. Kur'an'daki meşiet kavramını kendi içlerine sindirerek eğitimlerini ona göre yapmalıdırlar.

³⁰⁷ Alper, *a.g.e.*, s. 134.

³⁰⁸ Bayraklı, *a.g.e.*, c. 20. s. 150.

SONUÇ

Kur'an, çalışmayı ve bilmeyi ihtiva ettiği gibi, üzerinde çalışılmayı da gerekli kılan önemli bir eğitim kitabıdır. Kur'an'da Müddesir Suresi'nde insanı eğiten, ona kendisini tanıtan ve ona doğru yolu gösteren önemli ayetler yer almaktadır.

Müddesir Suresi'nin ilk ayetlerindeki ana tema; Allah'ın birliğini ve benzersizliğini açıklayan mesaj, bu mesajı iletenin nitelikleri ve fonksiyonlarıdır. Surede Hz. Peygamber'in görevlerinden bazıları gündeme getirilmektedir. Bunlar öncelikle kendini olgunlaştırma, büründüğü ilahi vahiy örtüsünü insanlara iletme, yani uyarı görevi ve yalnızca rabbini yüceltme görevidir. Bu ayetlerde muhatap her ne kadar Hz. Peygamber de olsa genelde bütün müminleri ilgilendiren konular işlenerek tüm insanlara hitap etmektedir.

Peygamberin yapması gereken ilk şey, şahsiyetteki olgunluğun ve bilgi donanımının gerçekleştirilmesinden sonra bürünülen manevi örtüyü, nübüvvet örtüsünü başkalarına ulaştırmak, kendisinin yaşadığı bu bilinci başkalarına kazandırmak, onları eğitmek gerektiğidir. Kısacası başkasına yararlı olmak, olgunlaştırmak, önce kişinin kendisini olgunlaştırmasından geçmektedir. Eğitimci bilgi donanımını kendi içinde özümseydikten sonra bu bilgiyi çevresine doğru bir şekilde aktarmalıdır.

Vahiy örtüsüne büründükten sonra Hz. Peygamber'in görevi insanları uyarmaktır. Kendi iç âlemindeki eğitimi bitirince kalkıp insanları uyaracaktır. Eğitimci de kendi iç olgunluğunu gerçekleştirdikten sonra, yani beynini, gönlünü ve nefsinin olgunlaştırdıktan sonra görevini ve sorumluluğunu bilerek insanlara aktarması gerekmektedir. Bu olgunluktan sonra insanlara etkili olabilmektedir.

Din eğitiminin en etkili boyutu, yanlış inanç ve davranışların varacağı neticeleri önceden kestirip insanları bilgilendirmektir. Doğruyu, güzeli, iyiyi öğretmek, kişinin kendisine ve içinde bulunduğu topluma faydalı insan yetiştirmek olan eğitimin amacı, aynı zamanda görüldüğü gibi Kur'an'ın da amaçlarındandır. Nasıl ki "iyiliği emret, kötülükten menet!" Emri ve yapılan kötü davranışların nelere mal olacağını ve

varacağı neticeleri göstererek onları uyarmak peygamberin görevi ise yanlış hareketlerin neticelerini görmeden öğrenciyi uyarmak da eğitimcinin görevlerindendir.

Peygamberin ahlaki ilkeleri, kalbini temiz tutmaya devam etmek, manevi kirlilerden kaçınmak, yaptığı iyiliği başa kakmamak ve bütün bu görevleri yaparken Allah adına sabretmektir. İşte bu ahlakla ahlaklanmak bir mü'minin görevidir. Eğitimci de bu ahlakı kendine örnek almalı ve öğrencilere aktarmalıdır.

Hız. Peygamber'in bir diğer görevi öz benliğini sürekli temiz tutmasıdır. Bu süreklilik sayesinde uyarı görevi yerine getirilmektedir. Kişinin önce kendi gönlünü temiz tutması, arındırması gerekmektedir. Saflığını, arınmışlığını hiç kesintiye uğratmadan devam ettirmelidir ki başkasına etkili olabilsin.

Eğitim ve öğretimde en önemli vasıflardan biri, öğrencilere örnek olmaktır. Hız. Peygamber sadece İslam'ı tebliğ için değil, insanlara davranışları ile örnek olmak üzere de gönderilmiştir. Öğretmen öğrencisine bilgi aktarımını yaparken örnek olmalıdır. Çünkü insan örnek alma fitratında yaratılmıştır. Dünyaya geldiğinde bilgisiz olan insan, öncelikle çevresindekileri örnek alarak onlar gibi yaşayıp onlar gibi düşünerek öğrenimde bulunmaktadır.

Bir karşılık beklenmeden yapılan davranışın peygamberin görevi olduğu Müddesir Suresi'nde gündeme getirilerek, yapılan amel ve iyiliklerin sadece Allah'ın rızası için olması gerektiğinin eğitimi verilmektedir. Örneğin infakın mükâfatlandırılacağı merciin kendi katında olduğunu da Allah, Kur'an'da belirtmektedir. Eğitimci de yaptığı eğitimi öncelikle, karşılık beklemeden yapmalı, yaptığı işin mükâfatını Allah'tan ummalıdır.

Surede Hız. Peygamber'e sabretmesi emri verilerek eğitimdeki sabra dikkat çekilmektedir. Eğitimci, insanlardan ve mesleğinden kaynaklanan güçlüklerle sabreden, güçlüklerle takılıp kalmadan üstesinden gelmeye gayret eden, onların kusurlarını affeden ve mesleğini seven bir şahsiyete sahip olmalıdır.

İnsanı eğitirken onun psikolojik yapısını mutlaka göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Allah, Müddesir Suresi'nde kâfirin psikolojisinin analizini yapmakta ve bu analizi yaparak Kur'an düşmanlarını tanıtmakta, aynı zamanda psikolojik yapının ve kalpteki inancın davranışları nasıl yönettiğini de göstermektedir. Böylece sure, bu tür insanların durumunu anlatarak onlara nasıl yaklaşmak gerektiği konusunda eğitimcilere bir anlamda rehberlik etmektedir.

İnsan, insani hayatla ilgili ihtiyaç ve isteklerini tatmin etmek ister. Bu isteklerini tatmin eden gerçek dinden, fitri dinden uzaklaşınca azgınlaşmakta, aşırılıklara, çılgınlıklara yönelmekte, kendini, toplumu ve dini bozmaktadır.³⁰⁹ İnsana verilen nimetlerin neticesi o nimetlerle azmak, aşırılığa gitmek değil, o nimete şükür olmalıdır. Surede Allah, kâfir örneğinde insanın kendisine verilenler karşısındaki tavrını anlatarak bizleri eğitime tabi tutmaktadır. İnsanın kendisine verilen nimetlere inatla nankörlük edip, malının artması isteği gündeme getirilerek mal hırsının neticeleri ve varacağı cehennem belirtilmektedir. Yani yapılan yanlış hareketlerin cezasız kalmayacağı da gündeme getirilmektedir.

Kibir, mal hırsı, yanlış düşünce ve inat duyguları kişiyi ele geçirdiğinde kişi, ne kendisine verilen nimetin değerini bilmekte ne de doğruyu bulabilmektedir. Çünkü kişinin davranışlarına da yansıyan bu duygular, insanın aklını esir alarak, doğru düşünüp, doğru değerlendirme yapmasına mani olmaktadır. Bu duygulara sahip olarak yapılan yanlış düşünce ve değerlendirme kişiyi yaptığına denk bir cezaya götürmektedir. Ahirette her ne kadar yapılanların yanlış olduğu kendilerine gösterildiğinde pişmanlık duyup kurtarıcı aradıklarında da yaptıklarından kendilerinin sorumlu oldukları belirtilerek, kimsenin şefaatçi olmayacağı da öğretilmelidir. İnsandaki olumsuz nitelikler olumlularıyla yer değiştirmek için insanların her yaşta eğitime ihtiyacı vardır. Bu eğitim erken yaşta daha etkili ilerleyen yaşta ise zorlaşmaktadır.

³⁰⁹ Çamdibi, *Din Eğitiminde İnsan Ve Hayat*, s. 71.

Sure, tercihini Allah'ın öğüdünden yana kullanmayı, yalanlayanların sekar denen alevli cehenneme nasıl sevk edileceklerini anlatmaktadır. İlahi öğüde karşı kibirlenen, büyüklük taslayan, yanlış düşünüp, değerlendirme yapan, yönünü Allah'a çevirmeyen, ahlaki endişeden uzak bir hayat yaşayan, hesap gününe inanmayan ve Kur'an'dan kaçan insanların tercihi konusunda bir eğitim uygulamaktadır.

Surede Kur'an ile öğüt vermenin gerekliliği gündeme getirilmektedir. Kur'an, insana dosdoğruyu sunan, en güzel mükâfatları kazanmasına rehberlik eden, iyi ameller neticesinde insanı cezadan kurtaran ilahi bir öğüt, bir rehberdir. Öğütten yüz çevirenlerin ahiretten korkmamaları ve kendilerine kitap isteme derecesindeki kıskançlıkları bu yüz çevirmeye neden olmaktadır. Öğüdün temiz kalp ve beyne etki edeceği de eğitimciler tarafından bilinmelidir. Aynı şekilde eğitimci de Kur'an ile öğüt almalı bu öğüdü eğitimine yansıtmalı ve çevresine yaşatmalıdır.

Surede insanın hür iradesi de gündeme getirilmektedir. Eğitimin amacı hür insan, kendi idrak ve iradesiyle doğru ya da yanlış bulan, buna göre hayatını şekillendiren insan yetiştirmektir. Din eğitimi, doğru ya da yanlış olanı insana Kur'an aracılığı ile sunmakta kendi hür iradesiyle doğru olanı bulmasını istemektedir. Böylece yanlış seçtiğinde ise verilen cezaya "neden bana bu ceza verildi?" şeklinde Allah'a hesap sormasının ve isyanının önü de engellenmiş olmaktadır. Hür irade sahibi insan, sorumluluk duygusunu bu hür iradesiyle kazanacaktır.

Müddesir Suresi'ndeki ayetler, yanlış davranıştan caydırıcı özelliğe sahip olmalarının yanı sıra, yanlış davranışlar, Allah'ın ayetlerine karşı yanlış tutumlar konusunda bilgilendirme yapmaktadır. Yanlış davranışta bulunanların psikolojik durumlarını ve tavırlarını gündeme getirerek insanları eğitmektedir.

Günümüzde beyni ve gönlü kapalı insanlar, yanlış değerlendirme ve davranışlarda bulunmaktadır. Bu kişiler, kitap, yazı, makale konuşmaları ile uğultu çıkarmakta, 'başkalarını kurandan men etmenin' yolunu bu şekilde tespit etmektedirler. Kur'an'dan başkalarını alıkoymak, asırlardır bir süreç olarak devam etmektedir.

Hız. Peygamber'in tebliğ görevi gereğince, din âlimi ve görevlileri görevlerinin Allah'ın vahyini insanlara duyurmak ve öğretmek olduğu görülmektedir. Beşeri görüşleri din yerine koyup öğretmek değildir. Din eğitimi, yetiştirdiği öğrencilerine bu ilkeyi kazandırması ve buna göre öğretim yapması yeterli olmaktadır. Bunu yapabilmek için de, Kur'an'ı onlara yaşamasını öğretmelidir. Metin ve anlamı ile Kur'an'ı iyice hazmetmeleri gerekmektedir. Kur'an hayata geçirilmeden yani yaşanmadan gerçek bir din eğitimi yapılamamaktadır. Kur'an'a sırtını dönmek, ondan kaçmak yanlış düşünceleri benimsemeye sebep olabilmektedir. Kur'an dışındaki beşeri görüşler hem kişiye hem de dine büyük zararlar vermekte ve din karşıtlarının işini kolaylaştırmaktadır.

İnkâr, yanlış değerlendirme, Kur'an'dan kaçma ve başkalarını uzaklaştırma gibi Kur'an'ın tasvip etmediği davranışlar, nefis yoluyla kalbe, kalpten de beyne ulaşan bir hasar bırakmaktadır. Çünkü psikolojisine inkâr bulaştıran kişinin bilinci ortadan kalkmaktadır. Din âlimlerine düşen görev insanları doğru düşünmeye sevk etmek ve inkârdan uzaklaştırmaktır.

Din adamlarının gerçekleştirecekleri eğitimin kalitesini, bu eğitimi ne ile yaptıkları tayin edecektir. İnsanları helak olmaktan kurtarmanın yolu, onlara Kur'an'la vaaz etmekten geçmektedir. En'am Suresi 70. ayette Allah bu metodu şu şekilde belirlemektedir: **“Yaptıkları eylemler nedeniyle, hiçbir kimsenin felakete düşmemesi için Kur'an ile nasihat et.”**³¹⁰

Bir eğitimci olarak Hız. Peygamber'in insanların felakete düşmelerini önlemesini Allah, Kur'an ile eğitim yapmasına bağlamaktadır. Kaliteli din eğitimi, Kur'an ile yapılan eğitimidir. Kur'an'ın bir tarafa itildiği din eğitiminin etkili, insanın gönlünü ve şahsiyetini değiştirici olması imkânsızdır. Bu sebeple Allah, Kaf Suresi'nde Kur'an ile insanlara öğüt vermenin zorunluluğu üzerinde durmaktadır.³¹¹

Enam 70. ve Kaf 45. ayetler bir araya getirildiğinde toplumun bağışıklık sisteminin din adamları tarafından hangi bilgi ile ayakta tutulacağı ortaya çıkmaktadır. “Acaba Kur'an'ın bu koruyuculuğu ve topluma kalite getirişi nereden

³¹⁰ En'am, 6/70.

³¹¹ Kaf, 50/45.

kaynaklanmaktadır? Bu soruya verilecek tek cevap tarafsız kaynaktan gelmesi ve objektif bilgi ve değerleri sergilemiş olmasıdır. Tıp doktoru insanları tedavi ederken, onların milletine, dinine ve kültürüne bakmaz. İşte Kur'an'ın getirdiği mesaj da böyledir. İnsanları insan oldukları için eğitmeye çalışır ve mesajını tarafsız olarak aktarmaya çalışır.”³¹²

Tezimizde Müddesir Suresi'nin içerdiği ayetlerin eğitici yönünü ortaya koyarak, din eğitimi açısından Müddesir Suresi örneğinde Kur'an'ın eğitimdeki gerekliliğini ve önemini açıklamaya çalıştık. İnsana önemli dersler veren ve din eğitimcilerine gerekli ilkeleri sunan bilgileri gün yüzüne çıkarmaya gayret ettik. Kur'an'ın yaşanması gereken ve eğitimde çok büyük bir yeri kaplayan eğitim kitabı olduğunu Müddesir Suresi'nde de gösterdik. Temennimiz bu ve benzeri tezlerin devamının gelmesi ve insanların bu çalışmaların da yardımlarıyla kendilerine gelip Kur'an'ın yaşanması ve din eğitimi gibi önemli bir müessesenin içindeki hak ettiği yeri almasıdır.

³¹² Bayraklı, *Kur'an'da Gelişim, Değişme Ve Kalite*, s. 250.

KAYNAKÇA

- Acluni**, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ*, Beyrut, ty.
- Adler**, Alfred, *İnsanı Tanıma Sanatı*, trc. S. Başar, İstanbul, 1997.
- Ahmed İbn Hanbel**, *Müsnedu Ahmed İbn Hanbel*, İstanbul, 1992.
- Ahmet Cevdet Paşa**, *Peygamber Efendimiz*, nşr; M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, 2003.
- Alper**, Hülya, *İmanın Psikolojik Yapısı*, İstanbul, 2002.
- Asım Efendi**, *Kamus Tercümesi*, İstanbul, 1305.
- Ateş**, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, 1990.
- Bayraklı**, Bayraktar, *İslam'da Eğitim*, İstanbul, 1989.
- _____, *Yeni Bir Işığın Anlayışında Kur'an Tefsiri*, İstanbul, 2002.
- _____, *Kur'an'da Değişim, Gelişme ve Kalite Kavramları*, İstanbul, 1999.
- _____, *Mukayeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri*, İstanbul, 2002.
- _____, *Kur'an'da Hz. Peygamber*, İstanbul, 2008.
- Bayraktar**, M. Faruk, *İbn Cemaa'dan Öğretmen Ve Öğrencilere Öğütler*, İstanbul, 2006.
- _____, *İslam Eğitiminde Öğrenci- Öğretmen Münasebetleri*, İstanbul, 2007.
- _____, *Eğitimin En Önemli Hedefi Düşünmek Ve Düşünmeyi Öğretmek*, Din Öğretimi Dergisi, İstanbul, 1991.
- Bursevi**, İsmail Hakkı, *Ruhu'l Beyan*, trc. Abdullah Öz, Ali Rıza Temel, Cüneyt Gökçe, Halit Sevimli, Harun Ünal, H. Hüseyin Tunçbilek, İstanbul, 1995.
- Cemali**, Muhammed Fazıl, *Kur'an'a Göre Eğitim Felsefesi*, çev. Ahmet Serdaroğlu, Rahmi Özer, İstanbul, 1990.
- Çamdibi**, Hasan Mahmud, *Şahsiyet Terbiyesi Ve Din Eğitimi*, İstanbul, 2008.
- _____, *Eğitim İlkeleri Ve Rehberlik*, İstanbul, 2007.

- _____, *Şahsiyet Terbiyesi Ve Gazali*, İstanbul, 1994.
- _____, *Din Eğitiminde İnsan Ve Hayat*, İstanbul, 2003.
- Demirci**, Muhsin, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, İstanbul, 2001.
- Elik**, Hasan, *Kur'an'daki Allah Tasavvuru Açısından Şefaate Bakış*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2005.
- Esed**, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul, 1997.
- Fersahoğlu**, Yaşar, *Din Eğitiminde Ve Öğretiminde Duygu Eğitimi*, İstanbul, 1998.
- Gazali**, *El- Erbain Fi Usulu'd-din*, Mısır.
- İbn Kesir** Ebu'l Fidâ, *Tefsir-u Kur'ani'l-Azim*, Kahire, ty.
- _____, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, İstanbul, 1993.
- İbn Manzur**, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, ty.
- İsfahani**, Ragıb, *El- Müfredat*, Mısır, 1323, trc. Abdülbaki Güneş, Mahmut Yoldaş, İstanbul, 2007.
- İslamoğlu**, Mustafa, *Üç Muhammed*, İstanbul, 2003.
- Kanad**, Halil Fikret, *Kısaltılmış Pedagoji*, İstanbul, 1977.
- Koç**, Ahmet, *Kur'an'da İnsan Ve Hz. Muhammed*, İstanbul, 2005.
- _____, *Düşünen İnsan Yetiştirmede Din Eğitiminin Rolü*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 1999.
- Kurt**, İhsan, *Duygular Ve Sağlıklı İfadesinin Önemi*, Din Öğretimi, İstanbul, 1991.
- Kurtubi**, Ebu Abdillâh Muhammed, *el-Camiu'l-Ahkâmi'l-Kur'an*, Kahire, 1964.
- Kutup**, Seyyid, *Fi Zilali'l Kur'an*, trc. M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler, Bekir Karlıağa, İstanbul, 1968.
- Küçükcan**, Talip,- Köse, Ali, *Doğal Felaketler ve Din 17 Ağustos 1999 Depremi Üzerine Psiko-Sosyolojik bir İnceleme*, İstanbul, 2002. İktibas: Hülya Alper.
- Lief**, J., Rustin, G, *Pedagoji Doktrinleri Açısından Genel Pedagoji*, çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, Ankara, 1974.

- Mengüşoğlu**, Takiyettin, *Felsefeye Giriş*, İstanbul, 1968.
- Mevdudi**, Ebu'l A'la, *Tefhimu'l Kur'an*, trc. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İstanbul, 1996.
- Türk Dil Kurumu**, Türkçe Sözlük, I, Ankara, 1988.
- Türkiye Diyanet Vakfı**, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1992.
- Penelhum**, Terence, *“Problems Of Religious Knowledge”*, Glasgow, 1971.
İktibas: Hülya Alper.
- Râzi**, Fahrüddin, *Tefsiru'l- Kebir*, Beyrut, 1999, çev. Suat Yıldırım, Ankara, 1988.
- Sabuni**, Muhammed Ali, *Safvetü't- Tefâsir*, Kahire, 1976.
- Şemin**, Refia, *Karakter Formasyonu*, İstanbul, 1976.
- Taberi**, Ebu Cafer, *Camiu'l Beyan an Te'vili Âyi'l Kur'an* (Nşr. Sıdkı Cemil Attar), Beyrut, 1988.
- Yazır**, Elmalılı Hamdi, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, sad. Mustafa Kasader, İstanbul, 2005.
- _____, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Muhsin Demirci, İbrahim Tüfekçi, İstanbul, 1992.
- Yeprem**, M. Saim, *İrade Hürriyeti Ve İmam Maturidi*, İstanbul, 1980.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Elif YILMAZ.

Doğum Yeri ve Yılı: İstanbul- 1983.

Medeni Durumu: Evli.

Telefon: 0536 727 06 34.

Adres: Tevkii Cafer Mah. Murat Molla Sok. 13/3. Fatih/İSTANBUL.

EĞİTİM DURUMU

2006–2009 Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

2002–2006 Lisans, İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İstanbul.

1998–2001 Lise, Güngören Anadolu İmam Hatip Lisesi, İstanbul.

1994–1998 Ortaokul, Güngören Anadolu İmam Hatip Lisesi, İstanbul.

1989–1994 İlkokul, Ömer Seyfettin İlköğretim Okulu, İstanbul.

Yabancı Dil: Arapça, Almanca, İngilizce.

İş Durumu: 2006... İstanbul Büyükşehir Meslek Edindirme Kursları (İSMEK), Arapça Usta Öğreticisi.

AUTOBİOGRAPHY

PERSONEL INFORMATION

Name: Elif

Surname: YILMAZ

Birthplace And Year Of Birth: İstanbul – 1983

Marital Status: Married

Phone: 0536 727 06 34

Address: Tevkii Cafer Mah. Murat Molla Sok. 13/3. Fatih/İstanbul

EDUCATION

2006–2009 The Master, Marmara University, Institute Of Social Sciences, Philosophy And Religious Sciences Proffessorship Branch, İstanbul

2002–2006 License, Istanbul University, Seminary, İstanbul

1998–2001 High School, Gungoren Anatolia İmam Hatip High School, İstanbul

1994–1998 Secondary School, Gungoren Anatolia İmam Hatip High School, İstanbul

1989–1994 Primary School, Ömer Seyfettin Primary School, İstanbul

Foreign Language: Arabic, German, English

Working Condition : 2006 İstanbul metropolitan municipality career Acquired class